

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tesisenxarxa.net) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tesisenred.net) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tesisenxarxa.net) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading and availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (framing). This rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author

LES IMATGES D'UN NOU PAISATGE

LA FOTOGRAFIA COM A TESTIMONI DEL PAPER DE L'ARQUITECTURA EN LA TRANSFORMACIÓ DE LA COSTA BRAVA ALS ANYS 60

CREAT PER AL TURISME

Sílvia Musquera i Felip
TESI DOCTORAL · UPC · ETSAB · 2015

CAPÍTOL 4

**LA NOVA
ARQUITECTURA
TURÍSTICA:
ELS HOTELS DE
LA COSTA BRAVA
ALS ANYS 60**

*El paisatge és com un llibre obert,
és el millor lloc on l'ésser humà
ha escrit la seva història.*

Yvette Barbaza

Le paysage humain de la Costa Brava

par YVETTE BARBAZA

Portada *Le Paysage humain de la Costa Brava*

BARBAZA, Y.,
Le Paysage humain de la Costa Brava,
Armand Colin, Paris, 1966

4.1

Yvette Barbaza una visió científica de l'arquitectura en el paisatge

En la actualidad toda la Costa Brava gerundense experimenta un poderoso desarrollo turístico. Todos los países de la Europa occidental parecen mostrar sus preferencias veraniegas por nuestra costa, y de año en año se incrementa el número de sus visitantes, aumenta el número de sus Hoteles, y se mejoran las condiciones de otros; y todo hace confiar en que esta densa corriente de turismo irá en progresión creciente de año en año, con el positivo beneficio que, para la zona afectada, para la provincia y también para toda España, ha de representar el mantenimiento y consolidación de tan provechosa corriente de riqueza.³²¹

La tesi *El paisatge humà de la Costa Brava* d'Yvette Barbaza va ser publicada l'any 1966 per l'editor francès Armand Collin i vint anys més tard, el 1988, va ser traduïda al català i editada en dos volums amb un pròleg de Joan Cals on es reflexiona sobre la transformació del paisatge i dels perills als que estava sotmès que l'autora ja preveia en aquells moments.

La lectura de la publicació és cabdal per tal d'entendre els fenòmens que, estudiats des de l'àmbit de la geografia i narrats com si d'una crònica es tractés, van succeir a la Costa Brava durant els anys cinquanta i seixanta. Les dades aportades per la investigadora, extretes dels arxius i ajuntaments durant més d'una dècada juntament amb les seves reflexions, esdevenen un testimoni de primera mà que posa l'accent en estudiar el turisme com un fenomen de transformació social, econòmica i territorial, aplicant una metodologia innovadora, com diu Joan Nogué: *no és corrent trobar en les monografies regionals franceses de l'època un tractament tan acurat d'un fenomen mes aviat incipient ara fa trenta anys.*³²²

³²¹ PLA Cargol, Joaquín, *Gerona y sus Comarcas, Costa Brava - Ampurdán-Garrotxa- Pirineos*, Dalmau Carles, Pla, S.A., Gerona-Madrid, 1957, p. 85

³²² NOGUÉ Font, Joan, "Una traducció important per a la geografia catalana", *Revista de Girona*, n. 108, 1988

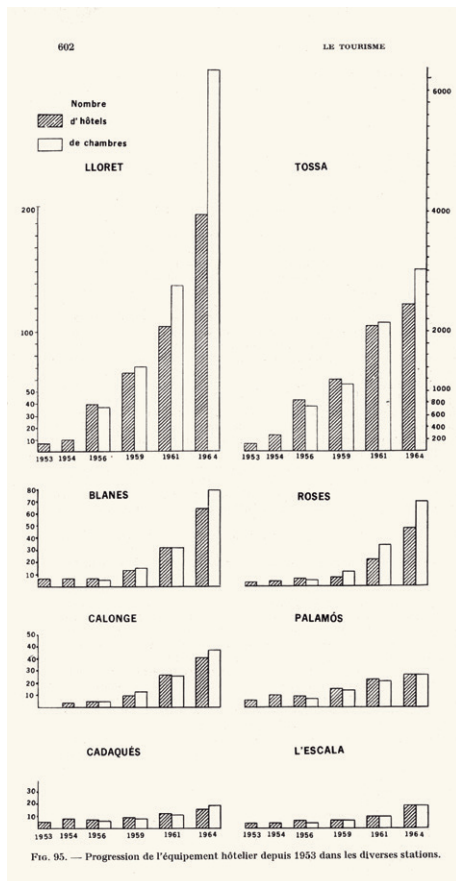

FIG. 95. — Progression de l'équipement hôtelier depuis 1953 dans les diverses stations.

Evolució de l'equipament hotelier entre 1953 i 1964

BARBAZA, Y.,
Le Paysage humain de la Costa Brava,
 ed. Armand Colin, Paris, 1966, p. 602

A principis dels anys 50, després de les guerres que van suposar un parèntesi en tots els aspectes del país, va començar a arribar el turisme a la Costa Brava. Les seves necessitats d'allotjament van transformar els pobles que fins llavors havien estat dels pescadors però també espais com platges, cales, o penya-segats van començar a omplir-se amb noves edificacions. *El turisme dona un paper essencial al mar i torna alhora la vida als petits ports de la Costa. El mar entra de nou en escena d'una manera espectacular; (...) En menys de deu anys el turisme s'ha fet el seu paisatge; en menys de deu anys la vella i magnífica costa gironina, (...), s'ha convertit en la jove i fressosa Costa Brava, coneguda pels turistes del món sencer.*³²³

El paisatge tant dels pobles com del territori que els envoltava es va anar transformant mitjançant la construcció d'edificis la majoria d'establiments hotelers i habitatges que per iniciativa privada es van anar multiplicant de forma exponencial durant els anys 60 contribuint a un canvi radical en la imatge de la Costa Brava. *Aquelles costes desertes, aquelles platges inacabades ombrejades per pins mediterranis o troncs d'arbres centenaris argentats pel temps i les tempestes, que havien resistit tots els embats de l'aigua i la sal, van començar a omplir-se de multituds ansioses per descobrir una vida a l'aire lliure, en què no havien pensat mai.*³²⁴

L'arribada massiva del turisme, la van propiciar una sèrie de factors a Europa com la millora de l'economia, de les infraestructures de comunicació i transport, la reducció de racionaments, la liberalització del moviments monetaris i l'augment de renda disponible, tal i com explica Luis Alfonso Garay³²⁵, fent possible que Espanya es convertís en un dels destins preferents de vacances dels europeus i com a porta d'entrada, la Costa Brava, *on els habitants de la zona van saber donar una resposta ràpida a les noves necessitats que es van anar creant com la construcció d'allotjaments per als nous turistes.*³²⁶

323 BARBAZA, Yvette, *El Paisatge Humà de la Costa Brava, volum II*, edicions 62, Barcelona, 1988, p. 260

324 CATALÀ-ROCA, F, MISERACHS, X., REGÀS, R., SHARPE, T., *Memòries de la Costa Brava*, Lupita Books, Barcelona, 2005, p. 73

325 GARAY, Luis Alfonso, tesi doctoral, *El Ciclo de Evolución del Destino Turístico. Una aproximación al desarrollo histórico del turismo en Cataluña.*, Universitat Autònoma de Barcelona, 2007, p. 123-124

326 MARTÍ, Antoni, Documental *Els límits de la Costa Brava*, 2003, entrevista a Ivette Barbaza

Les característiques del territori van ajudar a fer possible el seu èxit juntament amb la devaluació de la pesseta que va significar pels turistes europeus poder passar unes vacances barates en espais pràcticament verges, amb un clima i un paisatge extraordinaris. *La bellesa dels paisatges ha estat el principal reclam. A més té l'avantatge, respecte la Costa Brava, per exemple, d'oferir als turistes moltes més platges, més boniques, més variades: des de les minúscules cales de còdols plans i llisos, les profundes cales de fons de sorra fina, les grans badies de Palamós o de la Platja d'Aro, fins a l'immens arc de sorra que recorre quilòmetres al voltant de la Badia de Roses. Les aigües sempre estan a una temperatura agradable i l'estada a la platja sempre hi és possible, al contrari de la costa llenguadociana (forts vents del nord). Un altre avantatge és la proximitat de la frontera.* Un darrer element: la rapidesa que han mostrat els seus habitants a l'hora de conscienciar-se de les possibilitats que ofereix aquesta allau d'estiuejants, adaptant-se a aquesta situació amb la creació, comptant amb tots els elements disponibles, en menys de deu anys, d'un complet sistema d'acolliment, d'allotjament i de serveis.³²⁷

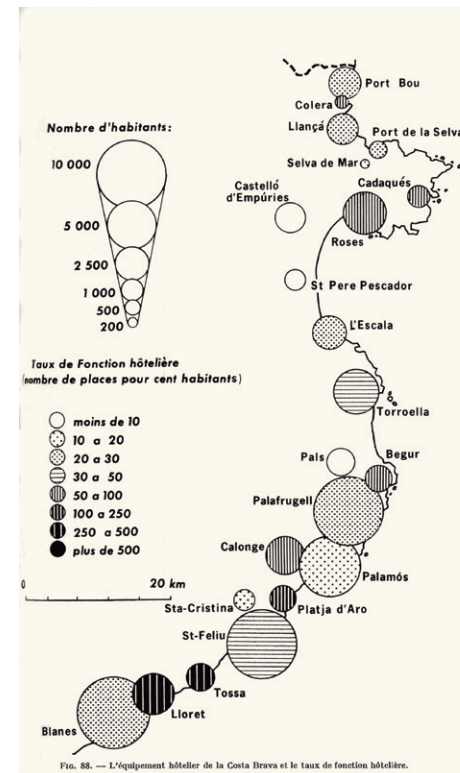
No totes les zones de la Costa Brava van créixer al mateix ritme. Les característiques del paisatge, de més a menys acollidor, van marcar el ritme de transformació de la costa. *Els paisatges del sector pirinenc són certament d'una gran bellesa, però d'una bellesa pràcticament matemàtica, dura despullada, mineral; els paisatges del sector meridional són menys grandiosos però més virolats, més variats, més humanitzats gràcies a l'entorn vívid dels boscos. Les platges hi són sobretot més nombroses, més boniques i més variades,(...), ara arraulides al peu dels penya-segats que les resguarden contra tots els vents.*³²⁸

Les localitats que primer van créixer en quantitat d'equipaments hotelers van ser Lloret, Tossa, Sant Feliu, Platja d'Aro o Palafrugell mentre que L'Escalà, Llançà, Portbou o el Port de la Selva van ser els pobles que van tardar més.

El principal reclam de la Platja d'Aro, després de la guerra, era la situació de cruïlla de la carretera de Sant Feliu a Palamós i de la que venia de Girona i arribava a la costa passant per Llagostera i la Vall d'Aro. Els avenços de la circulació automobilística van convertir la

327 BARBAZA, Yvette, *Op.cit.*, Barcelona, 1988, p. 271

328 BARBAZA, Yvette, *Op. cit.*, Barcelona, 1988, p. 310

Relació entre places hoteleres i habitants

BARBAZA, Y., *Le Paysage humain de la Costa Brava*, ed. Armand Colin, Paris, 1966, p. 602

Hotel Monterrey, Lloret de Mar
26 de gener de 1961

RODRIGUEZ, C.
SACE (Servicios Aéreos Comerciales Españoles)
<http://cartotecadigital.icc.cat>

Platja d'Aro en una de les cruïlles més importants. Les Torres es van multiplicar i els hotels no es feren esperar, partint del no res, els equipaments de la Platja d'Aro avançaren a pas de gegant.

El desenvolupament de Llafranch, Calella i Tamariu enfront Begur, Aiguablava i Fornells també va ser més ràpid, tenen platges minúscules i accessos força difícils. Això explica l'endarreriment de llur equipament hotel·ler. Però l'obertura del gran hotel de luxe de Cap sa Sal, amb 300 habitacions l'ha atenuat.

El cas de Roses és diferent. Roses, que és ara força accessible des de Figueres i dotat de magnífiques platges: les més properes de Canyelles Petites i Canyelles Grosses són les més boniques del sector pirinenc i rivalitzen amb les del sector meridional. L'endarreriment de Roses que l'any 1959 només tenia set hotels i 238 habitacions, s'explica més aviat pel fet que el flux turístic orientat vers la Costa Brava arriba a Espanya des del Pertús més que no pas des de Cervera.³²⁹

Cadaqués també és un altre cas especial per la dificultat d'arribar-hi, on el turisme de masses en quedarà al marge. Cadaqués no és un punt indicat per al turisme de balneari en massa, sinó més aviat per a una minoria atreta sobretot -com Salvador Dalí- per la bellesa adesiara esclatant i misteriosa, estranya i malenconiosa, punyent i infinitament atractiu.³³⁰

El desenvolupament del turisme a la costa va anar acompanyat de l'augment dels hotels, als que Barbaza dedica un apartat estudiant l'evolució dels equipaments turístics que van anar sorgint i creixent al ritme de l'augment del turisme. La majoria dels hotels van tenir els seus inicis en cases particulars que amb petites modificacions es van anar ampliant fins a convertir-se en un hotel. *Les tavernes es van transformar en hotels i també nombroses cases particulars. De l'any 1953 al 1964 el nombre d'establiments hotelers es va duplicar.³³¹*

³²⁹ BARBAZA, Yvette, *Op. cit.*, Barcelona, 1988, p. 313

³³⁰ BARBAZA, Yvette, *Op. cit.*, Barcelona, 1988, p. 315

³³¹ BARBAZA, Yvette, *Op. cit.*, Barcelona, 1988, p. 307

*No resulta sorprenent constatar el reduït nombre d'hotels de luxe a la Costa Brava si recordem que no existia, com a regió turística, en l'època en què en altres llocs es van construir els grans palaus-hotels. L'hostaleria es va adaptar, naturalment, a les exigències i a les possibilitats d'una clientela molt més nombrosa, però de condició generalment mitjana.*³³²

Però també hi ha haver altres tipus d'hotels com *La Gavina* de S'Agaró i el *Cap sa Sal*, dos hotels contraposats en la seva relació amb el paisatge, dels que parlarà Barbaza *Els dos hotels més rellevants -per raons d'altra banda força diferents-*. *L'Hostal de la Gavina no es va concebre ni dissenyar a priori en la seva forma actual. Es va crear gràcies a la unió de dues torres el gener de 1932 (...) concebuda com una residència molt cara més que no pas com un hotel. L'Hotel Cap sa Sal és d'una concepció força diferent. Està totalment aïllat a la punta de Cap sa Sal, al nord de les cales de Sa Tuna i Aiguafreda, en un dels indrets més bonics de la costa de Begur. Construït damunt la mateixa roca i al cantó del penya-segat, per tal que sigui perfecte, de l'interior estant, la il·lusió de viure dins un vaixell, és d'una concepció arquitectònica original i agosarada i d'unes dimensions grandioses (deu plantes i 28.000m³ de superfície edificable). L'aïllament absolut obligà a l'arquitecte a agrupar dins l'hotel, al voltant seu, tot allò que permet de viure luxosament o agradablement. L'hotel és un petit món en ell mateix.*³³³

La majoria dels hotels que analitzarem s'inclouen dins la categoria 1ª classe, Barbaza s'hi referirà com uns hotel joves, per estrenar. *Tots els hotels de primera classe també són excel·lents, tant els acabats d'estrenar com els totalment renovats, els quals responen a totes les exigències de confort. Tots tenen una decoració correcta. Podem citar els més agradables: l'Hotel Rocamar a Cadaqués, l'Alga a Calella (Palafrugell), el gran hotel Monterrey, l'Hostal Roger de Flor, el Rigat Park Hotel i el Santa Maria a Lloret, l'Hotel Àncora i el Reymar a Tossa, la Residència Piscina Port Salvi, l'Hotel Alabriga i el Park Hotel Murlà a Sant Feliu, l'Hotel Trias a Palamós, el Mar Condal i el Columbus a la Platja d'Aro (...). Però caldria esmentar-los gairebé tots. La gran atracció de l'hostaleria de la Costa Brava és la seva joventut.*³³⁴

332 BARBAZA, Yvette, *Op. cit.*, Barcelona,1988, p. 319

333 BARBAZA, Yvette, *Op. cit.*, Barcelona,1988, p. 319

334 BARBAZA, Yvette, *Op. cit.*,Barcelona,1988, p. 320

Hotel Roger de Flor, Lloret de Mar
26 de gener de 1961

RODRIGUEZ, C.,
SACE (Servicios Aéreos Comerciales Españoles)
<http://cartotecadigital.icc.cat>

Hotel Cap sa Sal en construcció, Sa Tuna, 1955
Josep Carreras

Diari de Girona, 15 abril 2008

Hotel Hotel Dr. Andreu, Cap sa Sal
30 de juny de 1963

RODRIGUEZ, C.,
SACE (Servicios Aéreos Comerciales Españoles)

Uns hotels que va tenir un gran èxit dels hotels degut, segons Barbaza, als següents factors:

- la rapidesa de la construcció de les instal·lacions
- la proporció relativament forta d'hotels de primer ordre
- l'existència d'hotels de luxe de classe internacional
- la joventut i vàlua de les instal·lacions

Més del 85% dels hotels tenen menys de 10 anys³³⁵.

L'augment del turisme, va comportar la necessitat de millorar les infraestructures per part dels ajuntaments. *Un esforç semblant era portat a terme pels ajuntaments per tal d'ampliar els serveis públics i embellir els pobles (...). Sense la influència del turisme, és molt probable que encara no ho fossin. Gràcies al turisme, ja es compta amb millores considerables (...) s'han construït jardins, espais verds, i aparcaments; s'han creat o prolongat passeigs.*³³⁶

L'hostaleria va ser la impulsora de la creació dels nous allotjaments turístics que van ser els hotels. *Els edificis que vèiem literalment créixer del no-res d'una any a l'altre, com una mena de generació espontània, eren quasi tots hotels. Al cap de tres o quatre anys, si bé els hotels continuaven sorgint pertot arreu, creixien i progressaven ràpidament altres menes de construccions,(...), torres, bungalows, blocs d'apartaments, poblets de vacances, urbanitzacions turístiques.*³³⁷ Uns edificis que en poc temps, es feien petits i obsolets, obligats a experimentar una metamorfosi que els faran ampliar de volum per tal de donar cabuda a les noves necessitats, com va passar molts dels projectes que veurem a continuació. *Paral·lelament es transformaven els primers hotels. Als anys 1955 i 1956 hi havia pocs hotels construïts segons plans establerts d'acord amb la previsió d'un flux turístic en augment. La majoria dels hotels, des dels més luxosos als més modestos, eren a escala del primer turisme; les seves mancances es van fer evidents de seguida, i la necessitat d'engrandir-los també.*

³³⁵ BARBAZA, Yvette, *Op. cit.*, Barcelona, 1988, p. 320

³³⁶ BARBAZA, Yvette, *Op. cit.*, Barcelona, 1988, p. 423

³³⁷ BARBAZA, Yvette, *Op. cit.*, Barcelona, 1988, p. 324

Els qui han freqüentat la Costa Brava d'ençà dels anys 1955-56, hauran vist any rere any, la progressió de la majoria dels hotels, tant dels millors (el Trias a Palamós, l'Aiguablava de Begur, el Rosamar de Lloret), com les pensions,(...) que anaven afegint progressivament, un menjador, una planta, dues plantes,(...) s'annexaven i arranaven les cases dels voltants, millorant-ne la decoració i el confort. Yvette Barbaça va defensar que el turisme va donar vida a la Costa Brava.³³⁸

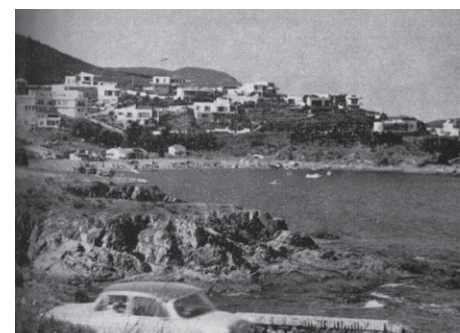
La descripció que va fer Barbaça del primer gran conjunt d'apartaments que es va construir el 1960 a Palamós, els *Scandia* és aplicable als nous hotels construïts durant la mateixa dècada, l'autora va definir les característiques d'una arquitectura moderna que de forma simultània va sorgir a la Costa Brava. *Amb línies molt sòbries, amb només tres plantes per als seus 21 apartaments, l'edifici fa una impressió equilibrada i harmoniosa (...), un equilibri funcional i elegància en l'elecció dels materials, en la feliç relació entre les proporcions de la façana i l'altura i en la cura esmerçada en els detalls (entrada, pati, decoració, interior). Èxits tant notables són rars.³³⁹*

En plena investigació de Barbaça, que havia iniciat les seves visites a la Costa Brava l'any 1955 quan s'estaven començant a construir els primers hotels, es van publicar una sèrie de llibrets d'*Ediciones Turísticas*, el primer dels quals va ser escrit per Jorge Vila Fradera, cap de la Oficina de la Direcció General de Turisme, l'any 1961 amb el títol *Hoteles hoy*, on analitza els nous hotels a Espanya, dedicant un apartat a la Costa Brava. *El ensayo que sigue tienen el propósito (...) de trazar una panorámica de la industria hotelera de nuestro país al terminar la primera década de su desarrollo. Después de un crecimiento fulminante, esta fuente de producción pesa ya muy seriamente en la realidad española y está dando lugar a una problemática nueva.³⁴⁰*

338 BARBAÇA, Yvette, *Op. cit.*, Barcelona, 1988, p. 423

339 BARBAÇA, Yvette, *Op. cit.*, Barcelona, 1988, p. 326

340 VILA Fradera, Jorge, *Hoteles Hoy*, n. 1, Biblioteca de la Indústria Turística, Editor S.L, Barcelona, 1961, p. 11

Diferents urbanitzacions: maqueta El Llorell (Tossa de Mar), Club med (Cap de Creus), Grifeu (Llançà)

BARBAÇA, Y., *Le Paysage humain de la Costa Brava*, ed. Armand Colin, Paris, 1966, p.673 (planxe XVII)

Brava de Manuel Fraga Iribarne,
Ministre d'Informació i Turisme, 1962

SGDAP, Ajuntament de Girona

Vila Fradera al seu treball, *un primer estudio sobre un tema que, en pocos años, ha alcanzado un puesto relevante en la realidad española*,³⁴¹ dedica uns paràgrafs a la història de la Costa Brava i a l'arribada dels primers viatgers que venien per mar.

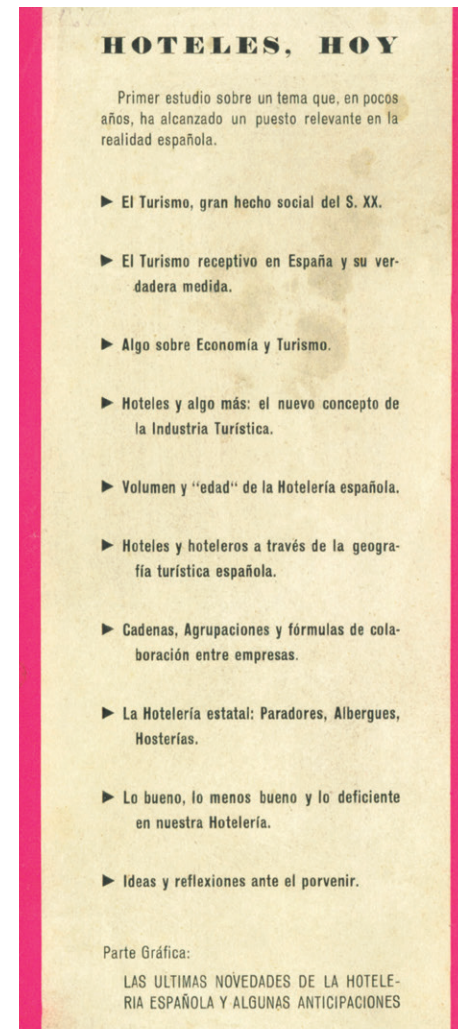
L'any 1927 els turistes es desplaçaven amb dos vaixells antics i poc confortables, el "Maria Mercedes" i el "Virgen de África". Uns anys més tard, a partir de 1930 arribaven amb uns creuers de la Transmediterrània anomenats "Viatges Blaus" o "Viatges Catalonia" i un darrer mitjà de transport va ser el proposat per J. Ensesa, un autocar que unia Barcelona amb S'Agaró, el "servei Pullman" i que va donar a conèixer la platja de Sant Pol i la urbanització que encara no s'havia finalitzat.

Vila Fradera també va constatar com l'augment progressiu dels turistes va anar acompanyat d'un creixement exponencial dels equipaments hotelers que es va donar en només cinc anys. *En el período 1950-55 se produjo ya un número considerable de inauguraciones hoteleras y de todos los establecimientos complementarios. Empresas de hospedaje existentes en 1955: 119, en 1956: 176, en 1957: 229, en 1960: 437.*³⁴²

Un creixement que es va avançar a la creació de les infraestructures necessàries, com carrers o passejos, juntament amb quelcom tant necessari com l'abastiment d'aigües i sanejament, la construcció de l'aeroport de la Costa Brava, la millora de les carreteres i la construcció d'un Port de Refugi a l'Escala. Una sèrie de deficiències que el Pla de la Costa Brava, realitzat pel govern havia d'esmenar.

341 VILA Fradera, Jorge, *lb.*, Barcelona, 1961 p. 180

342 VILA Fradera, Jorge, *Op. cit.*, Barcelona, 1961 p. 180

Contraportada *Hoteles Hoy*, n. 1

VILA, J., Biblioteca de la Indústria Turística, Editur, Barcelona, 1961

Joan M. de Ribot i de Balle, Carla Prina
i Alberto Sartoris, Tamariu, Palafrugell,
1950,
fons Anna Ensesa

Sartoris i Girona, història d'una amistat,
AHCOAC, demarcació de Girona, Girona, 2003, p. 14

4.2

Sartoris, Sibils i Ribot, relacions transversals

L'arquitectura gironina va ser coneguda internacionalment, tal i com descobreix el llibre *Sartoris i Girona, història d'una amistat*, gràcies a la relació entre Alberto Sartoris i el seu alumne de l'escola d'Arquitectura de Lausanne, Lluís Sibils, que li va descobrir la Costa Brava i la obra dels arquitectes gironins Ribot i Masramón. A l'estiu de 1950, Sartoris torna a Girona i recorrem molt detingudament la Costa Brava junt amb Joan M. de Ribot, íntim amic de'n Lluís i magnífic arquitecte, amb qui una mica més tard compartirien despatx i moltes obres, amb una estreta col·laboració que havia de durar molts anys.³⁴³ S'hi unirà Masramon i més esporàdicament José Antonio Coderch, quan pot abandonar el seu taller, ja molt important en aquells moments. Coderch era condeixeble i íntim amic de Masramón i cosí segon de Sibils. Aquest triangle Masramon- Ribot- Sibils, duraria molts anys.³⁴⁴

Sartoris va expressar un gran interès per l'arquitectura catalana, durant la visita que va fer a Barcelona, l'any 1949, *estoy satisfecho al poder afirmar hoy que, en el hecho de la nítida pureza, la Arquitectura calalana de todos los tiempos figura entre las primeras maestras.*³⁴⁵

Una selecció de les obres de Ribot, Sibils i Masramón, van ser publicades per Sartoris a l'*Encyclopédie de l'Architecture Nouvelle*,³⁴⁶ que va donar a conèixer l'arquitectura i els arquitectes catalans, que tot i construir una arquitectura molt lligada a la terra i a la cultura popular, va interessar a Alberto Sartoris.

343 ENSESA, Anna, "Alberto Sartoris i Girona" a *Sartoris i Girona, història d'una amistat*, AHCOAC, Demarcació de Girona, Girona, 2003, p. 14

344 ENSESA, Anna, *Ib.*, Girona, 2003, p. 15

345 SARTORIS, Alberto, *Las fuentes de la nueva arquitectura*, Conferència impartida al Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya i Balears, Barcelona, 7 de maig de 1949, Cuadernos de Arquitectura, n. 11-12, Barcelona, 1950, p. 47

346 SARTORIS, Alberto, *Encyclopédie de l'Architecture Nouvelle Vol. I: Ordre et climat méditerranées*, Ulriko Hoepli, Milà, 1957

Casa a Celrà
1954

Joan M. de Ribot i de Balle i Lluís Sibils

Encyclopédie de l'Architecture Nouvelle, Milà, 1957

*Alló extraordinari de Sartoris, (...) és l'amplitud de la seva percepció més enllà de les teories. Característica que el va permetre, al mateix moment que defensava la supremacia de la claredat clàssica per sobre de les tendències organicismes, trobar un lloc a la seva Encyclopédie per reconèixer el valor de l'obra de Wright, de Aalto i també perquè no de la de Masramón, Ribot i Sibils.*³⁴⁷

Les obres gironines que es van publicar a l'*Encyclopedie d'Architecture Nouvelle*, van ser: l'*Olivetti* de Ribot i Balle a Girona, 1958; la *casa a Celrà* de Ribot i Balle i Sibils 1954-55; l'església de *Sant Josep* de Masramón a Girona, 1951-53 i el *Mas Montserrat* del mateix arquitecte a Llambilles, 1955. *Els projectes dels amics catalans de Sartoris i l'obra de Coderch, perquè si bé s'allunyaven de la seva interpretació personal, no eren aliens a la cultura de l'arquitectura moderna.*³⁴⁸

Coincidint que a l'Arxiu Històric del COAC de Girona s'hi conserven els fons dels esmentats arquitectes, juntament amb d'altres com Josep Esteve Corredor, Josep Claret i Pelai Martínez, tots ells units per una relació d'amistat, la investigació s'ha centrat en estudiar dins l'arquitectura per al turisme de la Costa Brava, els hotels. Un camp, on els arquitectes gironins van tenir la oportunitat d'aplicar un nou llenguatge en uns edificis que van irrompre a totes les poblacions de la costa de manera gairebé simultània, contribuint a crear un nou paisatge, amb una actitud de respecte cap al territori. Els arquitectes gironins van rebre encàrrecs per tots els pobles costaners i van tenir una dilatada trajectòria professional des dels anys 20 fins als anys 60. Alguns d'ells com Esteve Corredor van tenir la oportunitat de construir hotels abans de la guerra, com l'hotel Rocafosca (veure capítol 1) i un cop acabada, continuar exercint la seva professió durant l'arribada massiva del turisme, amb projectes com el de l'hotel Cosmopolita a Platja d'Aro. *Testimoni de la seva època, la seva arquitectura té exemples de les etapes històriques que va viure el seu autor.*³⁴⁹

³⁴⁷ DÍEZ, Barreñada, Rafael, "Sartoris, Sibils, Ribot i Masramón. Arquitectura Moderna i Postguerra" a *Sartoris i Girona, història d'una amistat*, AHCOAC, demarcació de Girona, Girona, 2003, p. 52

³⁴⁸ DÍEZ, Barreñada, Rafael, *Ib.*, Girona, 2003, p. 37

³⁴⁹ Josep Esteve Corredor, 1896-1965, Fons d'Arxiu, AHCOAC, demarcació de Girona, Girona, 2007, p. 9

Les relacions transversals entre els personatges: arquitectes, escriptors i fotògrafs aniran apareixen en els projectes, els reportatges, els articles, les memòries i les entrevistes que ens han aportat les dades necessàries per poder-los conèixer. *Josep Esteve realitzarà els primers estudis als Maristes de Girona, on acabà el Batxillerat l'any 1913, compartint promoció amb l'escriptor Josep Pla. (...) Va morir a Girona el 16 de juny de 1965, i els seus treballs professionals foren acabats pel seu amic Joan M. de Ribot.*³⁵⁰

A través de dues converses, una amb l'arquitecte Josep Maria de Ribot i de Balle i l'altre amb Anna Ensesa, vídua del també arquitecte Lluís Sibils ens aproparem als arquitectes gironins que van contribuir en la construcció del paisatge de la Costa Brava des de l'arquitectura dels hotels.

El 13 d'abril de 2010, vaig tenir la oportunitat d'entrevistar l'arquitecte Joan Maria de Ribot i de Balle, al Col·legi d'Arquitectes a Girona, on em va parlar de la seva trajectòria professional i la dels seus amics arquitectes a la Costa Brava dels anys seixanta. L'arquitecte va anar desgranant les seves vivències oferint-nos una informació molt valuosa que ens ajudarà a entendre les característiques de la seva arquitectura i la relació amb el paisatge.

Joan Maria Ribot i Balle va acabar la carrera d'arquitecte l'any 1947, juntament amb 7 estudiants més a Barcelona i 12 a Madrid. Aquestes minses promocions expliquen la poca quantitat d'arquitectes que van exercir a la província de Girona, com Claret, Masramón, Ribot, Sibils i Martínez. Els seus professors de l'escola de Barcelona van ser Francesc Nebot, Eusebi Bona i Josep Maria Jujol, amb qui va tenir la oportunitat de treballar al despatx, i Pelai Martínez. Els companys de carrera del Joan M. de Ribot i de Balle van ser pocs i de diferents generacions com *amb Gili, es portaven una diferència d'edat important, Balcells, Bonaterra* (de 2 cursos menys). *Hi havia pocs estudiants, es treballava molt a classe rebent una formació, tot i que clàssica de molta qualitat.*³⁵¹

³⁵⁰ *lb.*, 2007, p. 78-79

³⁵¹ Transcripció de la conversa entre l'autora i Joan Maria de Ribot i de Balle, al COAC, Demarcació de Girona, Girona, 13 d'abril, 2010

Preguntes realitzades durant l'entrevista al sr. Ribot

1. La seva activitat professional es va centrar a la Costa Brava durant els anys 50-60?

2. Els clients dels nous equipaments turístics eren Gironins?. Cóm li arribaven els encàrrecs?

3. Coneixia els pobles de la costa on va treballar prèviament?.

4. Cóm s'enfrontava a un nou encàrrec en terrenys encara per urbanitzar?.

5. Va pensar mai que algú dia es descontrolaria la construcció a la Costa Brava?.

6. Quan projectava els hotels tenia consciència del paisatge?. En algun moment va semblar-li que els nous edificis el malmetien o pel contrari l'emmarcaven i el milloraven?.

7. La normativa vigent de 1954 eren les Normas Generales Urbanísticas y de Protección del Paisaje de la zona de la provincia de Gerona denominada "Costa Brava". Té constància de qui les va redactar?. Creu que van ser determinants per l'arquitectura que es va construir en aquella època?

10. Tenien problemes per obtenir llicències d'obres?. Els tècnics dels ajuntaments quín paper jugaven?

11. Amb quins arquitectes tenia relació?. Coneixia Bassó i Gili, Pelai Martínez i Eusebi Bona?

12. Quíns referents tenia a l'hora de projectar?. Quína informació li arribava de la resta d'Espanya i Europa i en quín suport?. Algun esdeveniment concret va marcar-lo?.

13. Quíns arquitectes han influït més en la seva obra? Segurament coneix la Guia de la Costa Brava de Josep Pla, creu que reflecteix la realitat del moment?.

14. *Cóm treballaven al despatx?. Cadascú tenia un paper diferenciat quan va col·laborar amb Lluís Sibils?*

15. *Va tenir la sensació que experimentava un nou tipus d'edificis amb els hotels de la Costa Brava?*

16. *Treballava sempre amb els mateixos industrials a les obres?. Quina relació tenia amb ells?*

17. *Tenien facilitat d'aconseguir materials per la construcció?. Havien de fer molts invents juntament amb els industrials?. Quins materials el feien sentir més còmode a l'hora de treballar?*

18. *La majoria dels seus edificis actualment encara estan en ús amb el mínim de transformacions, quins éren els punts de partida de projecte que es plantejava?*

19. *Hi havia certa contenció en els edificis tant en volum com en relació a la ocupació del solar i l'adaptació dels a la topografia, a què era degut?*

20. *Éra un objectiu projectar edificis clars i senzills?*

21. *Cóm s'incorporava al projecte la resolució de l'interiorisme?*

22. *Quins projectes d'hotels que hagi realitzat destacaria? (independentment dels canvis que després han sofert).*

Van rebre una formació que va donar-los les bases per després desenvolupar una arquitectura clara, senzilla i amb un llenguatge modern, alhora influenciats per les publicacions que formaven part de la seva biblioteca, com explica l'arquitecte.

Rebíem per correu i sense dificultats revistes com Domus, Casabella o Architecture d'Aujourd'hui, o les compraven en una llibreria de Rambla Catalunya a Barcelona. Em van influir obres com el dispensari anti-tuberculós i l'edifici d'habitatges del carrer Muntaner de Sert o l'obra de l'edifici Sant Jordi de Duran i Reynalds. També el GATPAC va ser un dels principals referents dels anys 34-35.³⁵²

Va viatjar molt al nord d'Itàlia i a Suïssa. Va participar en un congrés d'arquitectura que es va realitzar dalt d'un vaixell en el trajecte Barcelona-Palma-València on va conèixer Alberto Sartoris, Gio Ponti i César Martinell, entre altres. També va conèixer Coderch a través de l'arquitecte gironí Masramón i gràcies a Lluís Sibils va consolidar una amistat amb Alberto Sartoris que va durar molts anys, des de la primera visita que aquest conegut arquitecte va fer a la ciutat i a la costa gironina.

Durant una temporada vaig associar-me amb l'arquitecte Lluís Sibils, tot i que els projectes els feia cadascú personalment. No creia en el projecte fet a quatre mans.

El despatx era petit, tenia uns quants delineants que passaven a tinta els dibuixos que eren fets íntegrament a llapis per mi, sense incidir en el projecte. Durant una temporada estaven al despatx molts d'ells van acabar la carrera d'aparellador animats per mi.³⁵³

Durant els anys 60 van encarregar-li diversos projectes i obres a la Costa Brava, molts d'ells hotels com l'hotel Alga, un dels seus primers encàrrecs. *Amb la seva Lambretta recorria la Costa Brava fent rutes des de Tossa-Sant Feliu-Calella per anar a les visites d'obra, les comunicacions eren molt difícils i en molts dels casos els edificis havien de projectar-se en solars que estaven per definir³⁵⁴ i per tant els arquitectes municipals, que tenien el paper*

³⁵² Transcripció de la conversa..., *Ib.*, Girona, 13 d'abril, 2010

³⁵³ Transcripció de la conversa..., *Op. cit.*, Girona, 13 d'abril, 2010

³⁵⁴ Transcripció de la conversa..., *Op. cit.*, Girona, 13 d'abril, 2010

d'urbanista, com Gili, a Palafrugell, intervenien en la primera de les actuacions sobre el paisatge de la costa, delimitant on i com ubicar les noves edificacions hoteleres i els seus accessos.

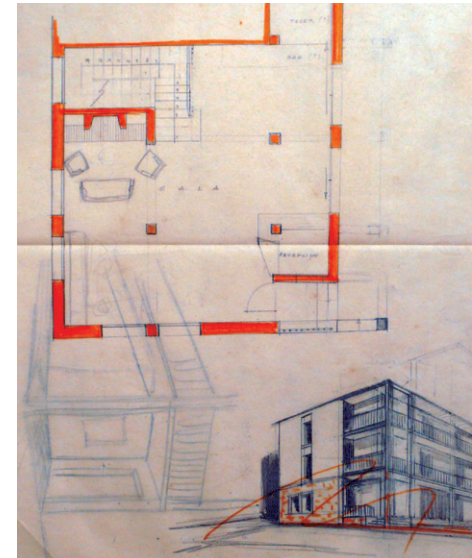
Aquest és el cas del solar de l'hotel Port Bo, situat al costat de l'hotel l'Alga, on Ribot i Gili van posar-se d'acord en la definició d'un vial que delimitava els dos solars i que finalment no es va fer. En el moment de construir nous edificis en un paisatge pràcticament verge, sí que eren conscients de la petja que hi deixarien tot i existir la *Normativa de Protecció del Paisatge de la Costa Brava*. Ribot va explicar que l'arquitecte gironí J.Claret havia contribuït en el redactat de la normativa, com assessor.

Ribot també va formar part d'un equip, amb advocats, que van intervenir en la redacció d'un document d'ordenació de la Costa Brava *que ofería una franja de protecció radial i no lineal d'1 km com es proposava, de la Costa, de totes maneres en aquell moment era imprevisible el creixement desbordat que ha tingut la Costa Brava.* (veure capítol 3)

Parlant d'un dels projectes hotelers que va realitzar, com l'hotel Inter, comentava que li hauria agradat investigar més a fons l'ús del mòdul hexagonal per projectar a partir d'una trama interna que alhora li ofería moltes possibilitats i amb un molt bon comportament estructural. El va assajar en diferents projectes que no es van construir com l'alberg de Planoles, un asil-hospital a la Bisbal, i un monestir a Fornells, finalment va poder posar e pràctica aquest sistema de creixement al Col·legi dels Maristes de Girona.

Normalment treballava amb els contractistes de la zona que triaven els clients, assegurant així un bon coneixement del territori per part del constructor. *Els diferents industrials tant fusters com paletes, ferrers,(...), eren tots uns grans professionals, sabien fer molt bé la seva feina.* Un dels motius que ha fet possible la permanència dels edificis fins l'actualitat.

Els detalls de l'obra es resolien al despatx i el professional els executava, no era una col·laboració. L'elecció i l'ús dels materials venia donat pel què es tenia a disposició en aquell

Residència de turisme l'Hostalet, Tossa de Mar
J.M.Ribot i de Balle i Lluís Sibils
1958

fons J.M.Ribot, AHOAC,Girona

moment, la quantitat de ferro que podia tenir una estructura estava limitat, i les facilitats d'aconseguir nous materials eren molt poques. Coneixien els nous materials com l'alumini per mitjà de les revistes i els viatges però no el tenien a l'abast, sinó l'haurien utilitzat.

Es tractava de treballar amb els pocs instruments que es tenien traient el màxim partit als pocs recursos dels que disposaven com *la pedra pels sòcols i murs opacs, el remolinat i pintat o encalminat com acabat de façana i la fusta per les obertures i els acabats interiors.* La feina de l'aparellador a les obres de Ribot era quasi inexistent, la majoria dels edificis dels anys 60 es va fer sense aparellador.

Ribot va ser un dels autors d'una arquitectura elegant, ben feta que ha restat pràcticament amagada enmig d'actuacions de poca qualitat i que actualment encara són un exemple d'una relació de diàleg amb el seu entorn. Una manera de fer edificis clars, senzills i funcionals, buscant la comoditat dels seus interiors, ben orientats i amb espais de protecció del sol, que tot i l'ús de pocs materials, feia de la contenció un dels seus principals valors. *Totes les seves obres tenen un toc de distinció,(...). Són projectes conscientment ideats i realitzats, amb un clar caràcter de permanència, de perdurabilitat, de persistència, de fermesa.*³⁵⁵

A la conversa amb Anna Ensesa vam parlar del seu marit Lluís Sibils i de la injustícia de la seva desconeixença. La seva família era de Girona però tant ell com la seva esposa van estar vivint molts anys a l'estranger, a Suïssa. Van ser una parella d'intel·lectuals, persones cultes amb una gran afició que els unia, el dibuix. Tot i tenir de caràcters i estils totalment diferents van estar compenetrats tota la vida i van tenir set fills.

Sibils va estudiar la carrera d'arquitectura a Laussanne on va conèixer Sartoris, el seu mestre, amb qui va tenir una gran amistat *Obté el títol d'arquitecte l'any 1951 a l'Atelier École d'Architecture de Lausanne, però no pot convalidar-lo i col·legiar-se al nostre país fins l'any 1973. Lluís Sibils havia iniciat els seus estudis a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona l'any 1940, quan va ser mobilitzat per l'exèrcit a causa de la segona guerra mundial.*

³⁵⁵ MIRAMBELL, Enric, *Joan M. Ribot i de Balle*, Inventaris d'arquitectura, Coac demarcació de Girona, setembre, 2003, p. 1

*L'any 1948, reprenent una formació acadèmica que, per circumstàncies familiars, ja havia cursat a Suïssa durant la seva infantesa i adolescència, es matricula a l'Escola d'Arquitectura de Lausanne on coneix Alberto Sartoris, que esdevindrà una figura clau en la seva carrera.*³⁵⁶

Quan va tornar a Girona, va col·laborar amb J.M de Ribot i de Balle aportant als projectes el toc de distinció i elegància que el caracteritzava i que es reflectia en els dibuixos, façanes i interiors dels edificis on va intervenir.

*Lluís Sibils desenvolupa la seva carrera professional al costat de Joan M. de Ribot amb qui l'uneix una gran amistat i que li permetrà exercir d'arquitecte malgrat no tenir homologat el títol al nostre país.*³⁵⁷

En la seva joventut Sibils va estar molt influenciat per l'arquitectura de Masó i quan va estudiar a Lausanne va tenir seriosos dubtes sobre quin era l'estil arquitectònic que havia de fer seu. Sartoris, explicat per la senyora. Anna Ensesa, li va dir que havia de fer el què sabés fer, independentment de la influència que sobre ell havia tingut Masó. Lluís Sibils, al llarg de tota la seva vida, va tenir al cap Sartoris, va ser el seu mestre i amic.

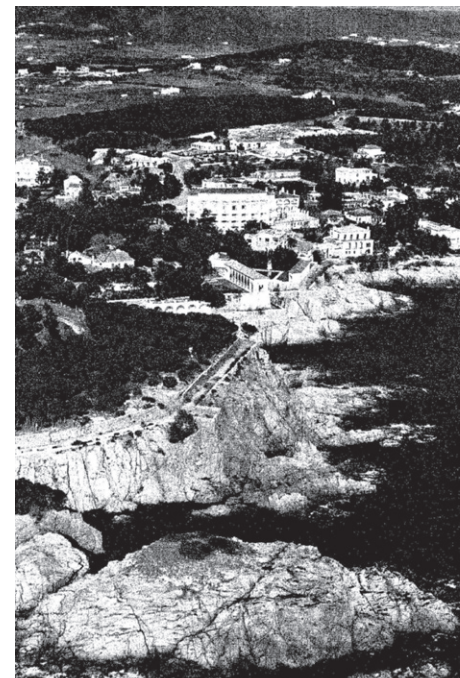
El matrimoni, va tenir una relació d'amistat amb altres arquitectes com J.A. Coderch de Sentmenat de qui era cosí segon per la part de la família Palau que eren surers de Calella, Lluís Sibils. Anna Ensesa explica que sempre se'l veia preocupat, fins hi tot que necessitava tancar-se a treballar, una vegada va estar 15 dies tancat a l'habitació de l'hotel Reina Elisenda de Sant Feliu de Guíxols. Coderch també havia estudiat amb Masramón i amb qui eren molt amics.³⁵⁸

Van tenir molta relació amb de Pelai Martínez, arquitecte figuerenc que entre els anys 40 i 50 va construir algunes cases a S'Agaró, amb l'estil de l'arquitectura catalana, (veure capítol 1). Construïa xalets amb elements com els porxos, els patis, les arcades,

³⁵⁶ *Sartoris i Girona, història d'una amistat*, AHCOAC, demarcació de Girona, Girona, 2003, p. 105

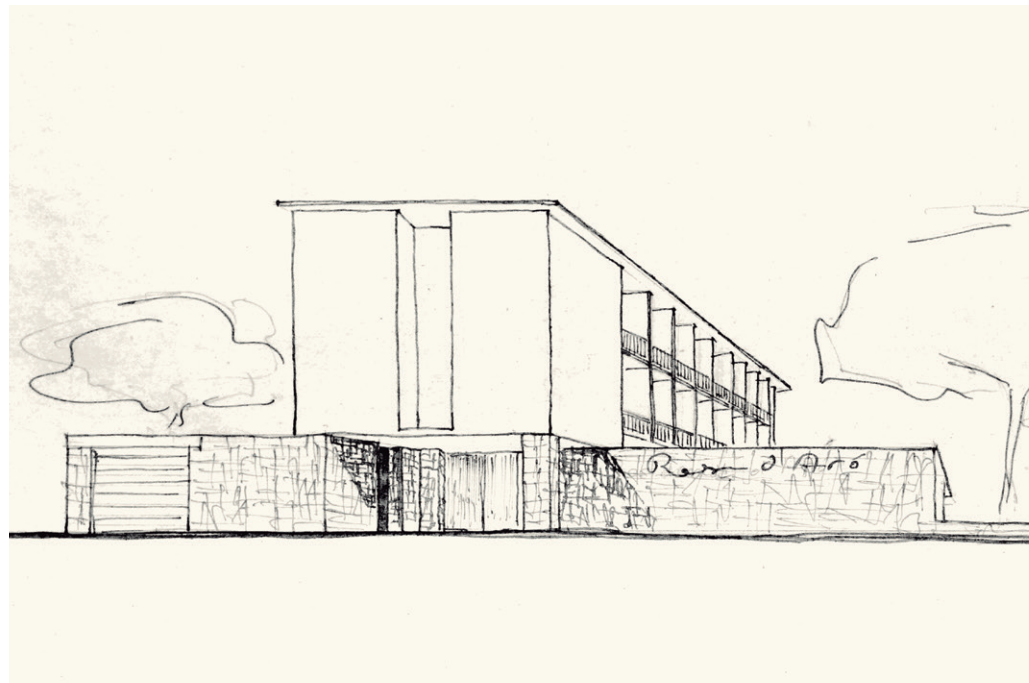
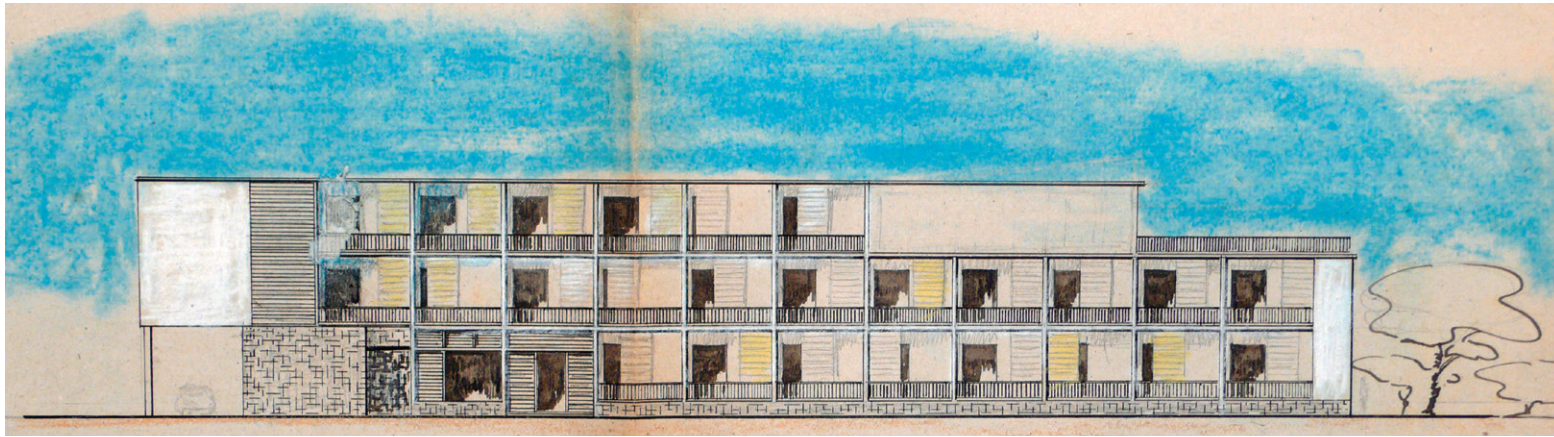
³⁵⁷ *Ib.*, Girona, 2003, p. 105

³⁵⁸ Entrevista realitzada a Anna Ensesa, S'Agaró, 2010

Article Meditación e historia de S'Agaró

La Vanguardia, 18 de juny de 1963

Projecte d'hotel, Castell-Platja d'Aro
Lluís Sibils

fons J.M.Ribot, AHOAC,Girona

la fusta, els voladíssos , les cobertes de teula i la pedra, en arcades i murs que contrastaven amb l'emblanquinat de les parets. Un estil que anys més tard va aplicar a la urbanització Torre Valentina, un projecte de 1953, així com a les cases construïdes a la platja de l'Almadrava a Roses.

La desconeixença de l'obra de Sibils, un arquitecte amb sensibilitat i gust, que va influir, des de la seva relació amb Sartoris en l'arquitectura moderna gironina dels anys 50 i 60, s'explica pel fet de no tenir el títol homologat fins als cinquanta anys, juntament amb la poca documentació que queda dels seus projectes. Un arquitecte ni prou conegut ni prou valorat essent un dels grans arquitectes que va existir a la província de Girona.

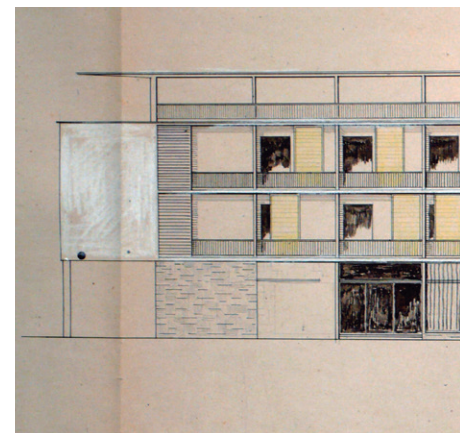
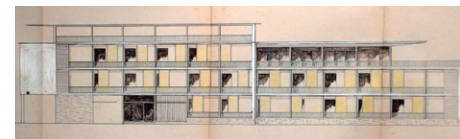
Lluís Sibils era un home extremadament elegant, igual que la seva esposa. Una elegància que va saber-la transmetre en els seus edificis, dibuixos i projectes, tal i com veurem en els proper apartat. *No tenia massa llibres, algun manual de construcció, un llibre d'arquitectura japonesa, i de Neutra que li agradava moltíssim.*³⁵⁹ Als hotels Alga i Reina Elisenda que van ser publicats a la revista *Cuadernos de Arquitectura* del COAC just després de la seva inauguració, s'hi reflecteix l'exquisidesa del treball conjunt entre Ribot i Sibils, on signa com a decorador i col·laborador, podriem dir que en va ser co-autor.

Una de les frases que l'arquitecte sempre deia, quan quedava satisfet després d'haver treballat de forma escrupolosa en els seu projectes era: *"quedarà reposat", no molestarà, les edificacions que no es vegin, que no facin mal al paisatge.*³⁶⁰ Anna Ensesa explicava que va portar a l'extrem aquesta actitud de màxim respecte, fins al punt de girar un projecte per tal de salvar un arbre. Amb la seva feina era molt perfeccionista, quan un projecte per ell no estava bé el trencava i tornava a començar *perquè el camí equivocat no l'influï i el permetés tirar endavant per una altra via.*³⁶¹ Algunes vegades parlava dels seus clients quan no entenien alguna de les seves propostes deia *"no saben viure"*.

³⁵⁹ Entrevista..., *lb.*, S'Agaró, 2010

³⁶⁰ Entrevista..., *Op. cit.* S'Agaró, 2010

³⁶¹ Entrevista..., *Op. cit.* S'Agaró, 2010

Projecte d'hotel, Castell-Platja d'Aro
Lluís Sibils

fons J.M.Ribot, AHOAC,Girona

Hotel Agua Blava
c. 1934
Autor desconegut

<http://www.hotelaiguablava.com/hotel/historia>

4.3

De la fonda a l'hotel, quatre arquitectes davant del paisatge

*No resulta sorprenent constatar el reduït nombre d'hotels de luxe a la Costa Brava si recordem que no existia, com a regió turística, en l'època en què en altres llocs es van construir els grans palaus-hotels. L'hostaleria es va adaptar, naturalment, a les exigències i a les possibilitats d'una clientela molt més nombrosa, però de condició generalment mitjana.*³⁶²

La Costa Brava encara era un territori encara per explorar a principis dels anys seixanta on petits hotels, la majoria fondes, van sorgir enmig del paisatge, tractant-lo de forma respectuosa, amb una arquitectura continguda de volumetries, senzilles i clares.

Els edificis es projectaven amb ofici aconseguint resoldre els programes hotelers, a mig camí entre lo públic i lo privat, on els arquitectes van poder experimentar amb les noves maneres de viure que propiciaven les vacances. Les habitacions es combinaven amb espais comuns i terrasses des d'on observar i emmarcar el paisatge sense ofegar l'entorn amb la seva presència, oferint-se al paisatge.

L'experiència d'uns "arquitectes-artesans" amants del territori i del detall constructiu juntament amb una acurada posada en obra per part dels professionals de la construcció, van fer possible que s'edifiqués, una arquitectura de porxos i de color blanc, sense estridències ni protagonistes, *de l'arquitectura sense arquitectes.*³⁶³

Per tal d'analitzar el paper de l'arquitectura en la transformació del paisatge de la Costa Brava, s'han escollit diversos projectes i edificis hotelers de quatre arquitectes gironins que des d'un estil personal, durant més d'una dècada, entre els anys 50 i 60, van tenir encàrrecs al llarg de la Costa Brava. Uns arquitectes poc coneguts, que tenien en comú ser de la zona, entendre el paisatge, respectar-lo i tenir un ofici que va fer possible que molts dels edificis que van projectar i construir encara avui existeixin, sobrevivint al

³⁶² BARBAZA, Yvette, *Op. cit.*, Barcelona, 1988, p. 319

³⁶³ *Op. cit.*, Girona, 2003, p. 105

Bagur: Vista general de Fornells
Fargnoli fotografia

<http://www.hotelaiguablava.com/hotel/historia>

Postal Fornells, Costa Brava, Bagur
Autor desconegut

<http://www.hotelaiguablava.com/hotel/historia>

Hotel Aubi
6 de juny de 1960

RODRIGUEZ, C.,
SACE (Servicios Aéreos Comerciales Españoles)

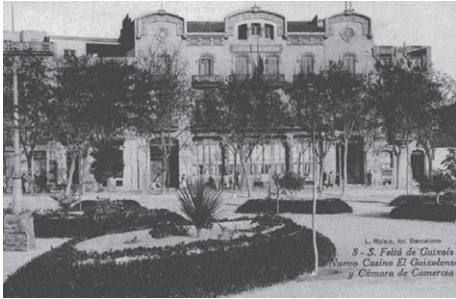
pas del temps amb dignitat. Uns edificis que volien passar desapercebuts, allunyats de qualsevol protagonisme i que tenien com a principal objectiu oferir als nous turistes uns hotels en equilibri amb el seu entorn natural i urbà, amb una personalitat pròpia i reconeixible.

Els projectes hotelers escollits seràn de Joan M. de Ribot i de Balle en col·laboració amb Lluís Sibils, Josep Esteve Corredor, Josep Claret i Pelai Martínez que tindran una manera pròpia de donar resposta a les necessitats d'allotjament per l'arribada massiva del turisme a tota la Costa Brava.

Joan Maria de Ribot i de Balle i Lluís Sibils, van aportar l'elegància a uns hotels que proporcionaven un paisatge interior a través dels patis, *fent servir la diferència entre parets aplacades amb pedra i murs enfoscats i pintats per controlar la composició*,³⁶⁴ Josep Esteve Corredor que rependrà passada la guerra la seva activitat a la Costa Brava, experimenta amb la unitat habitació i les diferents maneres d'agregar-se per tal de resoldre de manera funcional uns edificis que tindran un control compositiu hereu de l'arquitectura moderna; Josep Claret, donarà una resposta arquitectònica personal al paisatge de la zona de la Vall d'Aro on es concentraràn la majoria dels hotels, projectats amb un llenguatge eclèctic i formes corbes que giraran vers el paisatge i Pelayo Martínez, que resol el programa hotelier transformant edificis existents, masies, cases senyoriales o cases de pescadors, convivint amb l'arquitectura del poble de Cadaqués.

Tant els plànols dels hotels com les imatges captades al cap de poc d'haver-se construït permetran entendre la transformació que en un curt període de temps va patir la façana marítima de la costa gironina, permetent aprofundint en l'arquitectura i en la seva relació amb el nou paisatge de la Costa Brava.

364 *Op. cit.*, Girona 2003, p. 47

Casino Guixolense, Sant Feliu de Guíxols
Lucien Roisin

BIGAS, Q., JIMÉNEZ, À., *Sant Feliu de Guíxols, imatges per a la historia*, col·lecció estudis guixolencs, Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols, servei de publicacions i d'arxiu, gràfiques Bigues, St.Feliu de Guíxols, 1993, p. 59

Hotel Reina Elisenda, Sant Feliu de Guíxols
Façana principal
1955-57

J.M. de Ribot i de Balle i L. Sibils

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

HOTEL REINA ELISENDA 1955-57

JOAN MARIA DE RIBOT I DE BALLE I LLUIS SIBILS

Paseo del Generalísimo, Sant Feliu de Guíxols, Inmuebles Guixolenses S.A.

L'hotel es troba a primera línia de mar davant del Passeig de Sant Feliu. *Situado en el paseo marítimo, muy cerca del mar, su fachada blanca, muy simple, está de acuerdo con el carácter mediterráneo del ambiente. Las habitaciones se amplían mediante terrazas con antepecho de barandilla de hierro. La planta baja se ha aplacado de piedra natural de Gerona. La arquitectura es totalmente actual, fría y elegante, algo italianizante.*³⁵⁹

El *Reina Elisenda*, és el resultat de la reforma d'un edifici existent, l'antic *Casino Guixolense*, un edifici modernista de planta baixa i dues plantes pis que es va realitzar d'acord amb el projecte de l'arquitecte General Guitart del 1909³⁶⁰, on les característiques del solar, l'estructura i l'alçada interior generosa entre forjats existents el van fer adequat per al nou ús hotel·ler. *Amb la construcció d'aquest edifici va començar la carrera especulativa de les alçades al Passeig. Segons les ordenances vigents en aquell moment - encara les de l'arquitecte Guitart- els edificis d'aquella via podien arribar als 16 m d'altitud.*³⁶¹

Les modificacions volumètriques van ser substancials, gairebé doblant-ne l'alçada passant de les tres plantes inicials a les sis finals, incloent la darrera planta que quedaria reculada respecte l'alineació de la façana principal. La façana també es va modificar sobretot per la construcció d'uns grans balcons correguts per les habitacions orientades a sud. *Se trata de una obra de reforma en la que se han aprovechado, dentro de lo posible, los muros y forjados ya existentes, consolidándose estos últimos con hormigón. Los voladizos de las galerías corridas de fachada se han conseguido mediante viguetas de hierro.*³⁶²

³⁵⁹ RIBOT i de Balle, J.M., "Hotel Reina Elisenda, Sant Feliu de Guíxols, Gerona 1958" a *Cuadernos de Arquitectura*, Hoteles y recreo, n.43, COAC, Barcelona, 1961, p. 14

³⁶⁰ BIGAS, Quim, JIMÉNEZ, Àngel, *Sant Feliu de Guíxols, imatges per a la historia*, col·lecció estudis guixolencs, Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols, servei de publicacions i d'arxiu, gràfiques Bigues, St.Feliu de Guíxols, 1993, p. 59

³⁶¹ BIGAS, Quim, JIMÉNEZ, Àngel, *Ib.*, Sant Feliu de Guíxols, 1993, p. 59

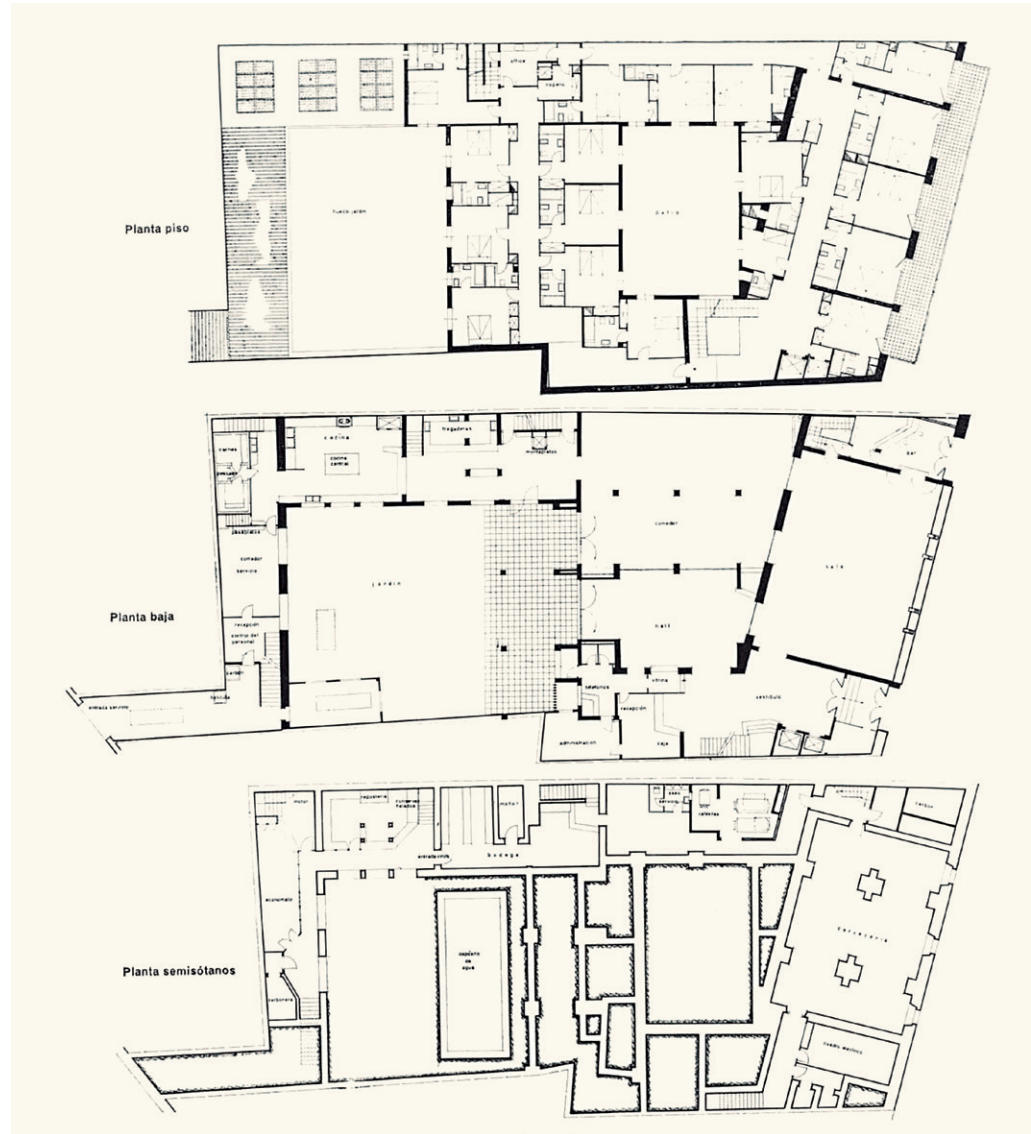
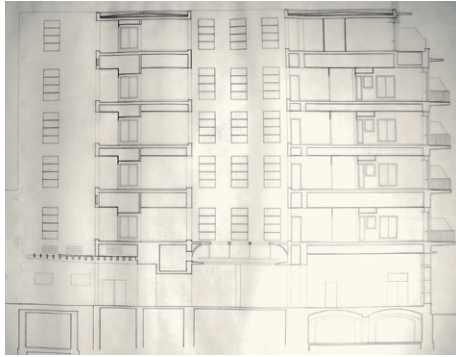
³⁶² BIGAS, Quim, JIMÉNEZ, Àngel, *Op. cit.*, Sant Feliu de Guíxols, 1993, p. 59

Hotel Reina Elisenda, Sant Feliu de Guíxols
Perspectiva de la façana des del passeig marítim
1955-57

J.M. de Ribot i de Balle i L. Sibils

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

Hotel Reina Elisenda, Sant Feliu de Guíxols
 Façana interior i plantes soterrani, baixa i tipus
 1955-57
 J.M. de Ribot i de Balle i L. Sibils

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

La forma del conjunt esdevé de l'adequació d'un programa hotel·ler en un edifici que no va ser pensat prèviament per aquest ús, el resultat producte dels "impediments" o dificultats de treballar sobre quelcom existent no només posen a prova les habilitats de l'arquitecte sinó que porten a solucions que sense aquests condicionants no s'hi hauria arribat.

La organització de l'edifici serà un model que l'arquitecte aplicarà en altres hotels com el Corisco, que es construirà tres anys més tard en un solar de condicions similars. Serà clau el tractament dels fals sostres que rebaixaran substancialment l'alçada interior de les zones de les habitacions millorant-ne la proporció ja que els nous espais habitables seran molt més petits que els originaris. Hi haurà dues alçades, la del passadís i les habitacions i una de més baixa per a les peces de menor dimensió com els banys. Aquestes cambres d'aire generoses van ser molt útils pel pas de les instal·lacions que requeria el nou programa.

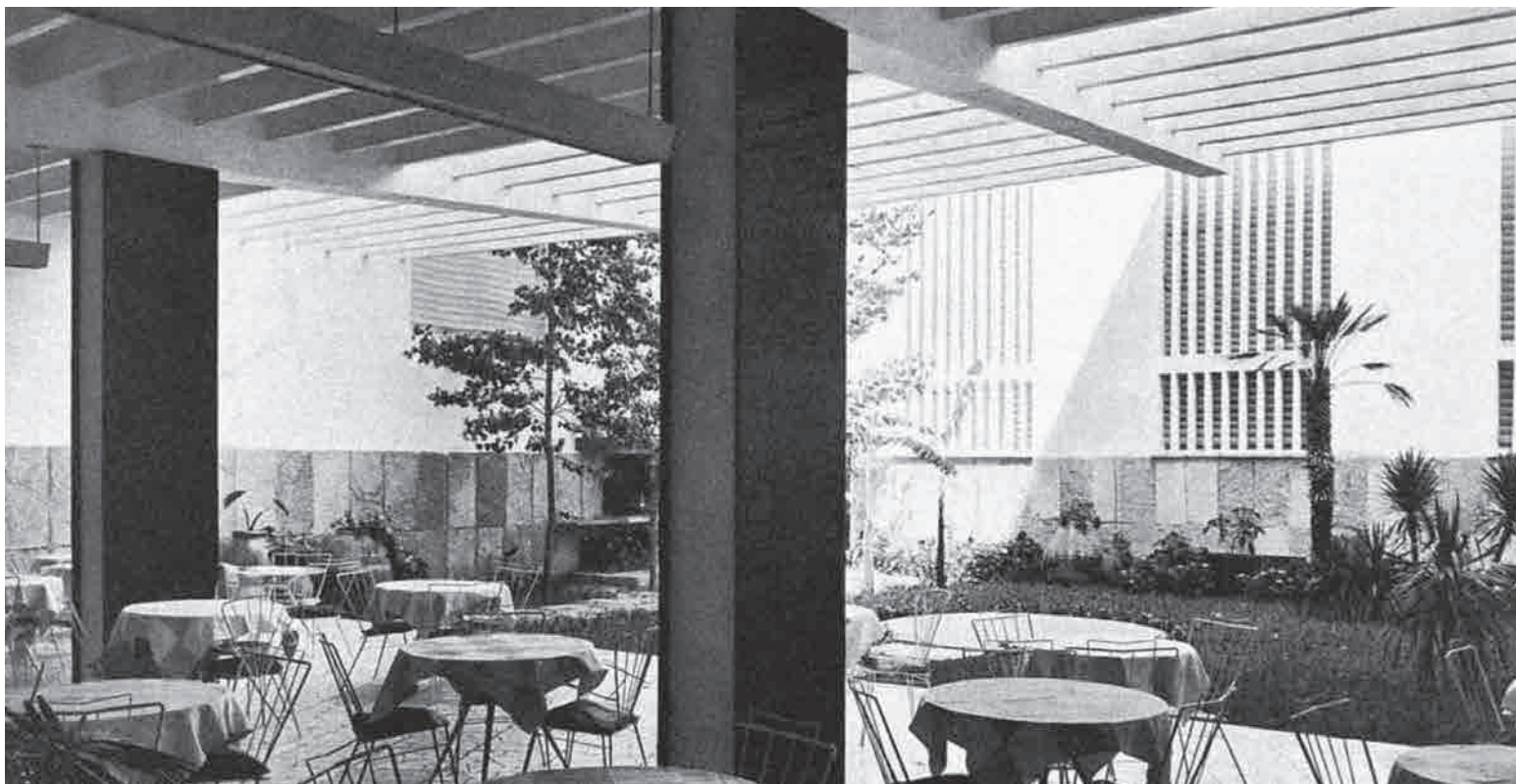
L'edifici s'organitza a partir de tres cossos edificats de diferent profunditat intercalats per dos patis, un dels quals estarà cobert a nivell de la planta baixa per un gran lluernari que il·luminarà el hall principal, mentre que l'altre estarà parcialment cobert amb una pèrgola que allargarà visualment l'espai interior del menjador. Aquest recurs alhora independitza les habitacions respecte el pati projectat com un espai interior, una sala més, que completa el conjunt dels espais comuns.

Apareix el concepte de paisatge interior, potenciat per la composició de les façanes dels patis que d'una manera molt elegant, mitjançant una finestra de proporcions verticals amb persianes de llibret que s'anirà repetint sistemàticament i "decorarà" l'espai. *La iluminación natural se controla mediante Gradulux en el salón de la planta baja y mediante persianas arrollables en las habitaciones. La artificial se ha resuelto a base de iluminación indirecta en todas las dependencias y habitaciones; se han dispuesto también numerosos puntos de luz baja. El ascensor tiene capacidad para seis personas, con puertas rasantes (sin puertas en la cabina) y revestido de aluminio anodizado.*

Hotel Reina Elisenda, Sant Feliu de Guíxols
Detall de la planta tipus
1955-57
J.M. de Ribot i de Balle i L. Sibils

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

Hotel Reina Elisenda, Sant Feliu de Guíxols
Vista del pati interior des del porxo de planta baixa
1955-57
J.M. de Ribot i de Balle i L. Sibils
AHCOAC, arxiu fotogràfic

*El montacargas se enlaza con el exterior para el transporte de los equipajes. Junto a la escalera de servicio, un montacargas con doble compartimiento se destina al traslado de platos y ropas.*³⁶³

La façana de la planta baixa està totalment oberta cap al passeig, respectant la composició original de l'antic casino que ja va substituir els murs de càrrega de la façana per pilars, de manera que visualment s'aconseguirà connectar els espais interiors amb els exteriors.

El hall situat sota el pati central s'il·lumina zenitalment per un lluernari que el cobreix, convertint aquest sostre en una gran làmpada. *La decoración, obra también de los autores citados, se mantiene dentro de la misma tónica, acentuando todavía más este último carácter. En el mobiliario se ha seguido un criterio ecléctico. La pavimentación del vestíbulo hall y comedor es de terrazo de mármol blanco de 50 x 50 cm. Parquet de madera de Guinea en comedor y salón. Goma Pirelli azul en pasillo y habitaciones sur. Mosaico amarillo en pasillos y habitaciones correspondientes al ala trasera. Los revestimientos se han realizado de mármol en las columnas de la planta baja, madera de Guinea en el comedor y Fórmica en la zona de teléfonos. Los paramentos verticales son esencialmente blancos. Las columnas interiores, azul claro, revestidas lateralmente de alabastro.*³⁶⁴

La importància en la tria dels materials aquí és clau, ja que el fet que el paviment dels espais comuns de la planta baixa sigui clar, de marbre i els murs blancs, permetran que la llum natural arribi fins a tots els racons de les estances, fent-les més lluminoses i agradables. L'habitació és molt senzilla però alhora elegant on el protagonisme dels petits detalls es complementa amb les vistes al mar i la terrassa. El tractament de l'estriat de plaques de guix del sostre li dóna una textura que recorda la de la fusta. La finestra formarà part del mobiliari de l'habitació, s'emmarca dins el mur gruixut de la façana. La finestra es remata interiorment amb un prestatge alineat amb la part superior de la obertura que fa lliscar la llum de manera que potencia l'efecte de llum indirecte a l'interior de l'habitació.

³⁶³ RIBOT i de Balle, J.M., *Op. cit.*, Barcelona, 1961, p. 15

³⁶⁴ RIBOT i de Balle, J.M., *Op. cit.*, Barcelona, 1961, p. 15

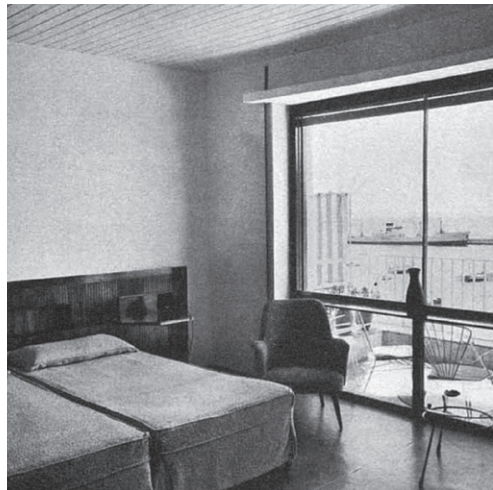
Hotel Reina Elisenda, Sant Feliu de Guíxols
Projecte de rètol publicitari
1955-57
J.M. de Ribot i de Balle i L. Sibils

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

Hotel Reina Elisenda, Sant Feliu de Guíxols
Interior sala d'estar
1955-57
J.M. de Ribot i de Balle i L. Sibils
AHCOAC, arxiu fotogràfic

Hotel Reina Elisenda, Sant Feliu de Guíxols
Interior habitació i perspectiva
de les terrasses de les habitacions
1955-57
J.M. de Ribot i de Balle i L. Sibils
Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

La terrassa perllonga l'espai interior cap a l'exterior amb una barana transparent que desapareix confont-se amb el mar. Els balcons es rematen amb un petit muret de que fa de suport de la barana i alhora de gran jardinera que privatitza les terrasses de les primeres plantes. El mobiliari dissenyat pels mateixos arquitectes és volgudament mínim donant un toc de distinció i de confort a l'habitació.

Los dormitorios se han amueblado cuidadosamente al efecto de conseguir la máxima comodidad para los huéspedes. El número de habitaciones es de 70, de las cuales se han previsto cuatro individuales y dos de tipo «suite». Todas ellas están dotadas de teléfono y radio que se insertan en la cabecera de la cama como asimismo el altavoz y las lámparas para la lectura. Dicha cabecera es de madera de Guinea natural, como también los armarios que interiormente se revisten de limoncillo. Éstos han sido ajustados en taller y colocados «in situ» por el sistema de doble marco. El cierre al exterior se ha resuelto con puerta de madera maciza y ventanas deslizantes sobre rodillos. Las puertas han sido ajustadas y terminadas en taller fijándose al marco al de obra de pino de perfil adecuado. Las ventanas interiores son metálicas, sistema guillotina sin contrapeso. Por razones de orden práctico no se han colocado cortinas y únicamente visillos en las habitaciones interiores. Los techos se han tratado a base de plancha de yeso de perfil estriado.³⁶⁵

Seguint el sentit de pujada des de l'escala principal es pot dibuixar un recorregut al voltant de les peces que coronen el pati central, de manera que es pot circular de forma contínua per l'interior de la planta tipus. S'hi accedeix per dues escales, la principal centrada amb la mitgera oest al costat de dos ascensors i una de secundària a la part posterior de la mitgera est vinculada amb el servei. L'escala és el reflex de l'elegància de l'interior de l'hotel, d'acabats molt senzills i austers, amb una estructura de volta a la catalana molt suau il·luminada per un lluernari que fa lliscar la llum pel gran forat d'escala. El passadís que porta a les habitacions tindrà tres amplades i caràcters diferents en funció de les peces a les que serveix, reduint la seva amplada, començarà i acabarà amb un eixamplament on hi haurà les portes que el dividiran en tres zones que es poden independitzar.

365 RIBOT i de Balle, J.M., *Op. cit.*, Barcelona, 1961, p. 15

Hotel Reina Elisenda, Sant Feliu de Guíxols
Interior del menjador
1955-57
J.M. de Ribot i de Balle i L. Sibils
AHCOAC, arxiu fotogràfic

A la zona sud, on hi ha les habitacions més privilegiades, el passadís que connecta directament amb l'escala principal és central donant servei a sis habitacions, cinc dobles amb façana al mar i una suite convertible en dues habitacions dobles, amb façana al pati central. Seguint l'ordre de les agulles del rellotge, el passadís anirà a buscar la mitgera i a continuació la façana nord del pati posterior des del que s'accedirà a quatre habitacions dobles més. Al final i separat per una porta, el passadís serà paral·lel a la mitgera est i s'accedirà a tres habitacions dobles més.

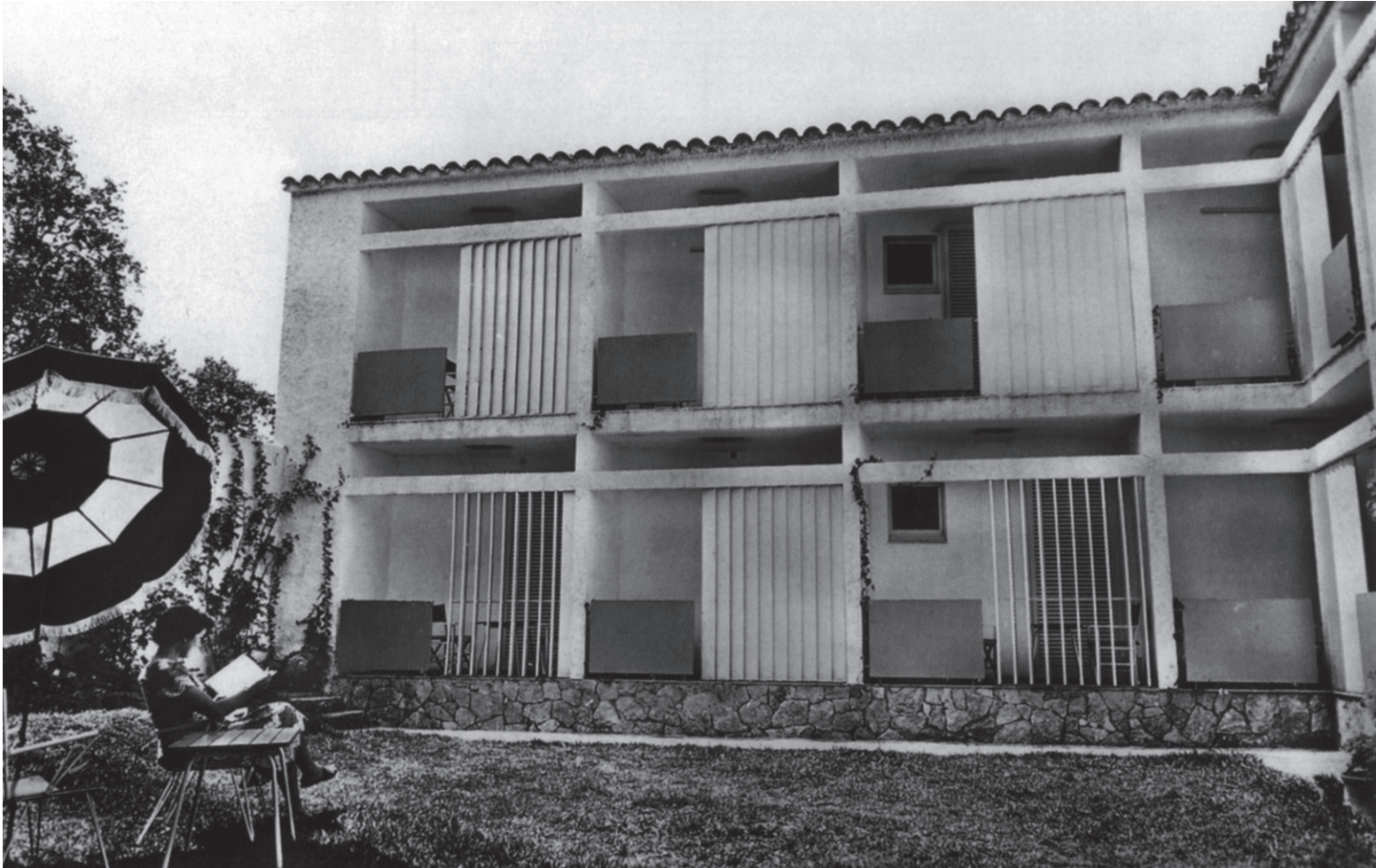
La planta tipus publicada respecte la que es conserva a l'AHCOAC té algunes diferències pel que fa a la zona nord de les habitacions. El passadís passa de ser central a donar a la façana com a la planta àtic, de manera que es perden habitacions però es guanya qualitat en el recorregut a través de la llum natural.

La distribució tot i estar molt pautada i ordenada parteix dels condicionants imposats per l'estructura de l'edifici existent. Amb una economia de medis s'aconsegueix projectar un espais de gran interès.

L'arquitecte a part de dissenyar l'edifici i els seus interiors també va dissenyar el plafó-anunci de l'hotel, a l'arxiu es conserven els plànols on es defineix l'estructura del panell i el disseny gràfic de l'anunci.

Hotel Reina Elisenda, Sant Feliu de Guíxols
Escala d'accés a les habitacions
1955-57
J.M. de Ribot i de Balle i L. Sibils
AHCOAC, arxiu fotogràfic

Hotel Sant March, Tossa de Mar
Façana pati interior
1955
J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

HOTEL SANT MARCH 1955-56

JOAN MARIA DE RIBOT I DE BALLE

Avda. Pelegrí, 2- C. Nou, 9, Tossa de Mar, Axandri Coris

*Tanto la buena voluntad de los responsables municipales, como la frescura de las ideas de los arquitectos y la falta de espíritu abusivo que ha presidido y preside muchas iniciativas turísticas, fueron las bases fundamentales de una arquitectura tierna, fresca, unida a la tierra, tal vez incluso un poco humilde en su simplicidad. (...) Los municipios recibieron las nuevas ideas de los arquitectos con un espíritu constructivo y optimista.*³⁶⁶

L'estratègia del projecte sorgeix de resseguir les mitgeres amb l'edifici alliberant un espai central interior. Ens recorda al de l'hotel *Reina Elisenda*, on el pati esdevindrà la zona comú més important de l'equipament. El Sant March, serà un dels hotels de petit format que fa de l'encaix d'un programa dins un solar de superfície molt petita i de formes irregulars, la seva virtut.

J.M de Ribot i de Balle treu el màxim partit a un solar que té una façana mínima al carrer Nou, un dels carrers principals de Tossa de Mar. La decisió de no alinear-se a façana, reculant-la respecte les edificacions veïnes, li resoldrà l'entrada principal a l'hotel que es farà a través d'un passatge entre dues mitgeres. Al fons i sota un porxo hi haurà el vestíbul des del que s'intuirà el pati central cap al que s'obrirà la resta de l'edifici.

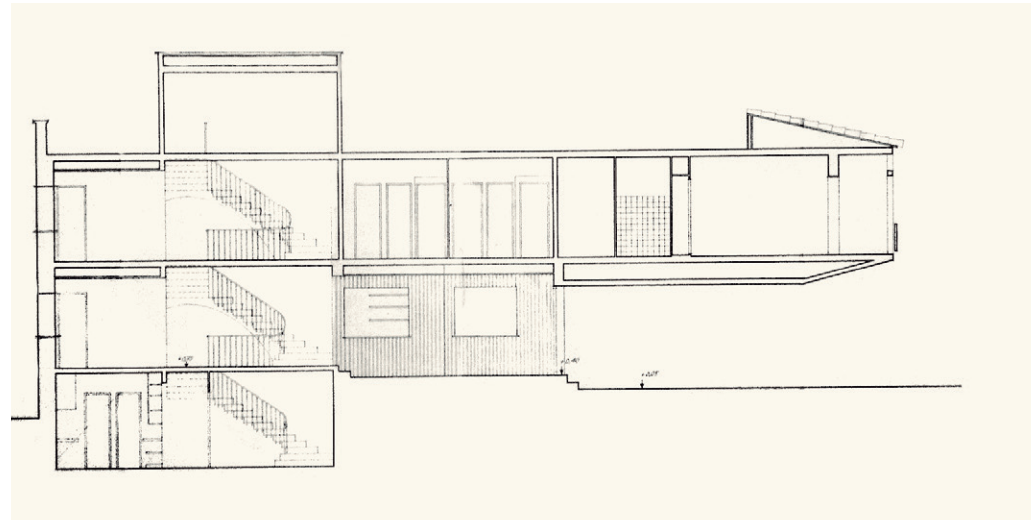
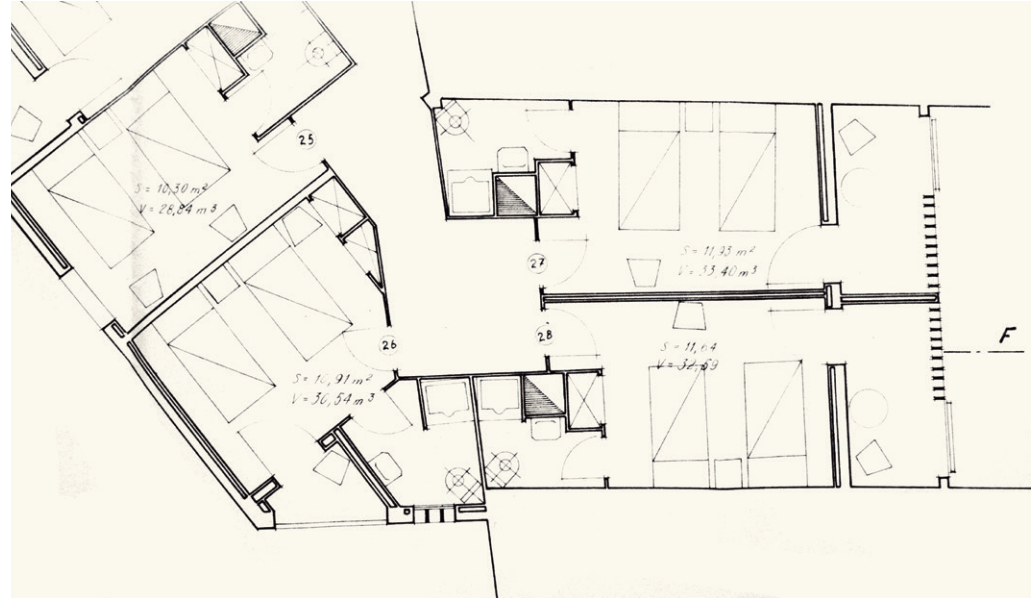
Recular-se respecte l'alineació li permet oferir dos patis i una entrada de llum al carrer Nou que indica l'entrada principal a l'hotel. Un recurs de mínims i alhora molt efectiu en un carrer d'una amplada molt estreta, on es busca la qualitat tant dels espais interiors com exteriors. La ocupació de la part més estreta del solar, per on s'entra a l'edifici, va fer possible un espai poc corrent, un gran porxo recolzat a les mitgeres que mitjançant un fals sostre redueix l'alçada mentre es va entrant a l'hotel donant la sensació de passar sota un gran voladís que et ve a rebre. A sobre s'ocupa per una planta d'habitacions.

Hotel Sant March, Tossa de Mar
Porxo d'entrada
1955-56-62
J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

³⁶⁶ PUIG Torner, Josep, "Arquitectura turística, años 60-70" a *La arquitectura del sol- Sunland architecture*, p. 32

Hotel Sant March, Tossa de Mar
 Perspectiva, planta primera i secció longitudinal
 1955
 J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

L'edifici l'any 1955 va ser projectat en planta baixa, una planta pis i un semi soterrani que contenia la cuina, espais de serveis i instal·lacions. La planta baixa, elevada respecte la cota del carrer Nou, té dos nivells, el primer separa l'espai de sala d'estar-recepció respecte el porxo i el segon privatitza les habitacions de la planta baixa respecte del pati central comú.

Separat per tres graons s'arriba al distribuïdor de l'escala d'accés a les plantes superiors i al terrat, una escala generosa en forma de u amb un gran ull central per on rellisca la llum natural fins a la planta baixa. El passadís il·luminat per tres finestres porta a sis habitacions de mida molt reduïda, ajustades dins les dimensions del solar.

El diàleg entre l'estructura de murs de càrrega i la recerca del màxim aprofitament de la superfície porta a treballar la unitat habitació de manera que jugant amb el mínim d'amplada dels dormitoris dobles hi hagi el màxim d'habitacions. Aquestes tindran entre 10,5 i 11,5 m² i els banys seran ajustats però les condicions interiors seran molt bones.

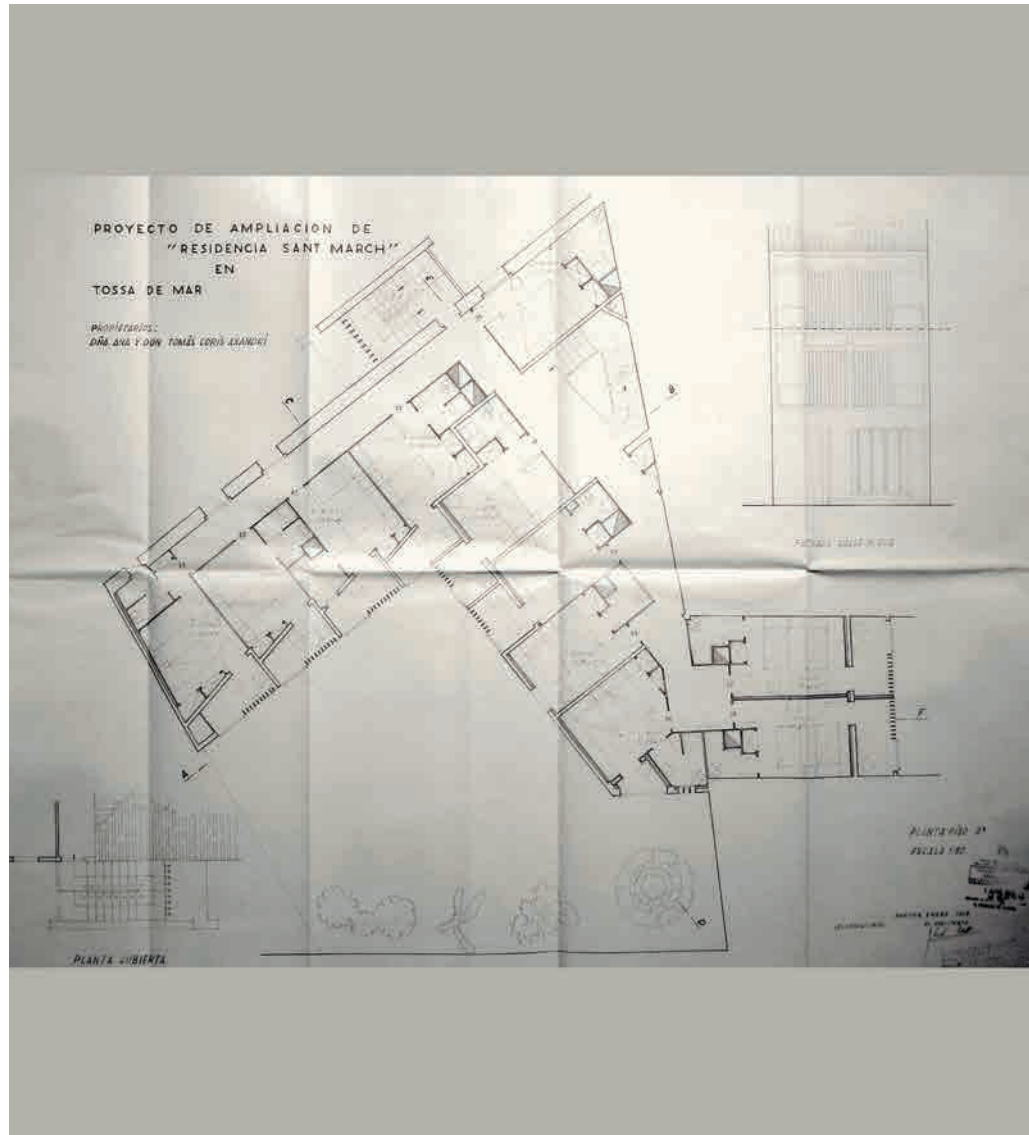
Sempre que és possible es busca l'agrupació dels banys dos a dos. Els armaris es situen en façana minimitzant la obertura que de forma lateral deixa entrar la llum rasant a les habitacions. Alhora aconseguix un espai d'estar a l'exterior protegit del sol i les vistes des del pati central.

El treball exhaustiu de distribució interior es complementa amb el treball de composició de les façanes que juguen amb un element molt sofisticat, la gelosia i la barana del balcó que divideixen en quatre parts el forat de cada habitació. És especialment interessant la cantonada del pati interior de l'hotel on el ritme entre baranes i la gelosies, quan arriba a la cantonada, es resol compartint un dels mòduls entre dues habitacions.

Hotel Sant March, Tossa de Mar
Façana interior i vestíbul sala d'estar
1955
J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

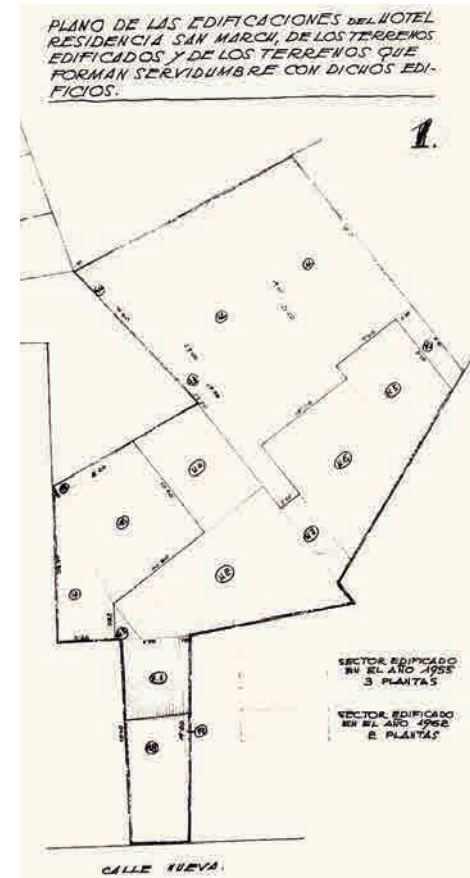
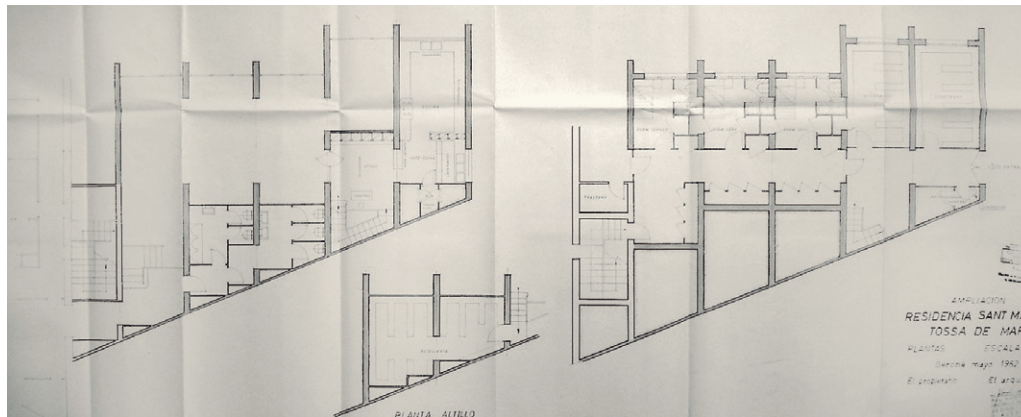
Hotel Sant March, Tossa de Mar
Planta primera
1962
J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

Al maig de 1962 apareix la segona ampliació de l'hotel en un solar contigu. L'edificació es destinarà a edifici de serveis, amb una nova cuina i menjador i unes habitacions per al personal. L'ampliació s'unirà interiorment per la façana posterior perdent l'habitació de la cantonada.

Un seguit de murs perpendiculars a la façana seran alhora pauta compositiva i estructural, la dimensió de l'habitació tipus del servei serà el que definirà la llum entre murs ordenats en cinc crugies més la de l'escala.

Els dibuixos i fotografies que es conserven de l'hotel ens mostren uns espais projectats amb el màxim de delicadesa, on els espais comuns a través de la incorporació d'una llar de foc i uns prestatges que el moblen, dona la sensació de trobar-te dins la sala d'una casa on la fusta li oferirà un extra de comoditat i de luxe contingut, on el disseny de l'arquitecte arriba fins hi tot a les butaques.

Hotel Sant March, Tossa de Mar
Plànol d'emplaçament amb les ampliacions finals
1962
J.M. de Ribot i de Balle

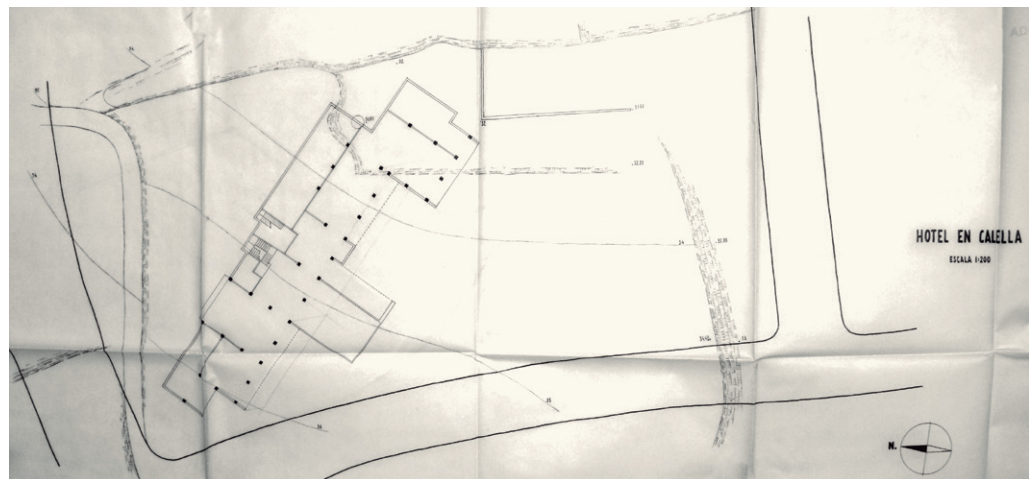
Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

Hotel Alga, Calella de Palafrugell
Façana a jardí
1955-57
J.M. de Ribot i de Balle i L. Sibils
AHCOAC, arxiu fotogràfic

Hotel Alga, Calella de Palafrugell
Croquis inicial implantació hotel
1962
J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

HOTEL ALGA 1956-61

JOAN MARIA DE RIBOT I DE BALLE I LLUIS SIBILS

Avda. Joan Pericot i Garcia, Calella de Palafrugell, Vilosa i Hnas.Veladoras

En la parte alta de la villa, orientada al Sur, cara al mar y entre un extenso jardín casi natural y una amplia zona destinada a aparcamiento, se ha levantado esta construcción hotelera, interesante en varios aspectos. Uno de ellos, quizás el más sobresaliente, lo constituye el hecho de que se ha dado un gran valor a la comodidad e independencia de quienes lo ocupen. Ello se ha conseguido, más que por la verdadera extensión de la zona de relación (aun siendo ésta considerable), a la hábil articulación a que ha sido sometida.³⁶⁷

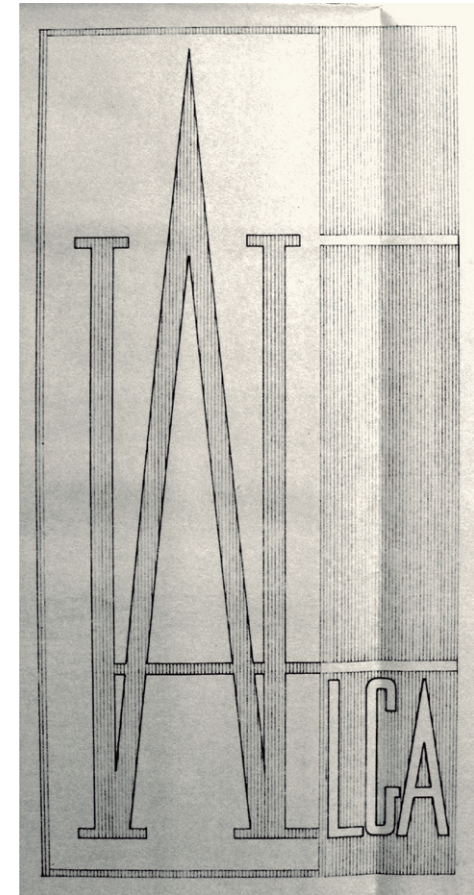
L'hotel Alga és un dels projectes hotelers més complets que Ribot i Batlle juntament amb Lluís Sibils, va projectar, des de la totalitat dels espais fins al mobiliari. La descripció del projecte a través de la seva memòria, ens parla de la professionalitat de l'arquitecte que es basa en el que és realment important per a resoldre un hotel sense deixar de banda l'elegància del resultat. *L'intent de trobar una configuració arquitectònica només en donar resposta a les imposicions constructives i de programa, (...) fent servir la diferència entre parets aplacades amb pedra i murs enfoscats i pintats per controlar la composició. Formes sòbries i netes, murs que no giren per tancar el volum, transparència dels porxos, (...) la molt clàssicament moderna contraposició entre el buit i el ple, la dissimetria total com a contrapartida compositiva a la simetria.³⁶⁸*

Situat en una zona elevada de Palafrugell, amb vistes cap al mar, el solar de forma irregular, s'edificarà en el centre i a contrapendent, buscant la millor orientació, el sud i les vistes cap al mar des de les zones comunes i dels dormitoris de l'hotel. *La disposición sucesiva de salas y terrazas, zonas cubiertas y sombras, espacios abiertos y recogidos, ofrecen a cada uno de los huéspedes según la hora y el panorama que se prefiera, la oportunidad de escoger entre los numerosos rincones de reposo, lectura o conversación.³⁶⁹*

³⁶⁷ RIBOT i de Balle, J.M, *memòria Hotel a Calella*, Girona, setembre de 1956 (versió 1), Fons Ribot AHCOAC

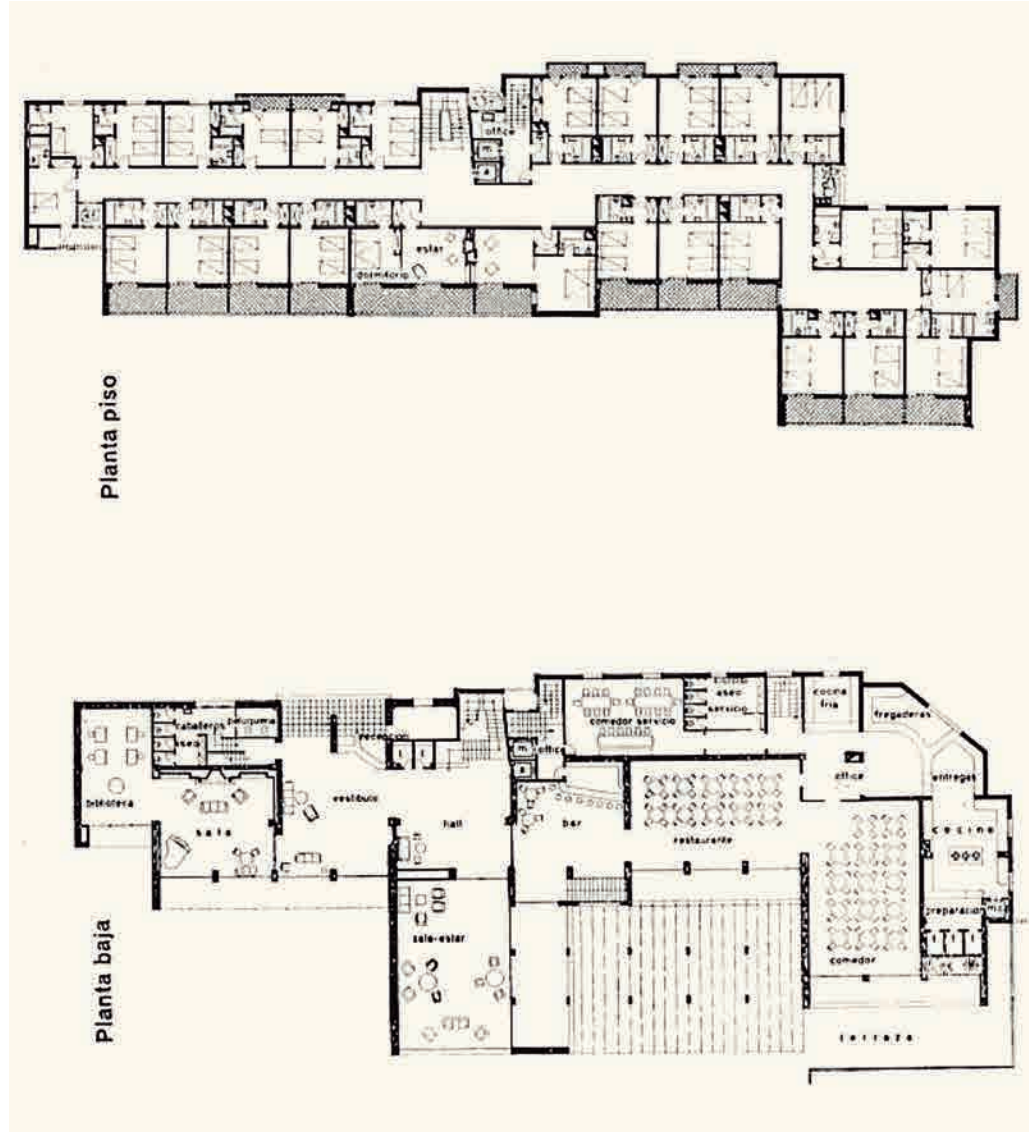
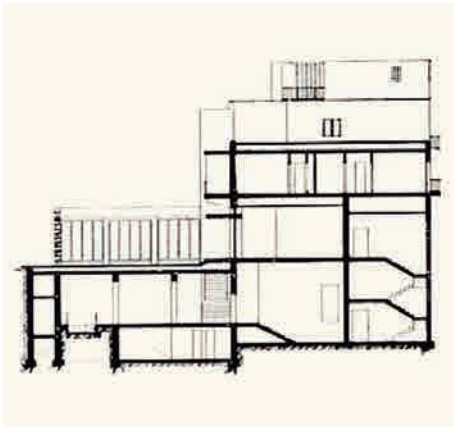
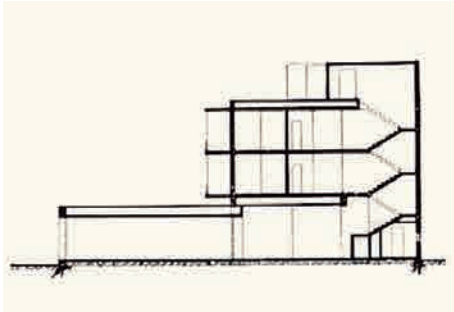
³⁶⁸ DÍEZ Barreñada, Rafael, "Sartoris, Sibils, Ribot i Masramón, Arquitectura moderna i post-guerra", a *Sartoris i Girona Història d'una amistat*, AHCOAC, Girona, 2003, p. 50

³⁶⁹ RIBOT i de Balle, *Op. cit.*, setembre de 1956

Hotel Alga, Calella de Palafrugell
Dibuix del logotip de l'hotel
1960
J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

Hotel Alga, Calella de Palafrugell
 Planta baixa, tipus i seccions generals
 1955-57
 J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

L'edifici s'esgraona adaptant-se al pendent del terreny. Amb una forma rectangular s'orienta en sentit est-oest de manera que la façana de l'accés estarà a nord-est on també hi haurà l'aparcament. La orientació sud-oest es reserva als dormitoris de més categoria amb vistes a les zones comunes, al jardí i a la piscina.

Els primers dibuixos defineixen la volumetria de l'edifici. La relació amb la topografia es treballarà més endavant. Un mur al fons d'una de les perspectives indica el problema a resoldre: la trobada entre l'edifici i el terreny. Una topografia que s'aprofita per guanyar dues plantes de soterrani respecte el nivell de l'accés on s'hi ubicarà el porxo i la piscina. *Se proyectó la edificación sobre la parte más alta del terreno, aprovechando cuidadosamente los accidentes del terreno, que debidamente tratado darían una cierta zonificación y una continuidad espacial, aunque con distintos ambientes.*³⁷⁰

L'accés principal es resol amb un porxo que assenyala l'entrada a l'edifici. Un cop al vestíbul, a la façana oposada i a través d'una gran vidriera s'obre la vista cap al jardí de l'hotel. En planta baixa els diferents espais s'enllacen entre si, sense cap passadís, els recorreguts visuals queden només tallats per uns murs transversals que delimiten els diferents usos sense renunciar a les visions en diagonal dels diferents espais obrint-se cap al jardí en la seva totalitat. *Se ha procurado obtener la máxima sencillez y claridad en las circulaciones horizontales y verticales; los enlaces necesarios entre las zonas de servicio y las del resto del hotel; la simplificación de entradas y accesos; la buena orientación del edificio, coincidente con las mejores vistas; preveiendo los espacios necesarios de aparcamiento.*³⁷¹

La sala d'estar situada perpendicularment al volum principal s'avança cap al jardí acompanyant la terrassa coberta amb una gran pèrgola que fa que l'exterior penetri visualment a l'interior de l'hotel, aconseguint un dels espais més agradables i representatius de l'edifici.

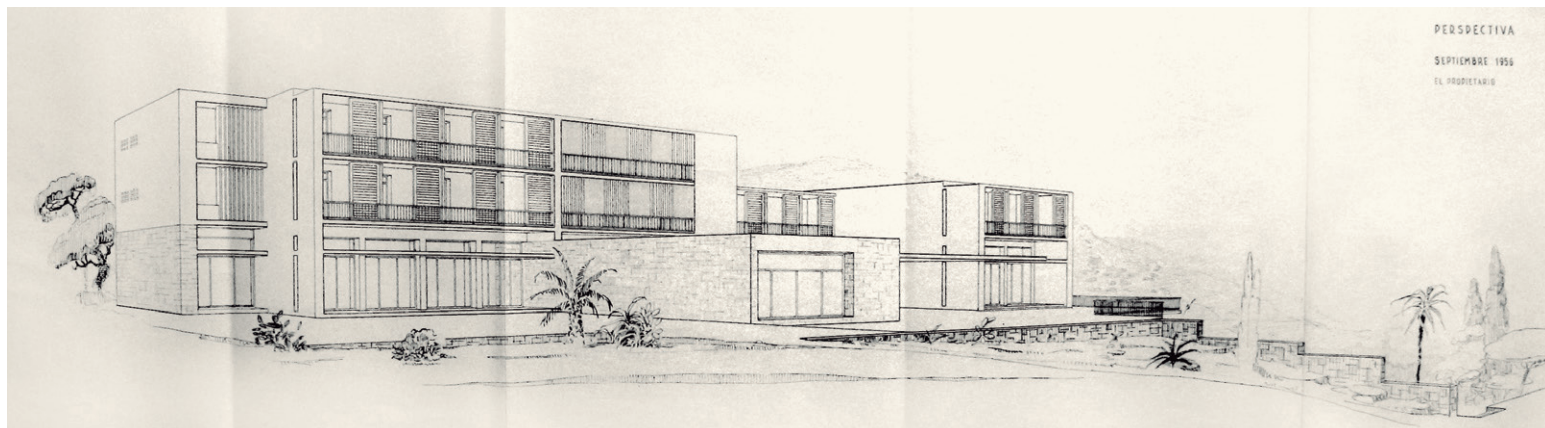

³⁷⁰ RIBOT i de Balle, *Op. cit.*, setembre de 1956

³⁷¹ RIBOT i de Balle, *Op. cit.*, setembre de 1956

Hotel Alga, Calella de Palafrugell
Accés al menjador i al bar de la planta baixa
1955-57
J.M. de Ribot i de Balle i L. Sibils

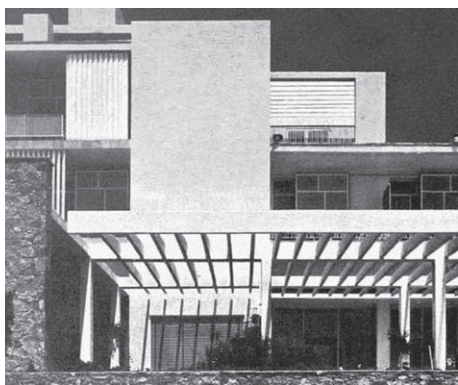
AHCOAC, arxiu fotogràfic

PERSPECTIVA
SEPTIEMBRE 1956
EL PROPIETARIO

Hotel Alga, Calella de Palafrugell
perspectiva façana a jardí
1955
J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

Hotel Alga, Calella de Palafrugell
Porxo i vestíbul d'accés amb sortida al jardí
1955-57
J.M. de Ribot i de Balle i L. Sibils
AHCOAC, arxiu fotogràfic

A les plantes primera i segona s'hi desenvolupen les habitacions, un seguit de dormitoris i suites organitzades a través d'un passadís central que pren una forma reculada tallant visualment la seva llargada. s'il·lumina als extrems i a la zona central on s'hi ubica l'escala que alhora reb llum a través d'un pati. *El conjunto comprende esencialmente, según se aprecia en la sección, dos plantas de sótanos que albergan los servicios, la planta baja dedicada a recepción, zona de relación y comedores y dos plantas que se destinan a dormitorios. Éstos, cuyo número es de 42, se disponen a ambos lados del pasillo.*³⁷²

La façana nord-oest també té una volumetria trencada dividint-se en 4 parts reduint visualment la seva dimensió. L'edifici no és simètric, ni en planta ni secció, té un inici i un final que acaba a sud-est amb el volum que volarà per sobre la piscina.

L'Estructura és de murs de càrrega excepte a les zones de grans llums com el hall i el menjador que es resol amb pilars de formigó armat marcant el ritme de les obertures de la façana. Els murs de doble full de pedra o remolinats s'utilitzen a les zones nobles mentre que a la resta d'espais de servei, trobem murs d'un full. *La estructura (pilares, jácenas y forjados) es de hormigón armado. Los entrepaños que rellenan los vanos que deja la estructura son de obra y en la planta baja de piedra de Tamariu.*

L'estructura no s'amagava a l'interior de l'edifici, al contrari servirà per a delimitar i pausar els diferents espais. En alguns casos l'estructura emmarcava plans de color o de fusta distingint l'activitat que s'hi porta a terme com per exemple un petit bar. En altres casos emmarcava grans panys de vidre a les zones de menjador i estar que es combinaran amb un aplacat de pedra que desdibuixa els límits entre l'interior i l'exterior.

A partir de l'any 1960 l'edifici serà ampliat en alçada, guanyant una planta més de dormitoris i es rematarà amb el solàrium de la coberta que serà un dels trets característics de la façana nord de l'hotel, un remat que ajudarà a unificar les diferents alçades i que amagarà el volum del badalot de l'escala.

Tot i les actuacions posteriors, l'edifici conserva les formes linials, nítides i clares, que

³⁷² RIBOT i de Balle, *Op. cit.*, setembre, 1956

Hotel Alga, Calella de Palafrugell
Vista aèria i façana principal
anys seixanta
Tomàs Mallol

Fons privat Tomàs Mallol

Hotel Alga, Calella de Palafrugell
Vista del paisatge des de l'habitació
i vista de la piscina
Anys seixanta
Tomàs Malloí

Arxiu particular Tomàs Malloí

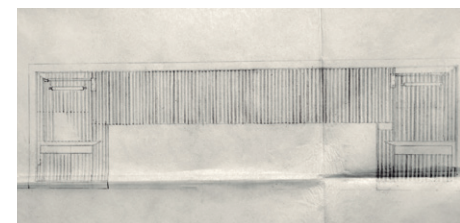
juguen amb el contrast del blanc i amb el color dels murs de pedra dels basaments opacs, donant ordre, serenor i l'amabilitat domèstica que es pretén.³⁷³

Els materials emprats seran senzills i amb una funció molt determinada, no hi ha res que sigui superflu.

Las habitaciones orientadas a Sur están protegidas por persianas correderas de lamas fijas y disponen de amplias terrazas, algunas de las cuales poseen brise-soleil verticales. Las habitaciones orientadas al Este y al Norte van provistas de ventanas de guillotina de madera de Guinea y persianas arrollables. La cubierta es plana, de las llamadas «a la catalana») y se utiliza también como terraza-solarium. Los suelos son de «Silicor», color azul claro, en planta baja y terrazas. Pasillos de goma «Pirelli». Dormitorios en mosaico hidráulico 20 x 40 de color amarillo. Las columnas van recubiertas con paramentos de piedra natural «Traversol».

Todos los elementos de madera se han dejado en aspecto y color natural, o se han aplacado con maderas de Guinea. Los techos son de planchas de yeso estriadas. Se han dispuesto viseras, también de yeso, para alojar los elementos de iluminación artificial.

Las cabeceras de las camas son fijas, de madera fina y disponen de lugar preciso para el aparato de radio, teléfono y lámparas para lectura. Los armarios están empotrados con el frente de madera vista.³⁷⁴

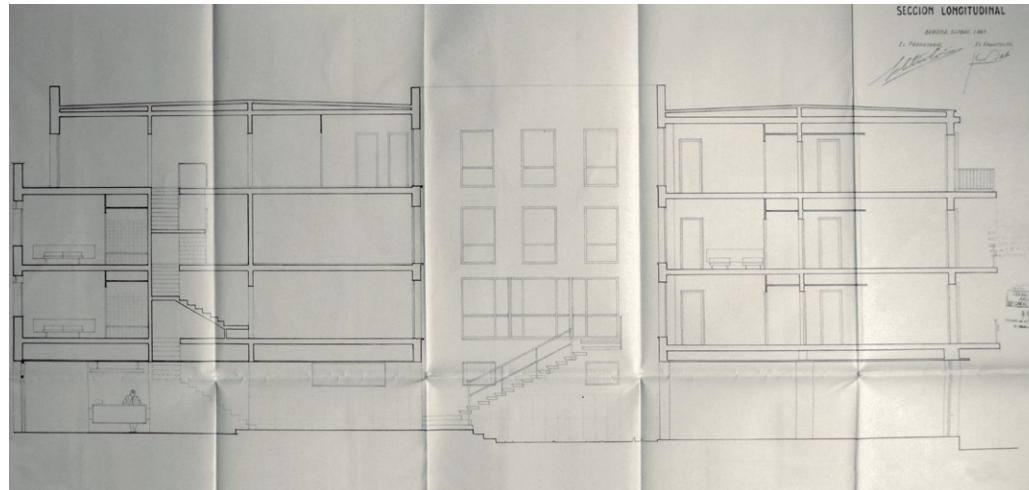
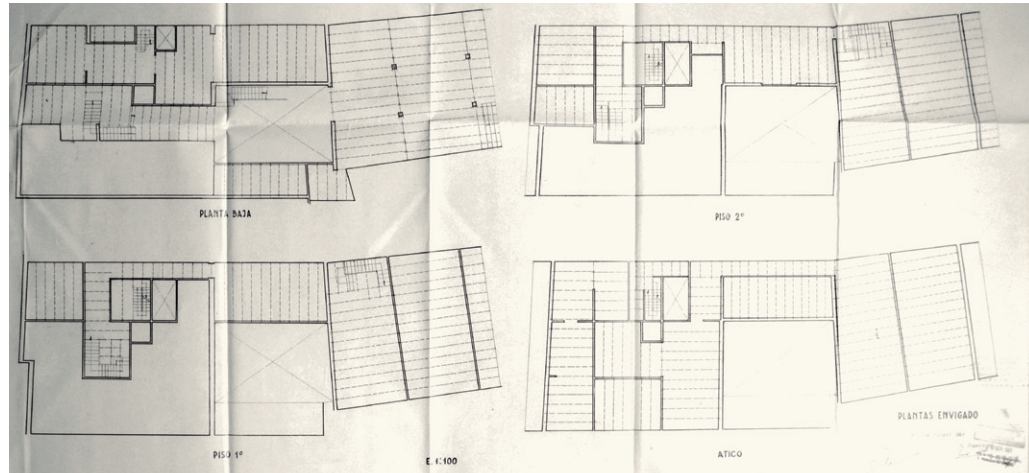
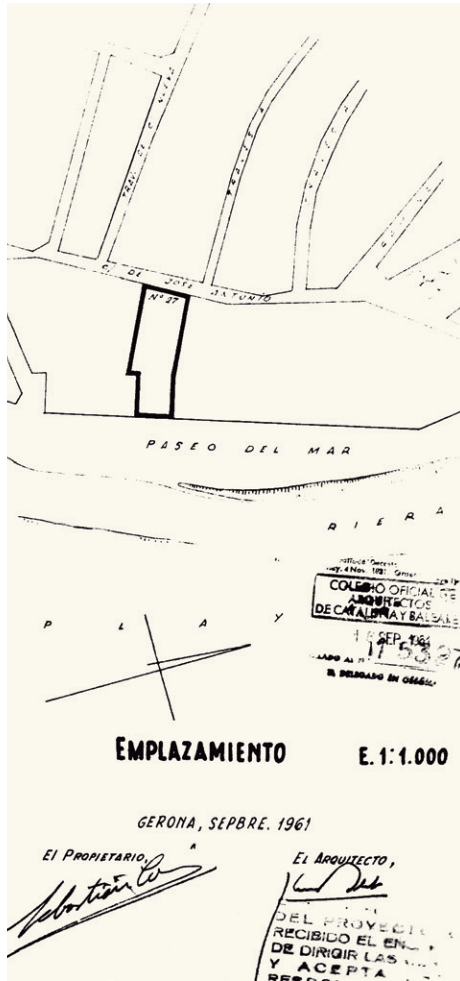

³⁷³ Joan M. Ribot i de Balle, Inventaris d'arquitectura, Girona, COAC, 2003, p. 26

³⁷⁴ RIBOT i de Balle, J.M., "Hotel Alga, Calella de Palafrugell", Gerona 1958, a Cuadernos de Arquitectura, n. 43, Hoteles y recreo, COAC, Barcelona, 1961, p. 10-12

Hotel Alga, Calella de Palafrugell
Perspectiva vistas interior habitació i moble capçal
1955-57
J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

Hotel Corisco, Tossa de Mar
 Emplaçament, estructura i secció longitudinal
 1961-63
 J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

HOTEL CORISCO (CEIBO) 1957-68

JOAN MARIA DE RIBOT I DE BALLE I LLUIS SIBILS

C. Socors, 16, Tossa de Mar, Sebastià Coris

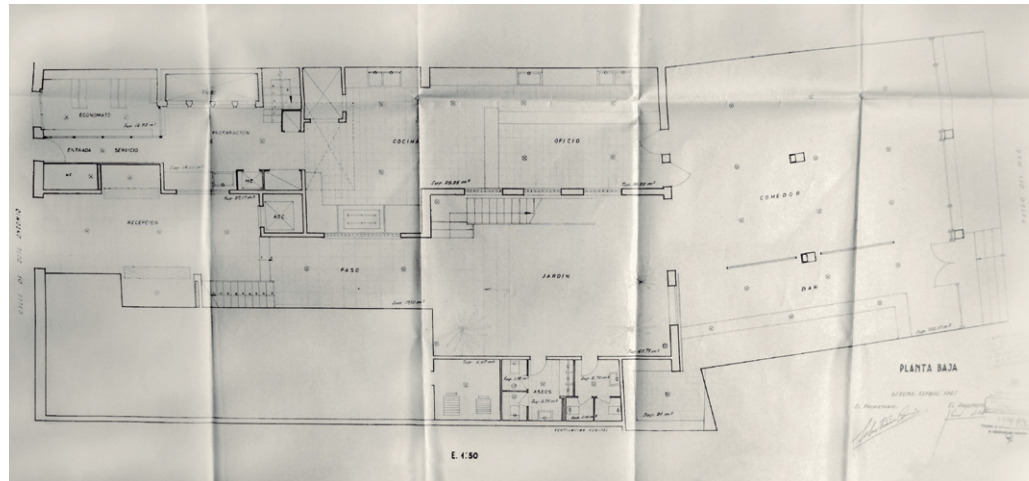
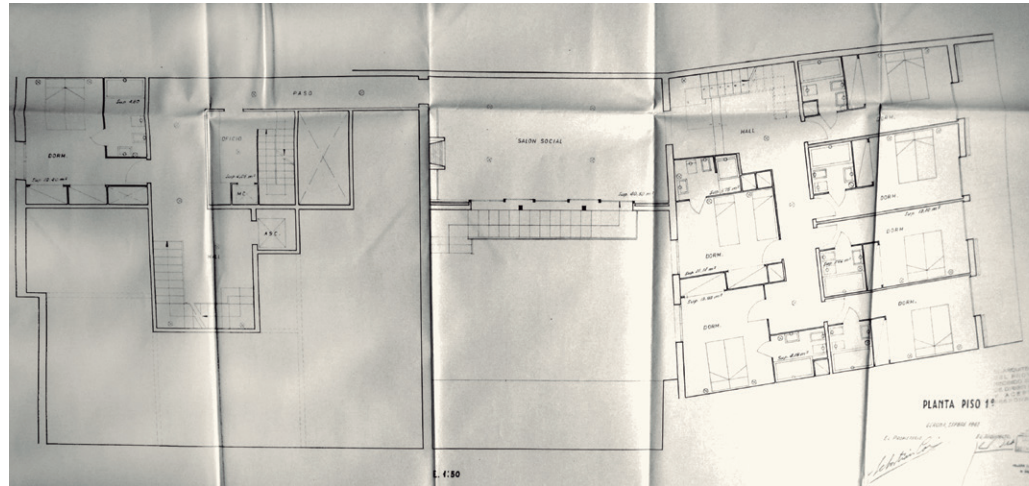
L'hotel *Corisco*, abans anomenat *Ceibo*, s'ubica en un solar entre mitgeres de gran profunditat amb façana al passeig de Tossa de Mar i al carrer posterior Pou de la Vila. Té una alçada de planta baixa i tres plantes pis.

L'hotel s'organitza al voltant d'un pati central ocupant els dos extrems del solar. El pati il·luminarà i ventilarà les diferents dependències incloses les de la planta baixa. Els dos cossos construïts s'enllaçaran a nivell de la primera planta a través d'una sala que farà de pont de connexió.

Tindrà dues entrades, la principal des del carrer posterior i una de secundària relacionada amb el menjador obert cap a la platja de Tossa. La planta baixa serà molt permeable i transparent, potenciada pel vestíbul que es connectarà visualment amb el gran pati central des del que es podrà veure el mar.

Des del vestíbul s'accedirà a les diverses plantes superiors per mitjà d'un ascensor i dues escales que pujaran en sentit invers, una interior dins el volum oest i l'altra exterior i d'un tram, que arribarà fins al saló social de la primera planta. A partir d'aquest nivell, com si es tractés d'un gran replà intermedi, naixeran dues escales més, una de servei vinculada a la zona de cuina i dependències del propietari i una altra que comunicarà interiorment les diferents plantes del volum est que contindrà sis habitacions a cada pis.

La planta baixa a l'extrem oest estarà ocupada en part per un local comercial, la cuina i el vestíbul. La primera planta s'ocupa molt poc, només amb l'escala principal, l'ascensor, una habitació i un passadís que ressegueix la mitgera connectant amb el saló social. La resta de la planta primera es suposa que queda ocupada pel local i no es defineix en els plànols de distribució.

Hotel Corisco, Tossa de Mar
 Plantes baixa i primera
 1961-63
 J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

En aquest projecte, com al Reina Elisenda, apareix un paisatge interior, el del pati central, un espai de tranquil·litat on hi donaran algunes de les habitacions, substituint la vista al mar, per la d'un oasi enmig de la multitud convertit en un lloc privat per al descans.

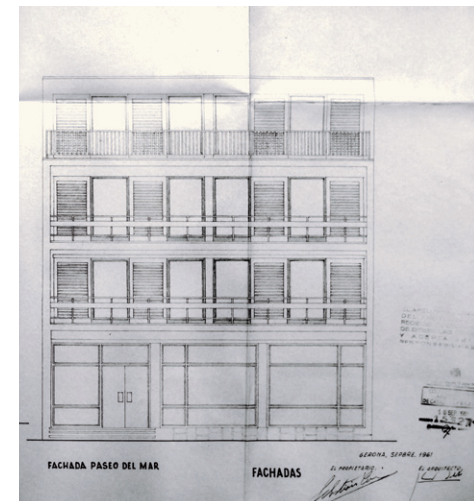
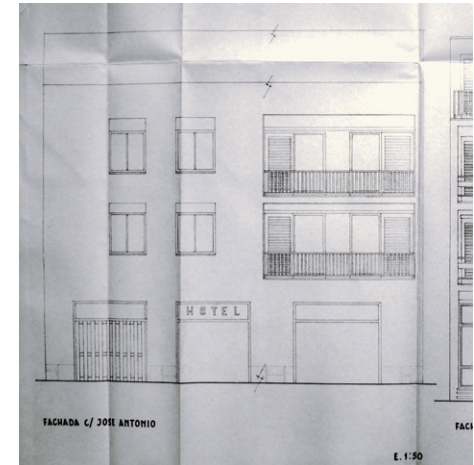
El desnivell entre el carrer posterior i el passeig juntament amb la decisió d'elevant la cota de la planta baixa permet obtenir un soterrani. El vestíbul serà el replà d'una gran escala que ofereix múltiples possibilitats, un camí cap al mar però també cap als espais més íntims, les habitacions de l'hotel. Un recurs que es repeteix a l'hotel Sant March i al Reina Elisenda.

La composició de la façana del passeig s'ordena a partir d'una pauta estructural que la divideix en tres parts. Dues corresponen a les obertures del restaurant de la planta baixa i la tercera a la de l'accés. A partir de la primera planta apareixeran les obertures corresponents a les habitacions que es situaran respecte un eix de simetria que dividirà en quatre parts la gran terrassa.

La tercera planta, no tindrà la terrassa coberta i visualment farà que la darrera planta sembli enretirada respecte el pla d'ombra de les dues plantes inferiors. Un recurs molt senzill però molt efectiu ja que rebaixa l'alçada aparent de l'edifici.

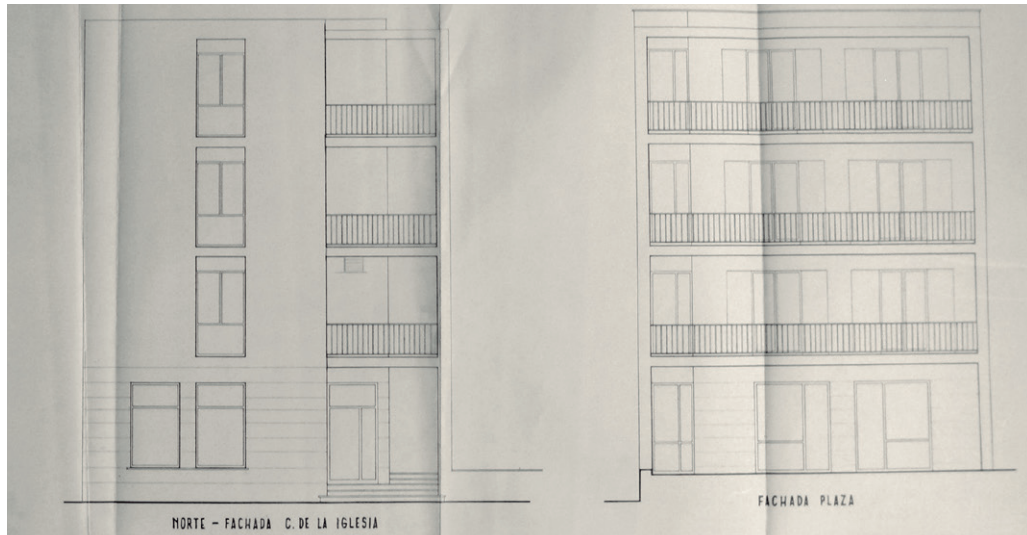
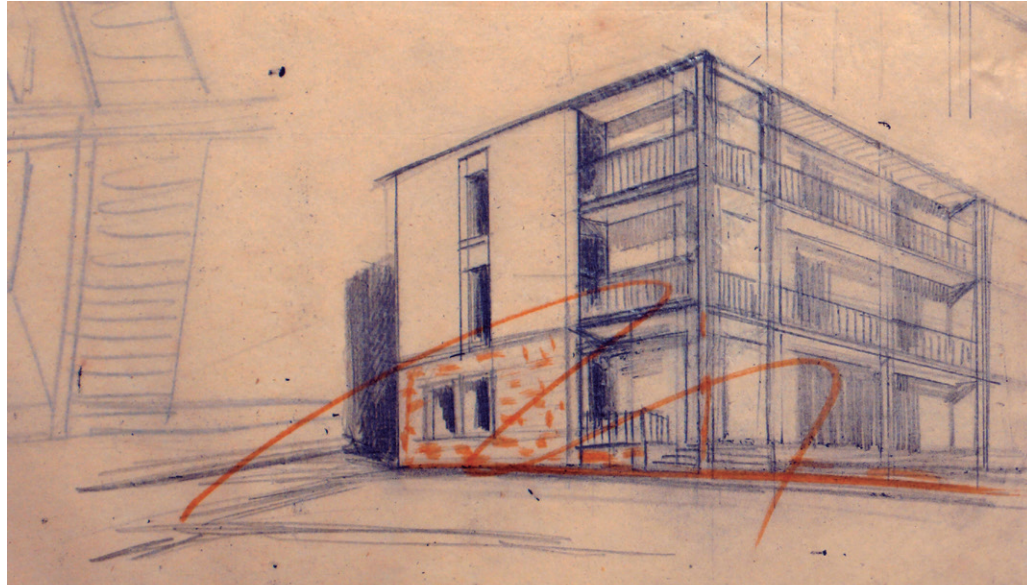
La unitat de l'habitació és molt senzilla, segueix l'eix de simetria de la façana principal. S'hi arriba per un passadís central i s'entra a un distribuïdor flanquejat pel bany i l'armari. L'espai s'ocupa amb un llit i es relaciona amb l'exterior a través d'una terrassa lineal compartida entre les diferents habitacions, sense cap element de separació que les independitzi. Des de l'entrada de l'habitació es pot veure el mar.

Les habitacions que donen al pati interior s'adaptaran a les dimensions del restant del solar. Els banys es tractaran com uns espais annexes als de dormir, i no estaran vinculats a l'entrada.

Hotel Corisco, Tossa de Mar
Façana al carrer Sant Antoni i al Passeig de Mar
1961-63
J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

Residència de turisme l'Hostalet, Tossa de Mar
Façanes 1958-59
J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

L'HOSTALET, 1958-59

JOAN MARIA DE RIBOT I DE BALLE I LLUIS SIBILS

Sant Telm, 10 Tossa de Mar, Ricard Pla Mas

L'*Hostalet* era una antiga masia convertida en hostal, situada al centre de Tossa davant de l'església de Sant Vicens. La seva ampliació va ser encarregada a Ribot i Balle a finals dels anys cinquanta, juntament amb un segon edifici annexe d'allotjament, un projecte que va realitzar en col.laboració amb Lluís Sibils.

El projecte resol, en un solar mínim, el programa complert d'un hotel amb 8 habitacions. Es tracta d'un edifici en tester de planta baixa i dues plantes pis. S'hi entra a través d'un porxet que retalla la cantonada just abans d'arribar a la plaça de l'església a la que dona rèplica. L'ofici de l'arquitecte es traspua en tots els racons superposant d'una manera magistral a la planta baixa el programa de vestíbul, recepció, sala d'estar, bar i escala i a les plantes superiors quatre habitacions amb bany, tres d'elles amb terrassa que mira a l'església.

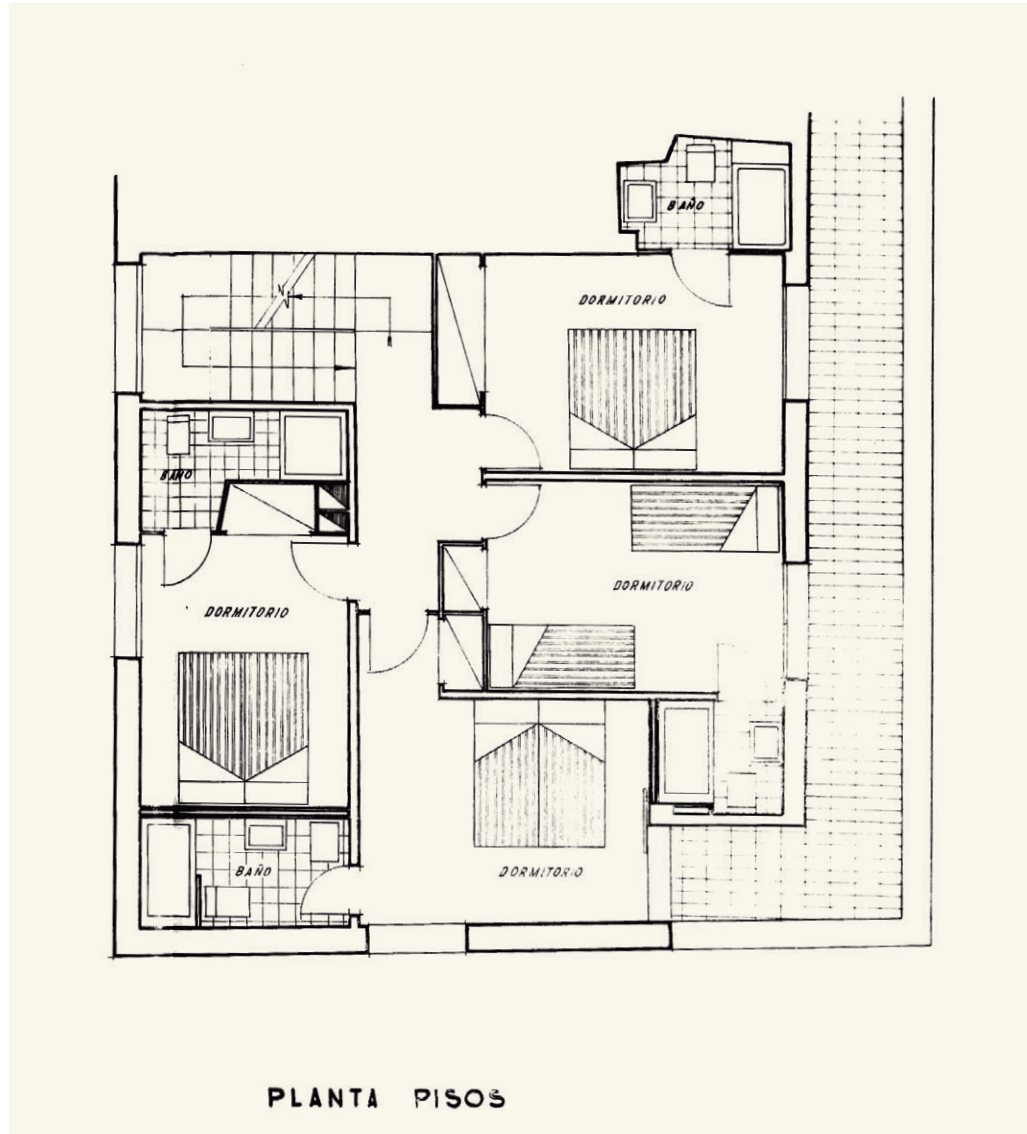
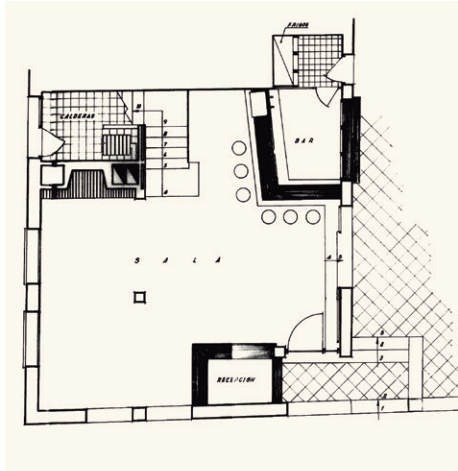
L'hotel ha aguantat molt bé el temps, com la majoria dels hotels projectats per Ribot i Sibils, encara es pot reconèixer el projecte original a través de les seves façanes de color blanc, que juntament amb el verd de les persianes forma una composició senzilla i elegant que aprofita les seves tres cares per compondre-se de maneres diferents en funció de les vistes cap a l'església i buscant la protecció del sol.

Alhora van projectar un petit edifici annex en un solar entre mitgeres amb forma de pastilla juanola. L'arquitecte, per tal d'aprofitar al màxim la poca superfície de la planta, situa l'escala al centre, il·luminada zenitalment a través d'un gran lluernari. Els forjats es decalaren mitja planta de manera que s'aconseguiran quatre plantes en un dels carrers i tres a l'altre obtenint una secció molt interessant que resol dues habitacions a cada mitja planta, aconseguint-ne un total d'11. Tot i que la distribució sembla simètrica, l'escala té un lleuger desplaçament cap a la façana posterior per tal d'incloure una terrassa porxada que resol la façana de l'accés.

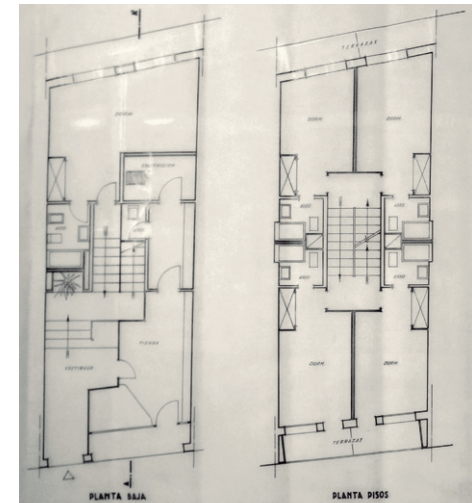
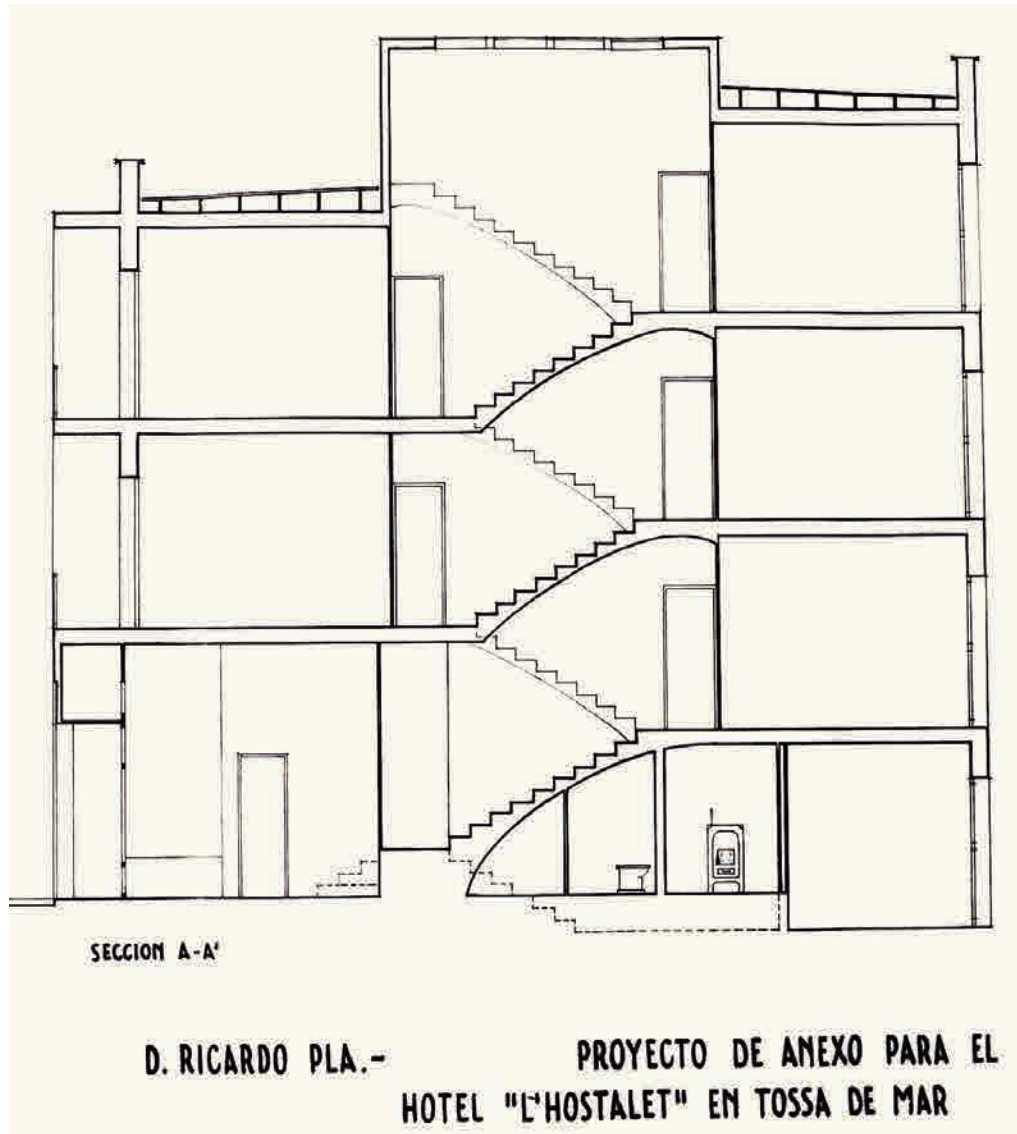
Residència de turisme l'Hostalet, Tossa de Mar
Façana
c. 1955
J.M. de Ribot i de Balle

hotelhostalet.com

Residència de turisme l'Hostalet, Tossa de Mar
 Plantes baixa i pis
 1958-59
 J.M. de Ribot i de Balle

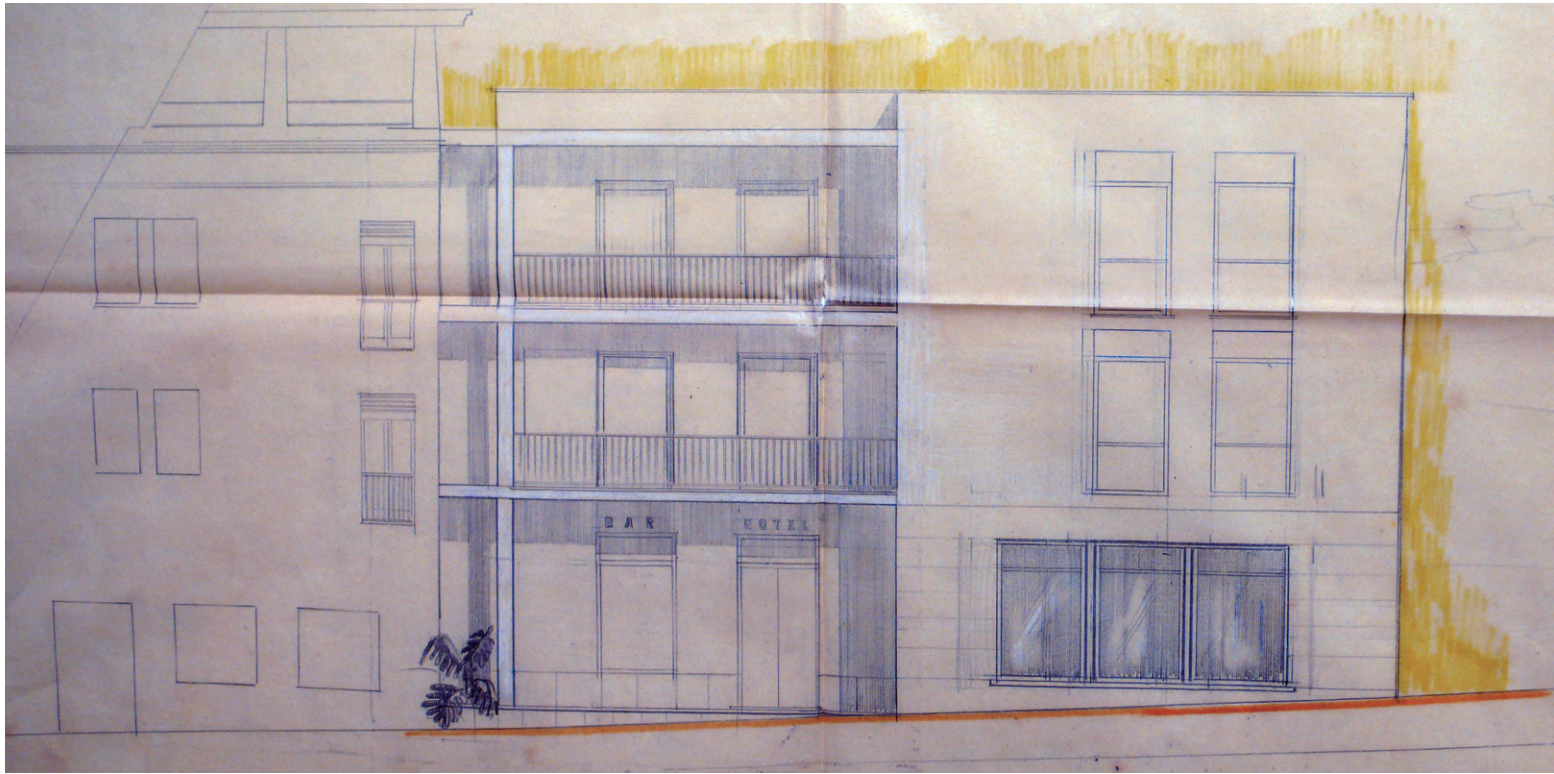
Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

Annex l'Hostalet, Tossa de Mar
 Planta baixa, pis i secció longitudinal
 1958-59

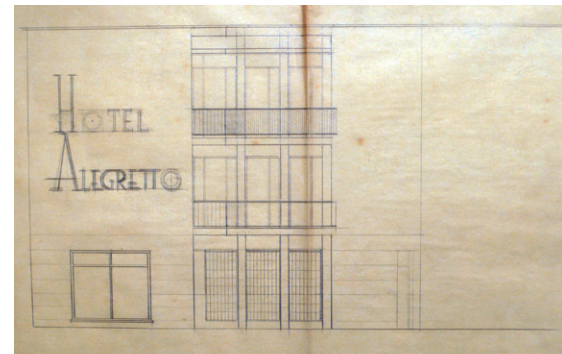
J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

Hotel Allegretto, Sant Feliu de Guíxols
Perspectiva i façanes
1959
J.M. de Ribot i de Balle i L. Sibils

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

HOTEL ALLEGRETTO 1959

JOAN MARIA DE RIBOT I DE BALLE I LLUIS SIBILS

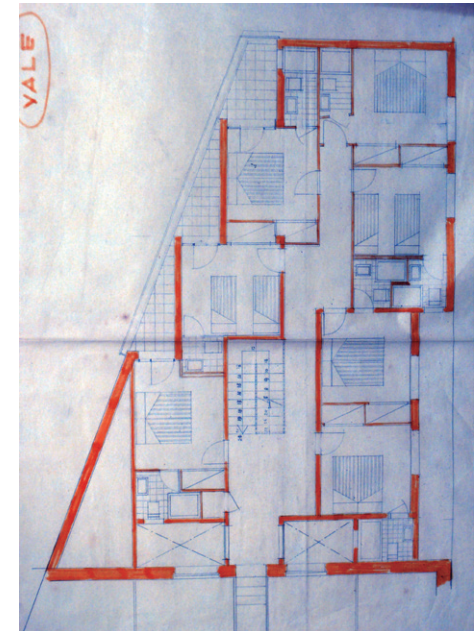
Crta. de Palamós, St. Feliu de Guíxols, M.Dolors Pous

L'hotel *Allegretto* és un altre projecte de petit format, plantejat com ampliació d'un edifici existent, es tracta d'un altre solar de petites dimensions de forma trapezoïdal i en testera on s'aconsegueix distribuir set habitacions amb bany i terrassa.

En el punt de trobament de la façana existent amb la de l'ampliació, aquesta es desalinea aproximadament un metre per tal de crear una ombra, un porxo en planta baixa i terrasses a la planta primera que formaran una composició en retícula que indica l'entrada principal de l'hotel. La façana oposada es resoldrà de forma contrària, el trobament amb l'edifici existent es realitza a través d'un gran pla opac mentre que a l'altre extrem es proposen una sèrie de terrasses, una per habitació.

El recurs geomètric de regularitzar la planta amb peces rectangulars paga però el peatge de desestimar una part important de la planta, un triangle que a nivell de façana es converteix en un pla cec que es contraposa amb les ombres dentades de les terrasses, que acaben amb un pany massís on hi haurà el rètol de l'hotel.

L'elegància que es traspua a les dues façanes tant de l'*Hostalet* com de l'*Allegretto* ens fa pensar en la col·laboració de Lluís Sibils en el projecte, com en el cas del *Reina Elisenda* o l'*Alga*.

Hotel Allegretto, Sant Feliu de Guíxols
Planta tipus

1959

J.M. de Ribot i de Balle i L. Sibils

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

Hotel Port-bo, Calella de Palafrugell
perspectiva façana principal, carrer A. Pi i Sunyer
1960-61
J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

HOTEL PORT-BO 1960-65

JOAN MARIA DE RIBOT I DE BALLE

C. August Pi i Sunyer, 6, Calella de Palafrugell, Joan Vilosa

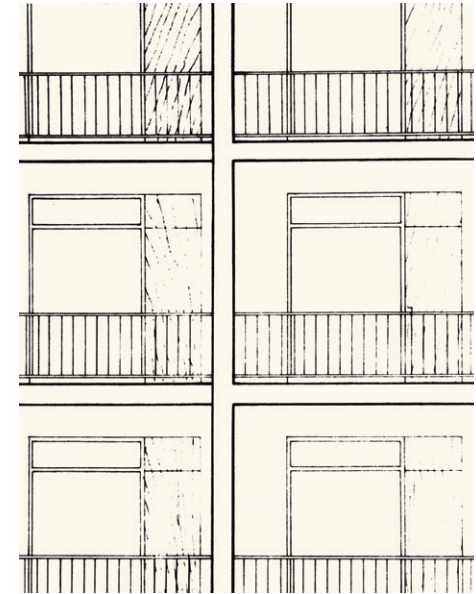
Va ser construït després de l'hotel Alga, però el projecte podria haver-se realitzat simultàniament. El nou hotel es situa a l'est de l'hotel Alga, en un solar veí de dimensions més reduïdes on hi havia una petita edificació existent situada en un dels extrems de la façana principal.

L'edifici té forma de L, a la planta baixa, el costat curt es destina als espais d'entrada i d'ús comú i el costat llarg contindrà les habitacions que es registraran a través d'un passadís situat a la façana nord-est per tal de reservar la bona orientació i les vistes al mar per les habitacions.

La forma de l'hotel ve donada per la forma i mida del solar a diferència de l'hotel Alga que gira cap a la bona orientació, tot i així, la seva situació és bona i li permet realitzar una posterior ampliació de les habitacions per tal d'augmentar la capacitat i millorar els serveis de l'equipament.

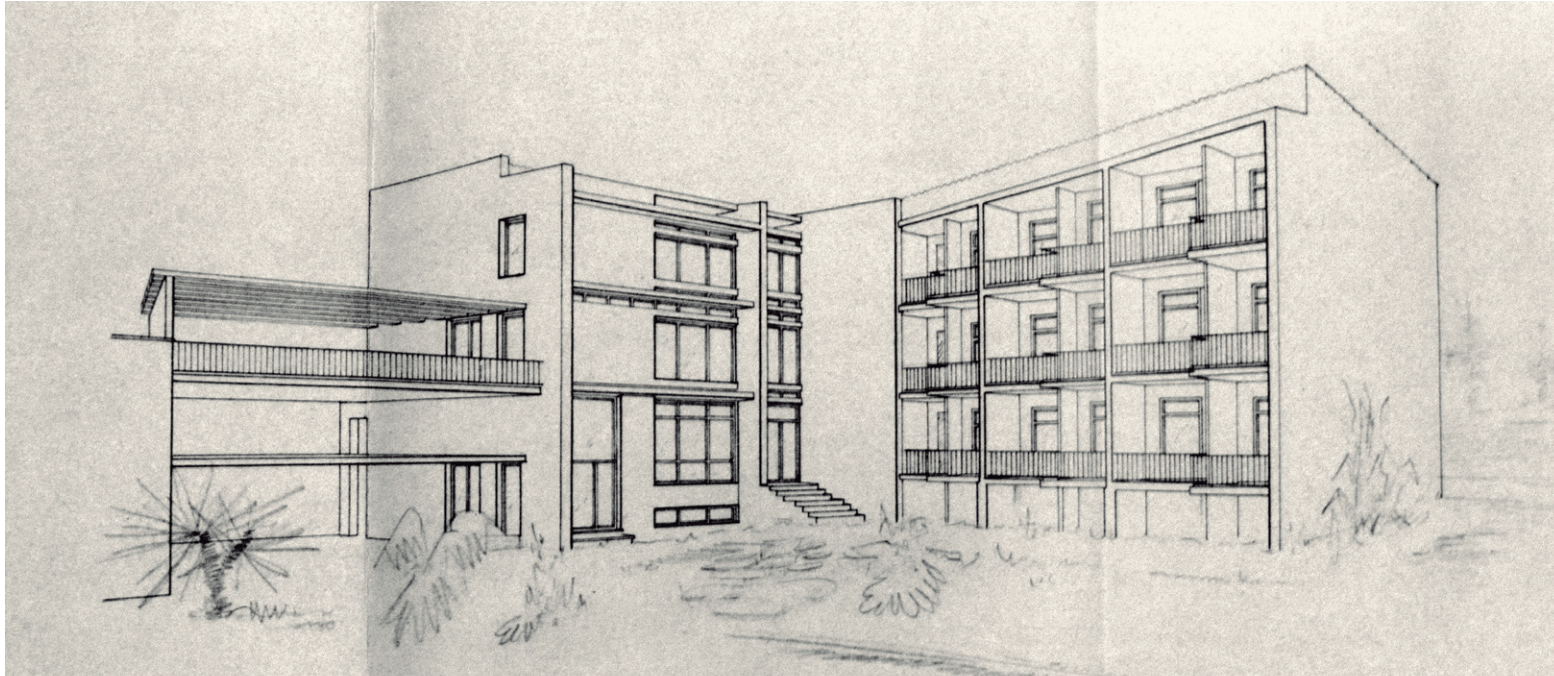
L'edifici s'encaixa dins una estructura de costelles, uns murs d'obra vista combinats amb els plans horitzontals dels forjats pintats de blanc, que li donen una imatge de lleugeresa i transparència des de dins de l'hotel. És un projecte de mínims on els murs de tancament són l'estructura i les façanes. Tot i la diversitat d'usos comuns per una banda i habitacions per l'altra, la separació entre les costelles principals de l'edifici serà la mateixa i es correspon amb la mida del patró de dues habitacions dobles, permetent que sobre els espais comuns també hi pugui haver dormitoris.

A la zona de les habitacions, els murs de càrrega es desplaçaran entre si donant privacitat a les diferents terrasses orientades cap a les vistes. Aquest moviment entre els murs, genera un espai previ a l'entrada de cada habitació des del passadís, que estarà molt il·luminat per nombroses finestres i que al final del recorregut acabarà amb una terrasseta.

Hotel Port-bo, Calella de Palafrugell
Detall composició façana interior
1960-61
J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

Hotel Port-bo, Calella de Palafrugell
Perspectiva, 1960
Emplaçament amb zona ampliada, 1963
J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

La composició de la façana serà molt elegant, amb un gran sòcol d'alçada variable, adaptada al pendent del terreny que acabarà amb una gran terrassa per sobre de la qual sobresortiran dues plantes, una amb el menjador i la cuina i la superior amb sis dormitoris.

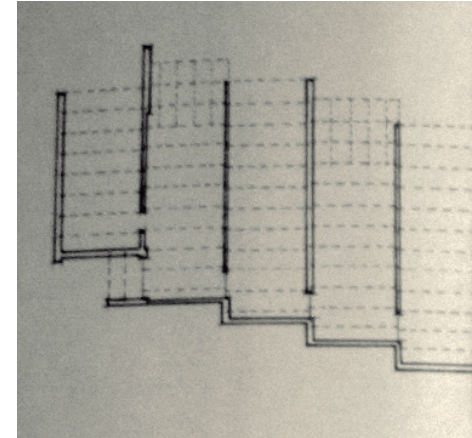
La façana estarà formada per l'addició de dos cossos, el del l'hotel i el de l'edifici existent de planta baixa i pis que s'enllaçaran a través d'una passera exterior coberta. El conjunt tindrà una alçada controlada entre dues i tres plantes.

Dues perspectives, la del carrer i la del jardí, ens mostren la volumetria i les solucions de façana assajades, juntament amb una proposta d'annexió al cos construït aprofitant aquest punt per marcar l'accés que es farà a través d'una escala situada sota el porxo del cos que uneix els dos volums.

Les habitacions són totes dobles, exceptuant les dels extrems del passadís on la suma de dues unitats formarà una suite. Al començament del passadís de la part ampliada s'hi ubicarà una habitació individual. Les habitacions tenen forma rectangular, amb una entrada situada en un lateral alineada amb la finestra del passadís permetent una ventilació creuada. Des del petit passadís es pot accedir al bany, un volum que conté també dos armaris encastats.

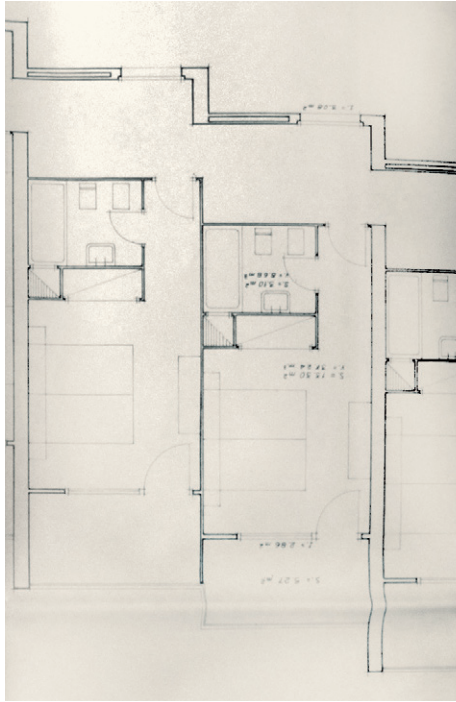
Les unitats es distribueixen entre dos murs de càrrega aprofitant l'envà que separa les dues habitacions com a reforç de l'estructura uni-direccional de biguetes de formigó. La façana del passadís, més opaca, tindrà la funció de trabar els murs alhora estabilitzats amb el canvi de sentit de la zona comuna.

La façana és totalment oberta amb una fusteria entre els murs que conté una porta d'accés a la terrassa porxada i una finestra. La relació amb l'exterior es potencia amb una barana de barrots verticals metàl·lics similar a les de l'hotel Alga que desapareix donant tot el protagonisme a les vistes cap al mar.

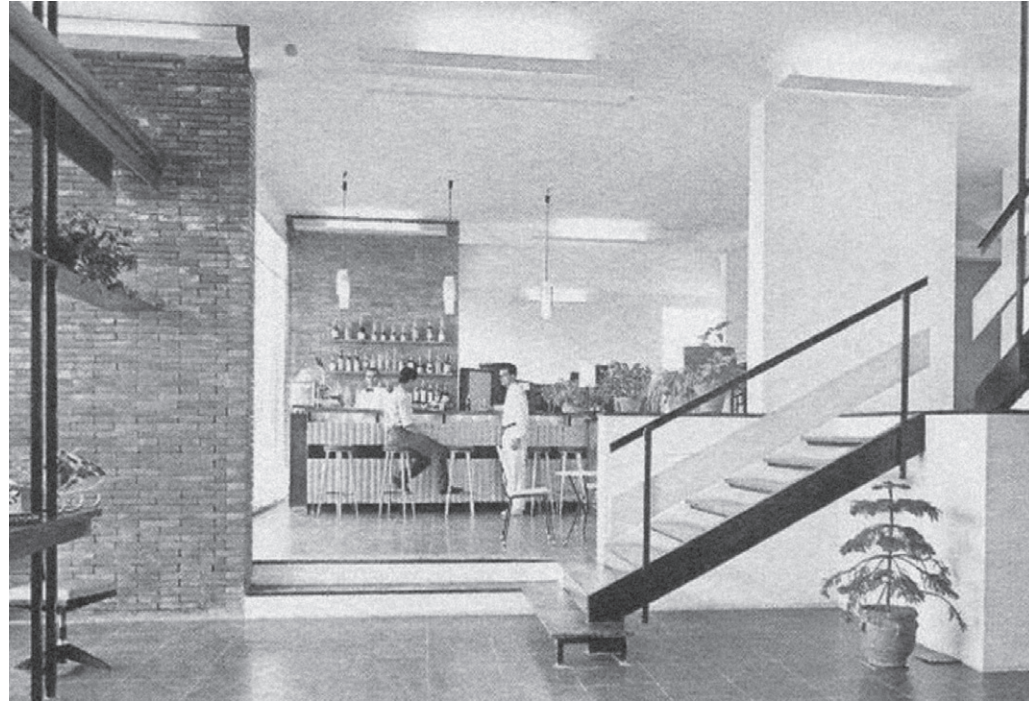
Hotel Port-bo, Calella de Palafrugell
Esquema estructural ampliació
1963
J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

Hotel Port-bo, Calella de Palafrugell
Detall patró habitacions
1960-61
J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

Hotel Port-bo, Calella de Palafrugell
Vestíbul i bar
Anys seixanta

La organització de l'edifici és molt original, tal i com passa a l'hotel Alga, s'hi pot entrar des del carrer o des del jardí. Una tercera entrada a través d'una escala per la cantonada proporciona un accés al jardí i a la sala d'estar sense haver de passar necessàriament per la zona de recepció, donant més intimitat als hostes. Aquest espai alhora està connectat a través de l'escala principal amb les zones de recepció, bar i menjador.

La planta baixa s'eleva respecte el carrer per tal de tenir un semi soterrani aprofitant el desnivell amb el carrer. Els espais comuns es diferencien pel tractament de les alçades en el seu interior, el bar de una alçada i mitja i el vestíbul dues.

El color terrós dels murs d'obra vista es combina a l'interior amb un paviment ceràmic de color verd, el negre de les fusteries metàl·liques i de l'estructura de l'escala amb taulons de fusta per baranes, aconsegueixen una combinació de materials molt humils que juntament amb les proporcions de l'espai acaben donant un ambient senzill i alhora elegant a l'hotel.

Hotel Inter- Ifa, Lloret de Mar
Perspectiva general des de l'entrada
1962-63
J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

HOTEL INTER 1962-1963

JOAN MARIA DE RIBOT I DE BALLE

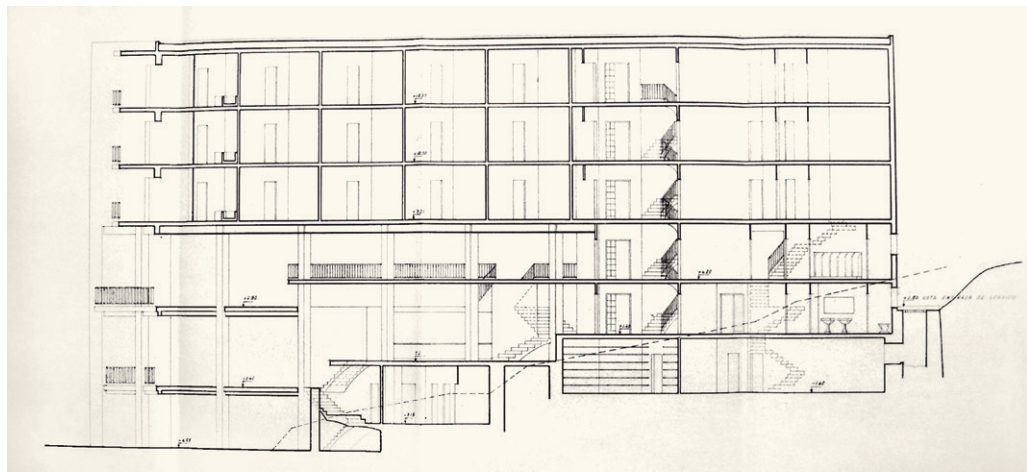
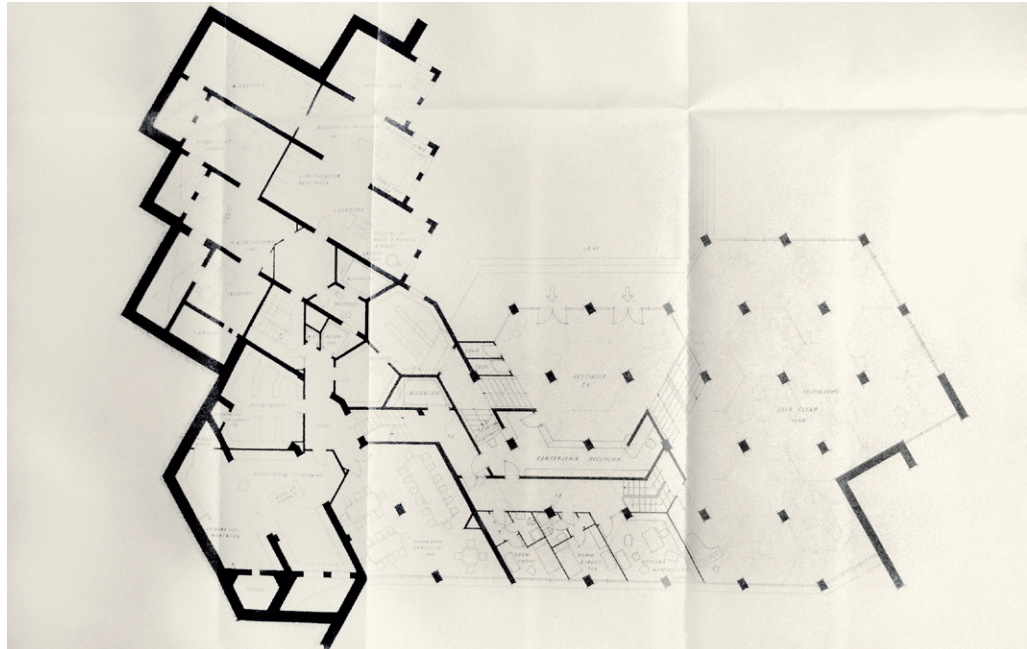
C. Sènia del Barral, Lloret de Mar, E.garriga

Si el comparem amb el Port-Bo, té característiques similars, ja que la base del projecte torna a ser l'estructura. Mentre que a la zona dels espais comuns es resol amb pilars que ressegueixen una pauta geomètrica hexagonal, a les plantes de les habitacions unes costelles en forma de U de costats desiguals contenen el mòdul habitació-passadís-habitació que també es basa amb la mateixa geometria.

Les dimensions de estructura provenen de les de l'habitació on l'agrupació en espina, permet tenir moltes habitacions amb bona orientació i vistes. El patró de les habitacions es repeteix a través d'una simetria obtenint unitats amb orientacions diferents sense canviar el disseny ni de l'interior ni de la façana.

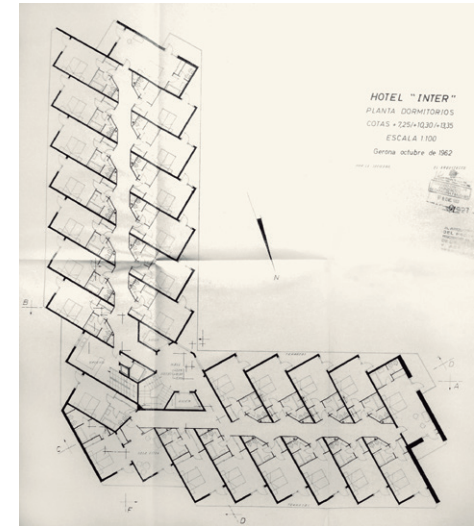
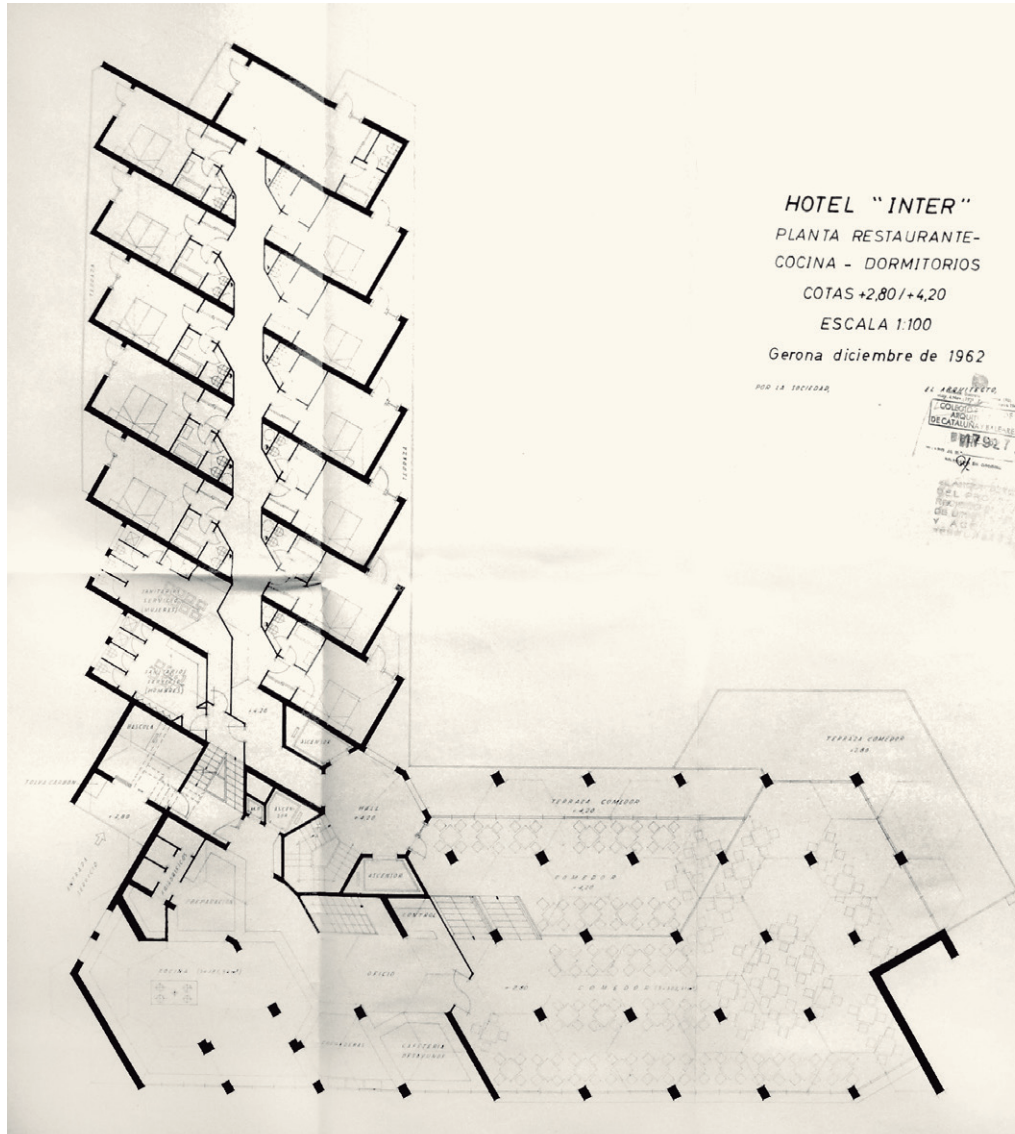
El passadís de forma irregular, sorgeix de la suma de dos hexàgons que generen un espai d'accés previ a cada habitació. Cada mòdul incorpora un espai per a les instal·lacions proper a la porta i al bany. Les habitacions s'agrupen de dues en dues, tindran unes dimensions generoses, i contenen un vestíbul d'accés al bany i amb l'armari. El wc i el bidet es separen de la banyera i del rentamans. Tot i ser pràcticament iguals, tenen petites diferències producte de la geometria.

La perspectiva de la façana sud mostra l'adaptació de l'edifici a la topografia. A les tres primeres plantes es concentren els espais comuns, l'entrada, el bar i el menjador. A la secció longitudinal s'aprecia el pendent del terreny que obliga a escalonar les plantes que es troben sota la rasant del carrer i que s'il·luminaran a través d'un pati anglès. Els espais d'ús comú tindran unes alçades interiors generoses a les zones amb vistes al jardí i a la piscina aprofitant l'escalonament.

Hotel Inter- Ifa, Lloret de Mar
Planta semi-soterrani (accés) i secció transversal
1962-63
J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

Hotel Inter- Ifa, Lloret de Mar
 Planta baixa (espais comuns) i tipus (habitacions)
 1962-63

J.M. de Ribot i de Balle

Fons J. M. de Ribot i de Balle, AHCOAC Girona

Hotel Rocafosca
Adolf Zerkowitz

zerkowitz.es

HOTEL ROCAFOSCA 1933

JOSEP ESTEVE CORREDOR

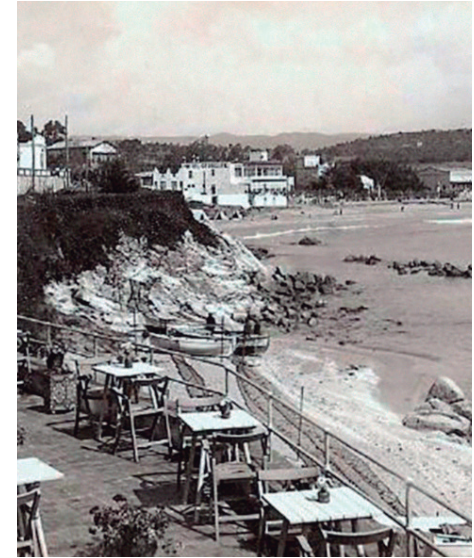
Platja de la Fosca, Palamós

Esteve Corredor, l'any 1933, havia edificat l'hotel Rocafosca a la Platja de La Fosca de Palamós, un volum blanc i contundent davant de la platja, colonitzada per algunes cases d'*indians* i per un dels primers hotels de la Costa Brava, el *Geroglífico*, a l'extrem dret de la imatge. (veure capítol 1)

L'edifici es diferencia respecte les cases veïnes per la seva volumetria, renunciant a la coberta a dues aigües. Tot i tenir una estructura de murs de càrrega, la façana es projecta amb un llenguatge racionalista, responent als principis del moviment modern proclamats a través del GATPAC. *Josep Esteve no en va quedar al marge, participant en aquest fenomen potser des d'una posició més personal però no menys entusiasta.*³⁵¹

L'hotel es distingeix respecte la resta de les edificacions oferint dues grans terrasses cara al mar, una relacionada amb un espai de grans finestrals, el menjador, i l'altra donant sortida a les habitacions de la primera planta, les més privilegiades. A partir de la segona planta el pla tensat de la façana es compon amb dues grans obertures horitzontals, que des de l'interior, emmarcaran el paisatge.

Acabada la guerra civil, Josep Esteve va abandonar l'estètica racionalista dels anys trenta, projectant edificis eclèctics com l'hotel Cliper. El llenguatge modern però el reprendrà en el mateix hotel a partir dels anys seixanta, i a la resta d'encàrrecs que va rebre al llarg d'aquesta dècada a la Costa Brava.

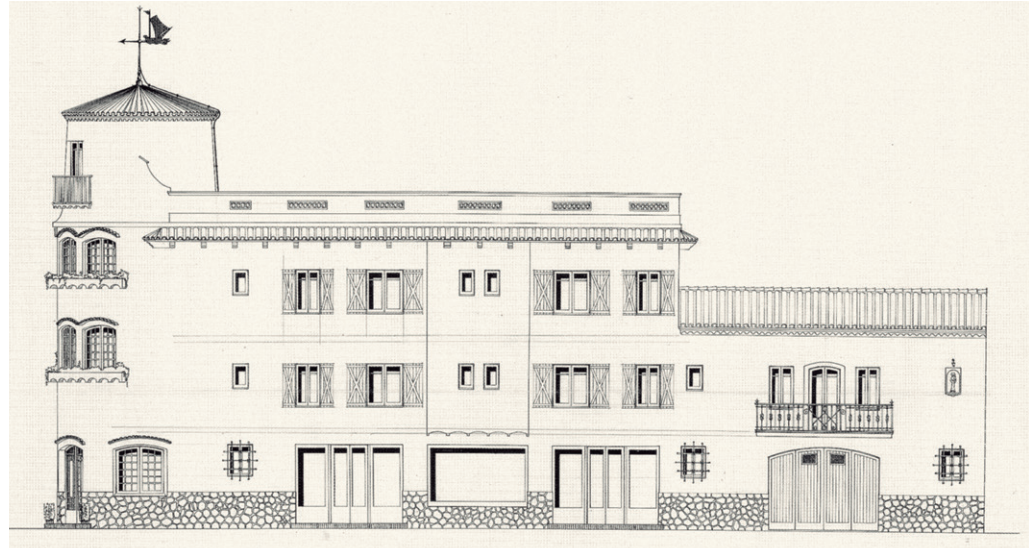
³⁵¹ Josep Esteve Corredor, 1896-1965, fons d'arxiu, catàleg de l'exposició, COAC demarcació de Girona, 2007

Hotel Rocafosca
G. Esteve

Hotel Cliper, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró,
Hotel en construcció

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

Hotel Cliper, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró,
Façana inicial 1952 i ampliació 1960
Josep Claret

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

HOTEL CLIPER 1952

JOSEP ESTEVE CORREDOR

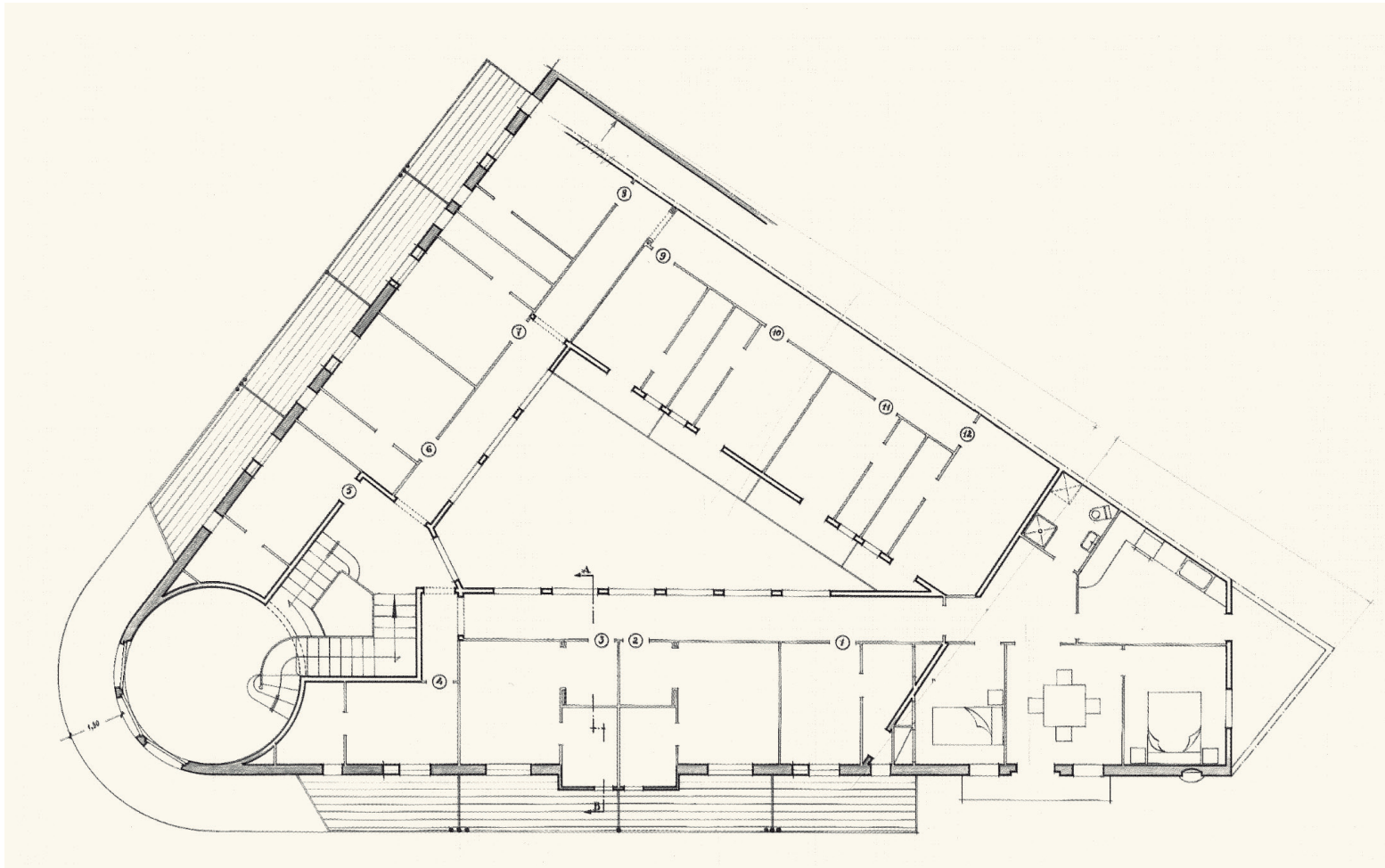
Carretera de Sant Feliu de Guíxols- av. S'Agaró,2 Castell-Platja d'Aro-S'Agaró

A principis dels anys cinquanta, Josep Esteve va construir l'hotel Cliper a Platja d'Aro. Un edifici de nova planta en un solar triangular ubicat en un encreuament de camins, el de la carretera de Sant Feliu de Guíxols i l'avinguda s'Agaró, proper al mar però no a primera línia. L'hotel ocupa el perímetre del solar alliberant un pati central triangular i resolent la cantonada amb una figura cilíndrica, una torre, que fa de xarnera entre les dues alineacions dels carrers. Aquest punt, contindrà el vestíbul i l'escala d'accés a les diferents plantes.

Un dels extrems s'ocuparà inicialment per la casa de la propietat, resolta dins un volum adossat i més baix, que al cap d'uns anys quedarà absorbit pel programa hotel·ler. El projecte de l'hotel Cliper, de la mateixa manera que la resta dels hotels que estudiarem, serà objecte de diferents transformacions que sobretot afectaran a la volumetria i a la façana.

L'any 1960 la façana es va modernitzar, convertint les finestres en balconeres i enllaçant-les amb uns balcons correguts que mitjançant barrots horitzontals, recuperaven la horitzontalitat dels edificis racionalistes dels anys trenta, dotant-lo d'un aspecte més fresc i renovat. La remunta d'una planta també tindrà un paper important en la composició final de l'edifici que es distingirà clarament del volum de la caseta de la propietat.

La distribució de les habitacions és molt senzilla, totes tenen un bany donant a l'exterior, eliminant la necessitat de patis. Cadascuna de les barres es distribueix amb quatre habitacions amb bany, les dues barres exterior tenen el passadís d'accés al voltant del pati, mentre que a la tercera barra les habitacions donaran al pati interior, situant el passadís a la mitgera.

Hotel Cliper, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró,
Planta primer pis
1960
Josep Claret

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

La planta mostra molts gestos d'ofici com la resolució d'una escala de dos trams situada de forma estratègica en un punt central de la planta i reconeixent la cantonada com a punt singular, alhora que la converteix en una sala comú a nivell del replà intermedi elevat respecte la cota de les habitacions, generant un petit mirador cap a la ciutat.

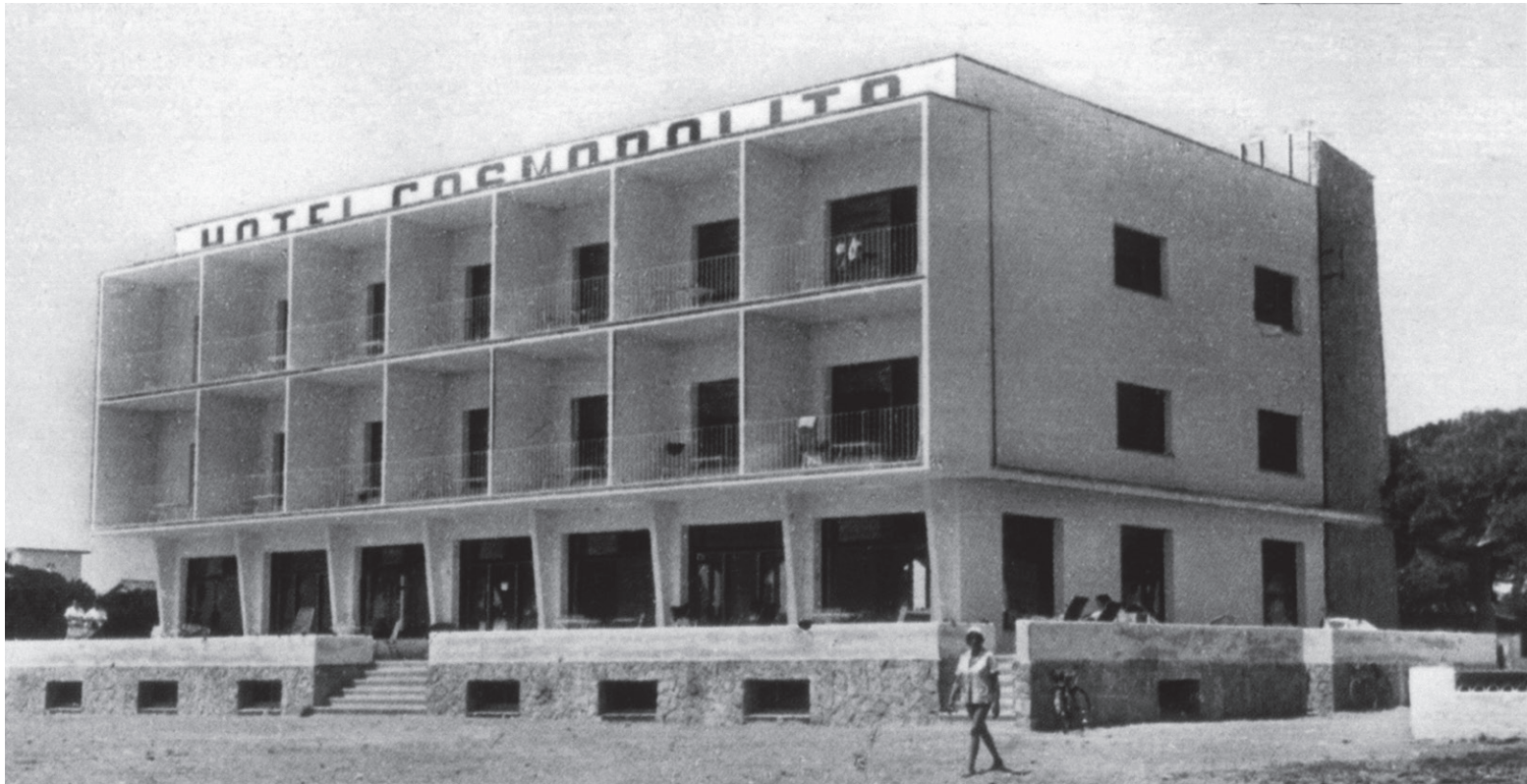
La deformació de la distribució de les habitacions dels extrems de les barres l'absorbeixen el banys aconseguir el màxim d'habitacions amb una forma el més rectangular possible, permeten reduir-ne les dimensions al mínim.

També resol la possibilitat d'oferir habitacions de diferent qualitat i per tant de diferents preus i categories dins un mateix establiment, de manera que, en funció de la capacitat adquisitiva dels hostes, aquests poguessin escollir.

A la planta primera es produeix la connexió de l'hotel amb la casa de la propietària que tot i situar-se a l'extrem més irregular del solar té un programa flexible i ampliable. Pot tenir dues o tres habitacions en funció de les necessitats de l'hotel. La seva posició, en el punt d'unió de dues de les barres, dóna la possibilitat de sumar una habitació més o bé a l'habitatge o bé a l'hote,l per mitjà d'una porta que connectaria el vestíbul d'accés de l'habitatge amb una de les habitacions.

Esteve Corredor estudia de forma acurada a unitat habitació a cadascún dels seus projectes, condicionant clarament la forma final de l'edifici aconseguint un catàleg d'habitacions molt suggerent i extens. Quan els projectes parteixen de la intervenció en espais existents on la llibertat de dimensions és diferent l'arquitecte explora noves distribucions per tal d'aconseguir espais de qualitat.

Esteve Corredor i Josep Claret van coincidir projectant cadascú un hotel a Platja d'Aro durant l'any 1962, el *Cosmopolita* i el *Columbus*, respectivament.

Hotel Cosmopolita, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró,
Façana principal
1961
Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

HOTEL COSMOPOLITA 1958-1962

JOSEP ESTEVE CORREDOR

Passeig Marítim- c.Pineda de Mar, Castell-Platja d'Aro

*A la cultura tradicional el més freqüent no és la tabula rasa, sinó l'assumpció d'uns condicionants derivats dels estrats precedents que s'havien d'adaptar i manipular, però que romanien com a substrat de lo nou.*³⁵²

Josep Esteve, va continuar treballant a la costa, al llarg dels anys cinquanta i seixanta, com a conseqüència de la gran demanda de noves places d'allotjament que hi va haver en aquell moment. *A la Costa Brava central, Platja d'Aro i Palamós, va treballar en projectes d'equipaments turístics, (...) i nombrosos projectes d'urbanització a Platja d'Aro, des de l'any 1928. És l'arquitecte de l'església d'aquella població, d'un projecte de Ciutat-Jardí i d'un bon nombre de xalets i hotels, com per exemple el Cliper, el Columbus i el Cosmopolita.*³⁵³

Com explica Yvette Barbaza, tots els establiments hotelers van haver d'ampliar la seva capacitat, independentment de la seva categoria. *Als anys 1955 i 1956 hi havia pocs hotels construïts segons plans establerts d'acord amb la previsió d'un flux turístic en augment. La majoria dels hotels, des dels més luxosos als més modestos, eren a escala del primer turisme; les seves mancances es van fer evidents de seguida, i la necessitat d'engrandir-los també. Els qui han freqüentat la Costa Brava d'ençà dels anys 1955-56, hauran vist any rere any, la progressió de la majoria dels hotels, tant dels millors (el Trias a Palamós, l'Aiguablava de Begur, el Rosamar de Lloret), com les pensions (...) que anaven afegit progressivament, un menjador, una planta, dues plantes, (...) s'annexaven i arranjavaen les cases dels voltants, millorant-ne la decoració i el confort.*³⁵⁴

Aquest és el cas de l'hotel Cosmopolita construït a la platja de Castell-Platja d'Aro-S'Agaró entre el 1957 i 1962 al passeig marítim, actual carrer Pineda de Mar, 30.

³⁵² MARTÍ ARIS, Carles, *El concepto de transformación como motor del proyecto, La cimbra y el arco*, colección La cimbra, Fundación Caja de Arquitectos, 2005 p. 47

³⁵³ BARBAZA, Yvette, *El Paisatge Humà de la Costa Brava, volum I*, edicions.62, Barcelona, 1988, p. 369

³⁵⁴ BARBAZA, Yvette, *Ib.*, Barcelona, 1988, p. 369

Hotel Cosmopolita, Platja d'Aro
1 de setembre de 1961

RODRIGUEZ, C.
SACE (Servicios Aéreos Comerciales Españoles)
<http://cartotecadigital.icc.cat>

*La transformació d'una situació existent no suposa, generalment, una restricció sinó un estímul. A través de la transformació, entesa som una operació intel·lectual, l'arquitectura contemporània pot recomposar els seus vincles amb la tradició.*³⁵⁵

La documentació del projecte conservada al fons Josep Esteve Corredor de l'Arxiu Històric del COAC a Girona, ens ajudarà a detectar i entendre les transformacions que van tenir lloc a l'edifici durant un curt període de temps, 5 anys, on no només va canviar la seva volumetria sinó el seu llenguatge arquitectònic.

Les successives millores que tenien a veure amb la funcionalitat i capacitat de l'hotel el van convertir en un edifici que va contribuir a donar un aire de modernitat al paisatge de la Platja d'Aro dels anys seixanta. Analtzarem tres de les versions realitzades sobre l'edifici inicial i la seva volumetria i les façanes que relaten part de la història de transformació de Platja d'Aro.

*Abans de l'any 1950, el nombre de cases proveïdes d'un mínim de confort era extremadament reduït. Ara bé, les deficiències dels mitjans d'allotjament obligaven els primers turistes a buscar allotjament a la casa dels mateixos habitants. Feia falta preocupar-se molt ràpidament de la millora del confort de les cases que els acollien, i en primer lloc fer-hi les instal·lacions sanitàries adequades.*³⁵⁶

El projecte de l'hotel s'inicia amb una primera ampliació d'un xalet propietat de Blanca Seidel situat davant del passeig marítim de Platja d'Aro, convertint-lo en un petit hotel amb tres noves habitacions. Dins el volum rectangular es reserva la façana sud per als dormitoris situant una passera d'accés a nord connectada amb l'antic habitatge, on hi hauria situada l'escala. No tenim dades de les façanes del xalet però per les obertures en forma d'arcada deduïm que vol dialogar amb l'edifici existent, mantenint l'elevació del nivell de la planta baixa remarcada amb un sòcol de pedra.

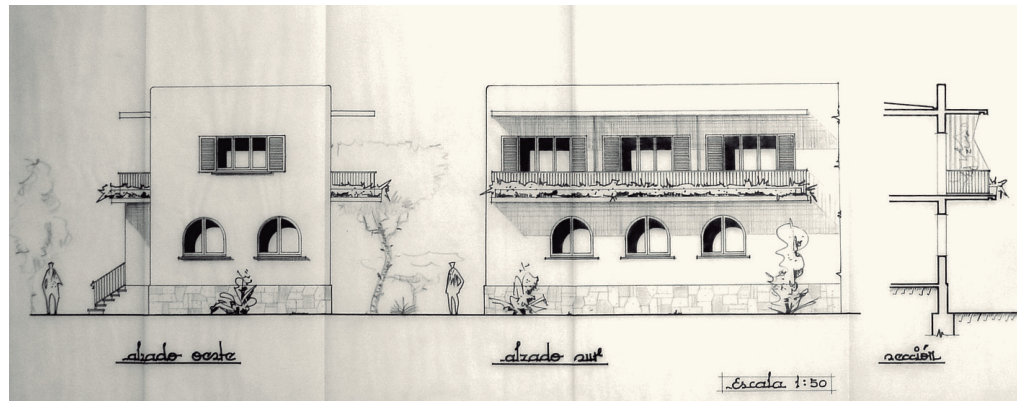
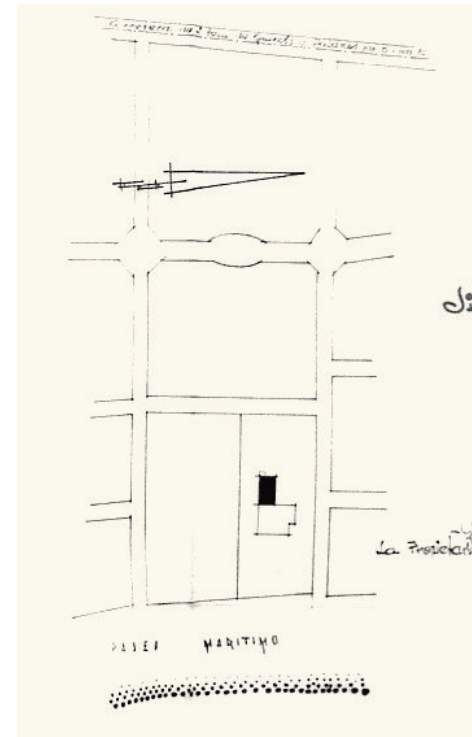
³⁵⁵ MARTÍ Arís, Carles, *El concepto de transformación como motor del proyecto*, La cimbra y el arco, Colección La cimbra, Fundación Caja de Arquitectos, 2005 p. 50

³⁵⁶ BARBAZA, Yvette, *Op. cit.*, Barcelona, 1988, p. 423

Aquesta ampliació és molt discreta. Ocuparà la part posterior del solar adossant-se a la façana oest de la casa existent, de manera que no afectés a les vistes sobre el mar del xalet oferint alhora una bona orientació a les habitacions.

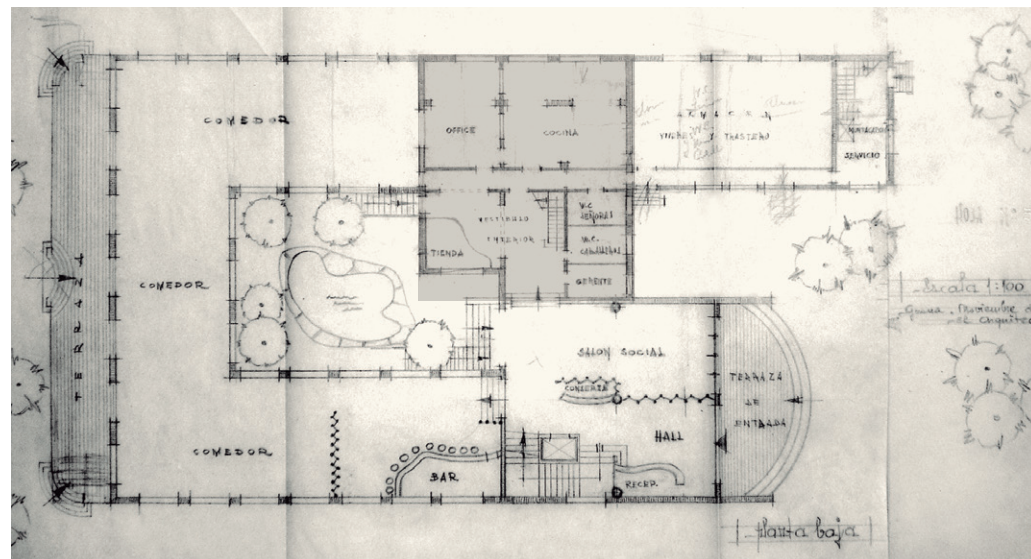
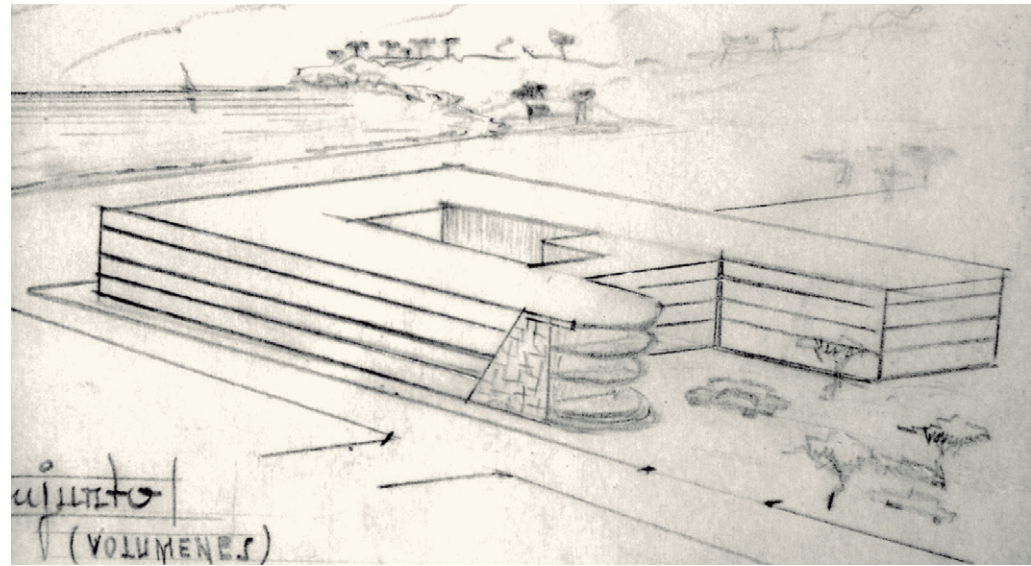
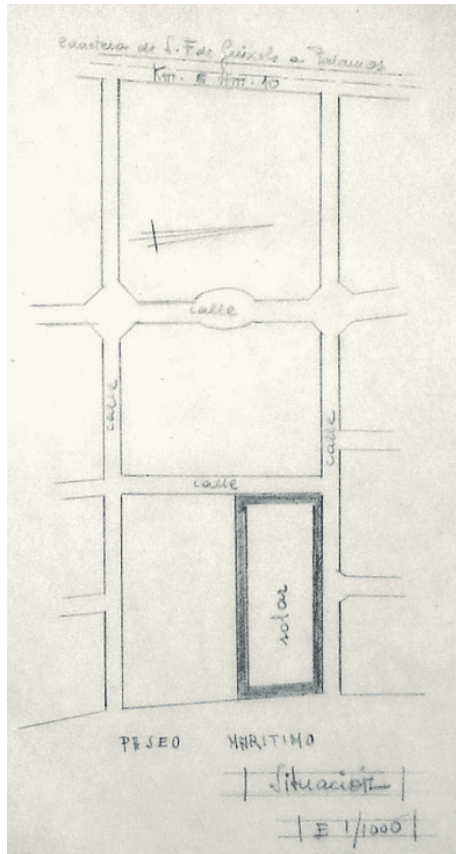
Els dibuixos del primer projecte del novembre de 1958 es corresponen a l'ampliació en alçada del xalet que passarà de tenir un nivell a dos per tal d'augmentar el nombre d'habitacions que incorporaran una terrassa. El llenguatge utilitzat a la planta primera serà totalment diferent al de la façana existent on les noves obertures es resoldran sense arcs i acompanyades de terrasses i voladissos que donaran un incipient aire de modernitat al conjunt.

Simultàneament, durant el mateix mes de novembre, Josep Esteve planteja un projecte més ambiciós, proposant una ampliació que abraçarà l'edificació existent convertint el xalet en un hotel, una idea que serà com un pla director sobre el que regir-se per a futures ampliacions.

Hotel Cosmopolita, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró,
Emplaçament i façanes primera ampliació
1958
Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

Hotel Cosmopolita, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró,
Emplaçament, perspectiva i planta soterrani
1958
Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

Aprofitant les qualitats de l'emplaçament situat a primera línia de mar s'enfronta, com si d'un transatlàntic atracat damunt la sorra es tractés, al paisatge encara dominat per la vegetació sense pràcticament edificacions al seu voltant tal i com mostra l'arquitecte en el seu dibuix de Platja d'Aro.

Els rastres que es detecten en els plànols de l'ampliació mostren com l'arquitecte absorbeix dins el nou programa part de l'estructura de murs de càrrega que suportaven els forjats de llums petites pròpies de l'habitatge, aquests condicionants afectaran al llenguatge formal de la façana.

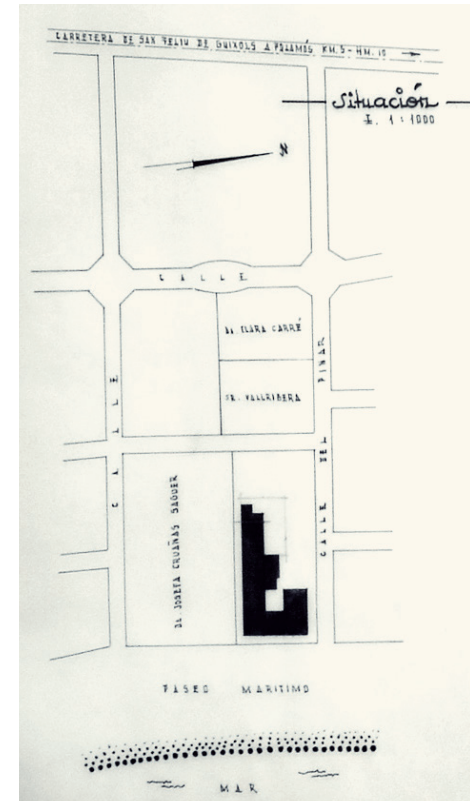
La planta baixa es manté elevada ja que correspon a la del xalet amb la primera ampliació, i s'aprofitarà l'espai del semi-soterrani per a les instal·lacions, serveis i habitacions del personal de l'hotel.

L'edifici projectat l'any 1958 es va basar en la normativa de protecció del paisatge de la Costa Brava, seguint els paràmetres urbanístic fixats. *L'altura de les construccions en el passeig serà de tres plantes com a màxim.*³⁵⁷ (veure capítol 3)

Els plànols ens donen poques pistes del què passa al voltant de l'hotel. Mentre aquest es va transformant subtilment al llarg del temps, el seu entorn canviarà de forma radical, colonitzant-se amb gratacels. Les imatges realitzades des del mar per Tomàs Mallol enfront de les realitzades pel sdgap, des de l'aire amb l'hotel com a protagonista, ens mostren la transformació del paisatge.

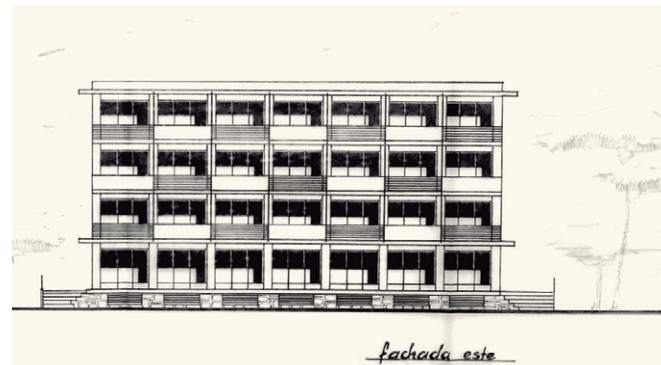
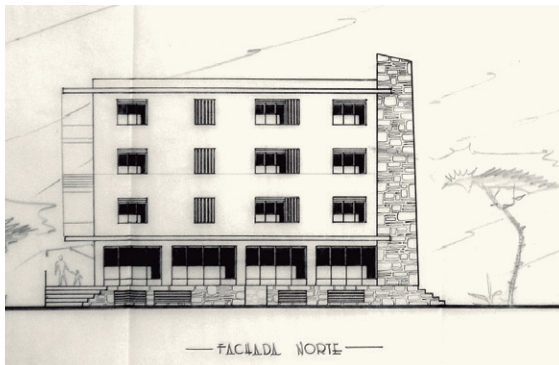
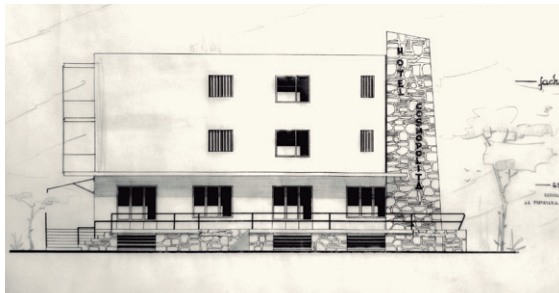
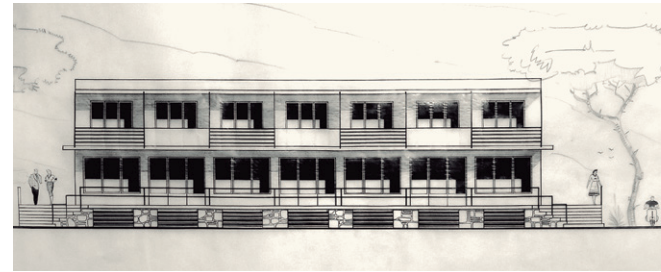
Els dibuixos de les façanes de Josep Esteve tenen vida, amb la presència dels turistes usant les terrasses que envolten l'hotel.

³⁵⁷ Comisión Superior de Ordenación Urbana de la Provincia de Gerona, *Normas Generales Urbanísticas y de Protección del Paisaje de la Zona de la Provincia de Gerona denominada "Costa Brava"*, 1954

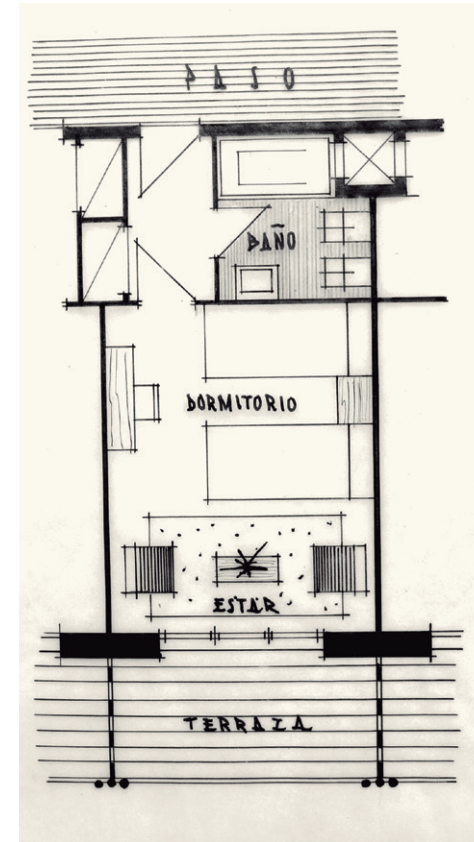
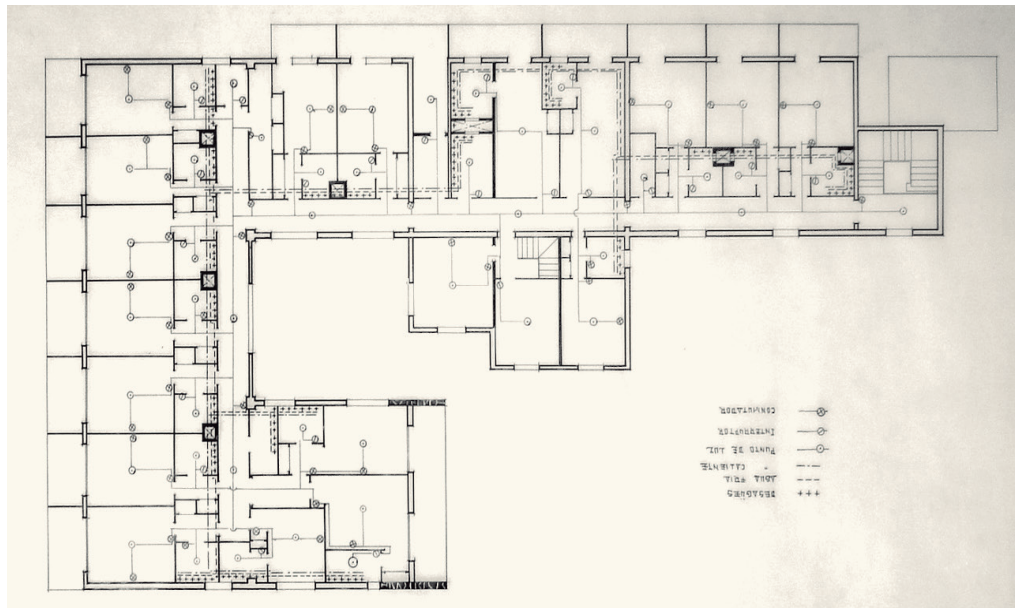
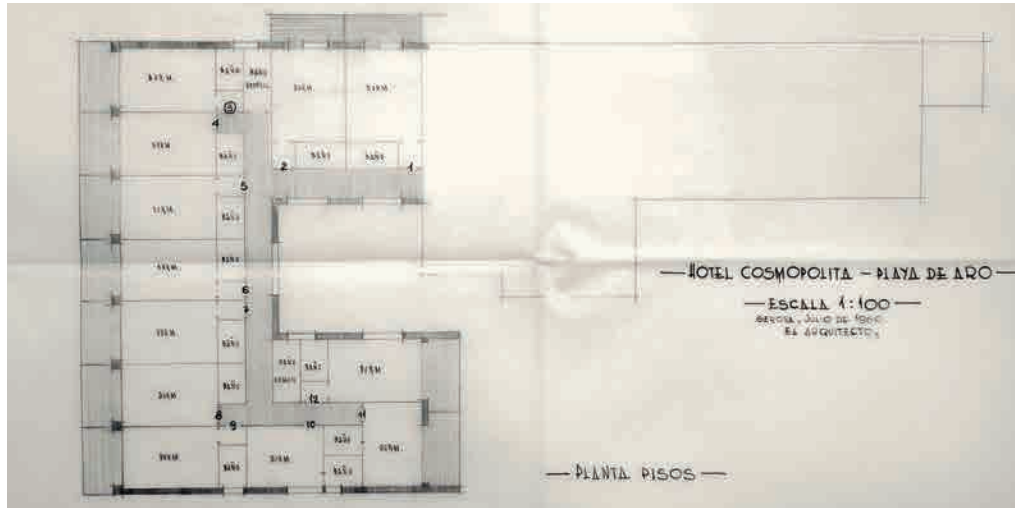
Hotel Cosmopolita, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró
Emplaçament, segona ampliació
novembre 1958
Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

Hotel Cosmopolita, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró,
Evolució de les façanes de l'hotel
1958-1961
Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

Hotel Cosmopolita, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró
 Emplaçament darrera ampliació 1962, distribució
 planta pis, 1960, planta pis instal.lacions, 1961 i
 habitació tipus
 Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

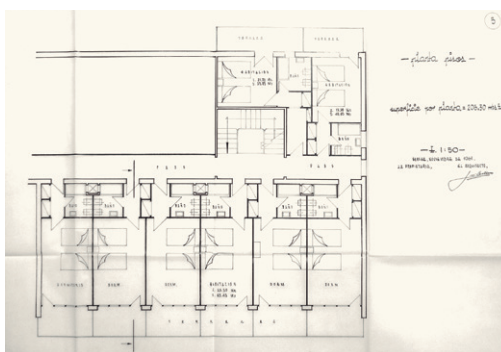
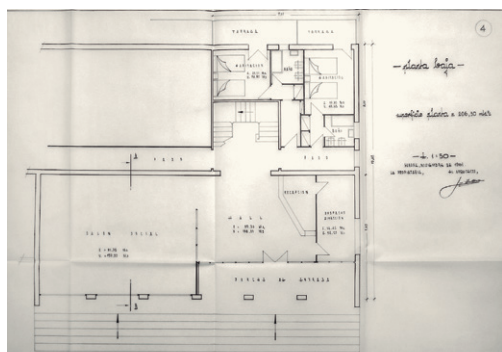
Hotel Cosmopolita, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró
Postal de Platja d'Aro on apareixen els hotels
Cosmopolita i Columbus, enmig, un croquis d'un
edifici en alçada al costat del Columbus

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

El juliol de 1960 Josep Esteve fa diverses propostes basades en el projecte plantejat el 1958, on l'hotel s'amplia amb un volum rectangular que mira al mar i que esdevindrà la façana principal amb un llenguatge nou i modern. L'ampliació però també passarà per diversos estadis a nivell volumètric, inicialment tenia dues plantes i creixerà fins a quatre a la versió del febrer de 1961, millorant les proporcions de la façana del passeig, on els edificis veïns comencen a créixer en quantitat i en alçada.

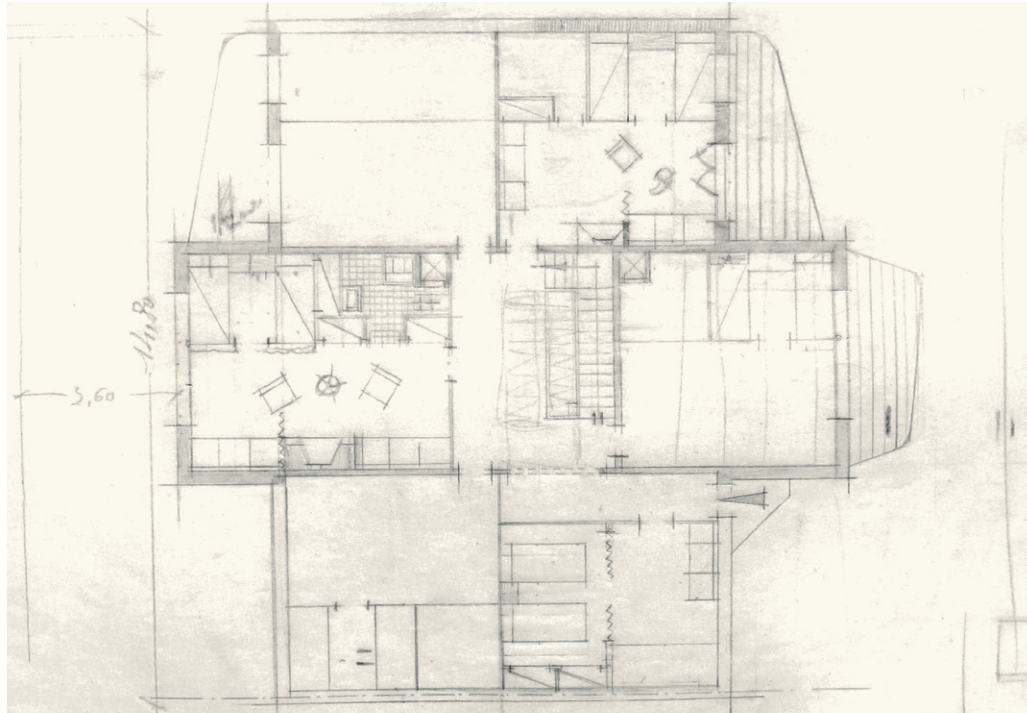
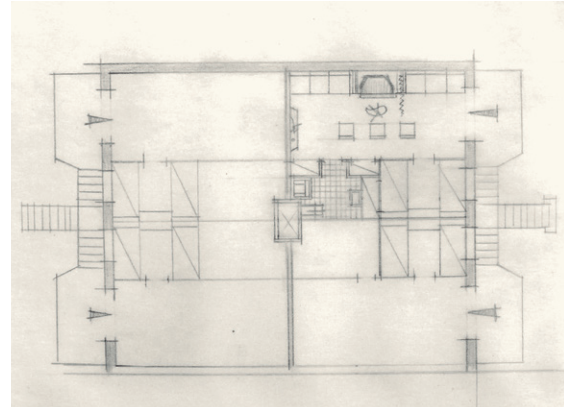
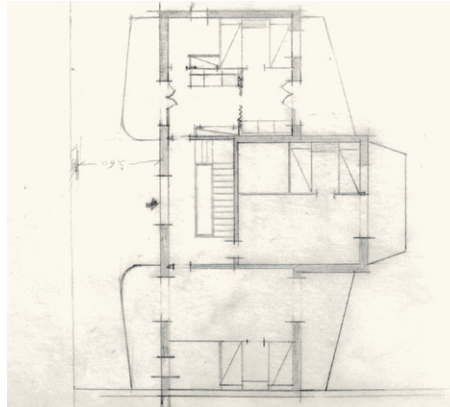
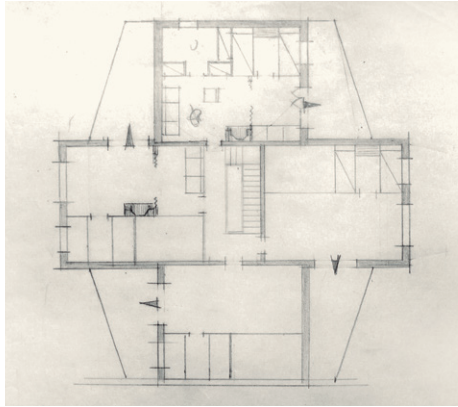
La planta tipus respon a la lògica de situar el màxim possible d'habitacions mirant al mar, col·locant els banys a la zona de l'entrada i alliberant el màxim la façana. El passadís d'accés donarà a un petit pati interior que l'il·luminarà. La planta no és simètrica i l'arquitecte resol el tester orientat a oest i amb vistes cap al jardí interior amb dues habitacions amb terrassa aconseguint només situar una única habitació a nord.

L'edifici va ser objecte de més ampliacions durant el 1962 completant el projecte iniciat de 1958 amb més quantitat de plantes. Finalment, al costat oest de l'antiga casa Seidel, s'hi projectarà més habitacions i un nou vestíbul d'entrada a l'hotel proporcionat a les noves dimensions i capacitat de l'edifici.

Hotel Cosmopolita, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró,
Distribució planta baixa, pis i emplaçament
1962
Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

Pavelló per Motel, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró
Tipus A, B, C i D
juliol 1958-60
Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

PAVELLÓ PER MOTEL 1958-60

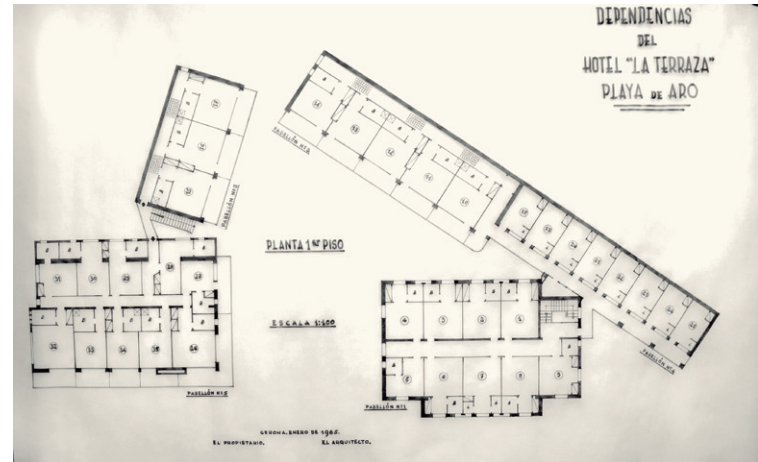
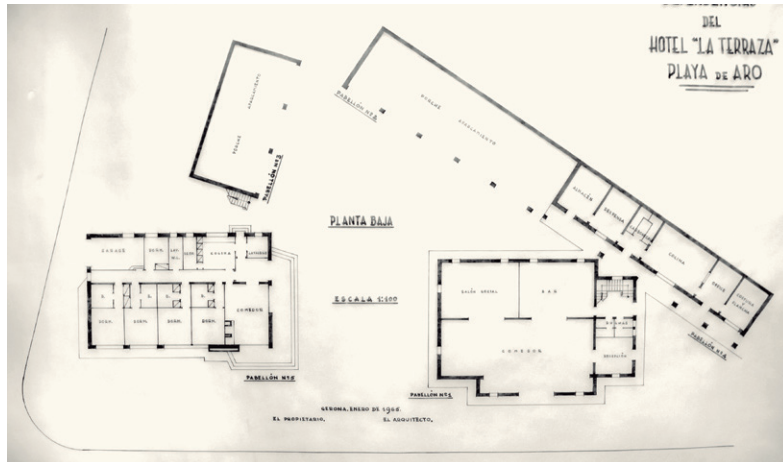
JOSEP ESTEVE CORREDOR

Passeig Marítim, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró

Josep Esteve va fer diferents estudis en relació a una nova tipologia d'allotjament, l'agrupació d'apartaments tipus *motel*, en volums aïllats de dues plantes que contenien unitats amb dormitori, bany i sala d'estar sense cuina. A les diferents versions del projecte realitzat entre el 1958 i el 1960 les unitats es disposen de diverses maneres: en forma de creu amb l'escala al centre alliberant la façana assajant diverses combinacions i volumetries de dues, quatre i fins hi tot sis habitacions.

També va projectar diverses tipologies d'habitacions d'hotel, distribucions per habitacions dobles i individuals on farà variacions en l'amplada i la posició del bany. Uns estudis que li serviràn de catàleg de solucions pels futurs edificis hotelers que hauria de projectar.

La posició del bany respecte la façana lligada a la necessitat o no d'incorporar patis de ventilació, la relació entre el bany, el vestíbul i l'armari que separen les habitacions, la relació visual amb l'exterior des de l'entrada i la minimització del mobiliari dins l'habitació, seràn unes característiques constants que trobarem a tots els projectes de Josep Esteve Corredor, que mostren l'interés de l'arquitecte en projectar unes habitacions agradables, no només producte de les mides i la funcionalitat.

Hotel La Terraza, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró
 Planta baixa i primera generals, 1966
 i façana pavelló n.5 a reformar, 1963
 Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

HOTEL TERRAZA 1959-65

JOSEP ESTEVE CORREDOR

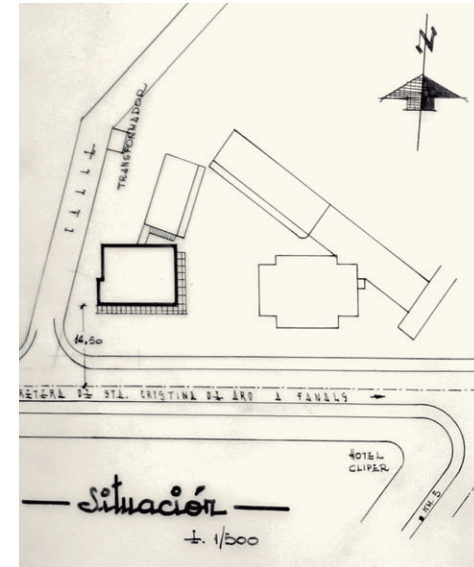
ctra. de St. Feliu de Guíxols a Palamós - ctra. de Sta. Cristina a Fanals d'Aro, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró

El projecte consisteix en la reforma i ampliació d'un xalet, entre els anys 1959 i 1965, per tal de convertir-lo en l'hotel Terraza. El solar on s'ubica, es troba davant de l'hotel Cliper, tal i com s'indica en el plànol de situació. Els dos solars veïns tenen forma triangular i els separa la carretera que va de Platja d'aro a Fenals. L'hotel Cliper dona resposta a la cantonada construint-la mentre que el Terraza, condicionat per una edificació existent, un xalet aïllat, dona rèplica a l'hotel veí ordenant un conjunt de volums al voltant d'un pati triangular obert cap a la carretera.

El pati central, de forma irregular, es tanca al nord a través d'uns murs que fan de teló de fons de l'estructura porxada destinada a l'aparcament. La resta de la planta baixa dels dos volums orientats a sud contindrà els espais comuns de menjador, estar i recepció. La planta primera està destinada a les habitacions que tindran diversos formats per tal de donar allotjament a turistes en funció de les seves diverses necessitats.

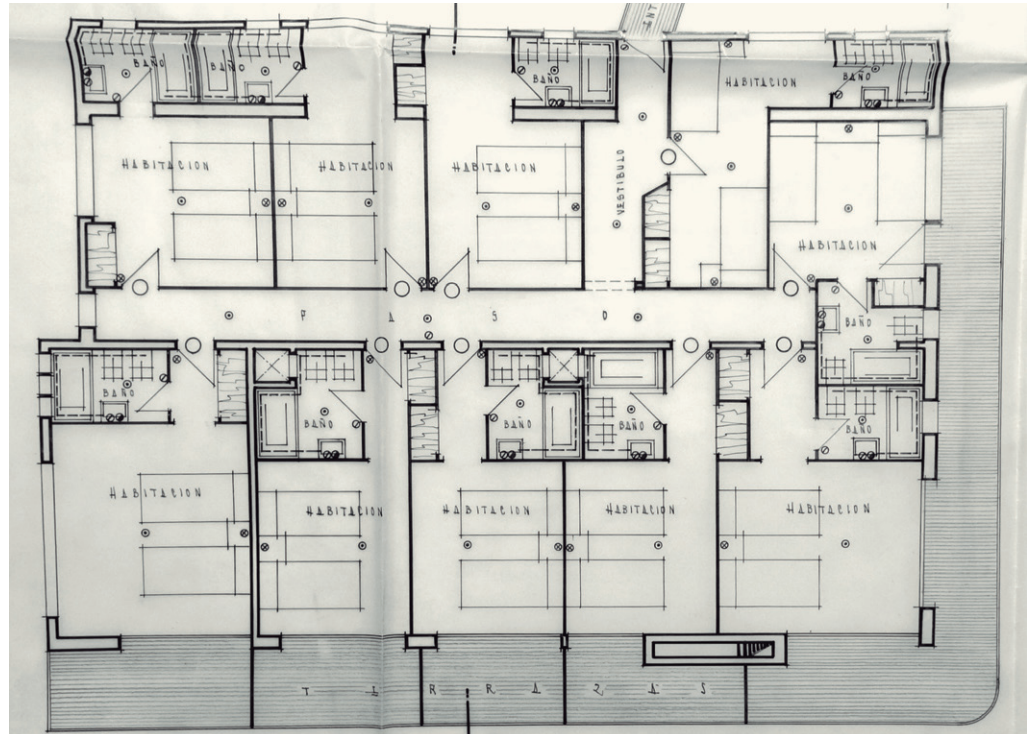
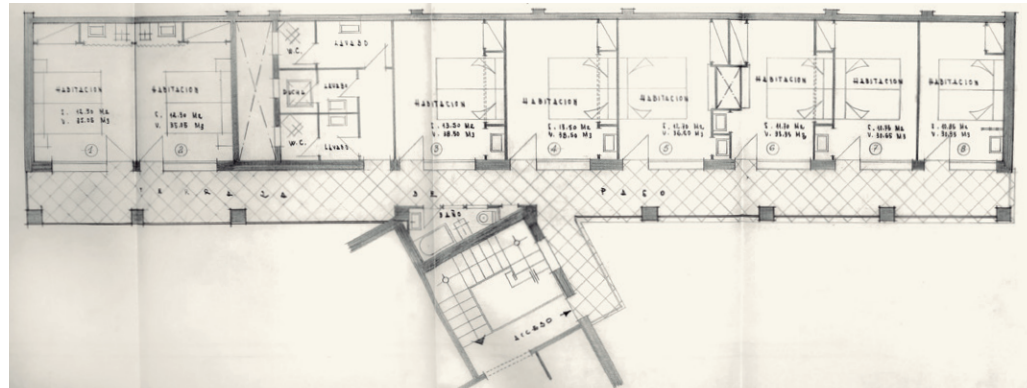
El primer dels cossos que tindrà ús d'hotel serà el *Pavelló n.5*, l'antic habitatge de la propietària. L'arquitecte serà molt respectuós amb el projecte original del xalet ja que, sense pràcticament manipular la façana i només adaptant la distribució interior el convertirà en un hotelet de 10 habitacions. Després d'alguns esbossos inicials, el projecte evoluciona modificant finalment la volumetria de l'habitatge, allargant la terrassa sud, resolent la cantonada est i afegint un cos en voladís a la façana posterior que contindrà els banys de les habitacions orientades a nord. Es suprimirà l'escala interior per tal de guanyar espai ja que aqueta planta es connectarà mitjançant un pont, amb un nou mòdul d'habitacions, el *Pavelló n.3* que incorporarà una nova escala exterior.

De manera similar al què passa als projectes de reforma de Claret les habitacions més interessants sorgeixen de la necessitat d'ajustar-se a unes condicions molt concretes. Les habitacions nord modificaran mínimament la distribució original ja que l'ampliació

Hotel La Terraza, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró
Emplaçament, 1966
Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

Hotel La Terraza, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró
 Pavelló 1, planta primera, 1962
 Pavelló 2, planta primera 1962
 Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

consisteix en col·locar els banys en façana de manera que les habitacions ventilaran, com passava a l'hotel Columbus de Claret, per un espai il·luminat flanquejat per l'armari i la porta d'entrada al bany.

Al Pavelló n.1, en planta baixa i haurà la recepció, la cuina, el menjador i les habitacions de servei. Aquest s'annexarà mitjançant una escala amb el Pavelló n.4, on hi haurà les habitacions més senzilles que compartiran un bany que ventilaran per la passera d'accés. La planta baixa d'aquets pavelló contindrà espais de servei.

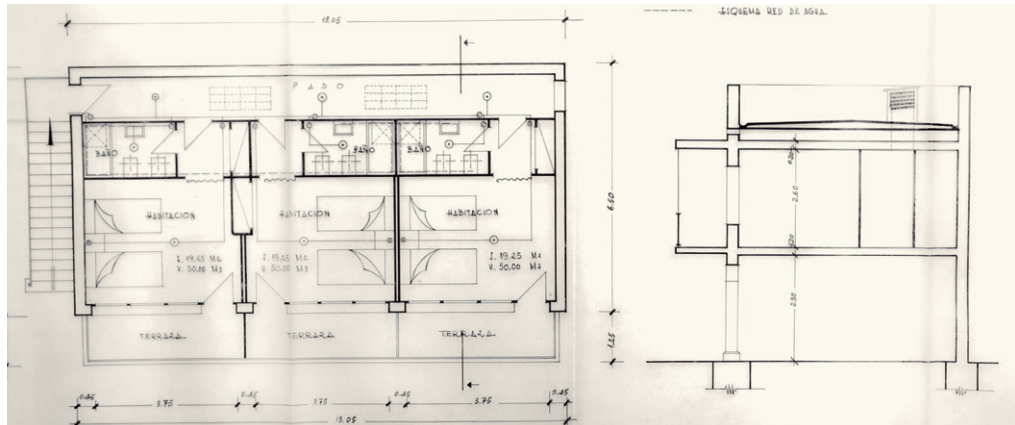
Els Pavellons 3 i 4 segurament es van construir simultàneament ja que la seva distribució en planta es idèntica i millora les condicions de les habitacions mitjançant la incorporació d'unes terrasses generoses i bany propi. El passadís d'accés s'il·lumina zenitalment amb uns lluernaris ja que el mur de nord, per la seva condició de mitgera, és totalment cec. La planta baixa es destinarà a aparcament. La façana d'aquets pavellons també tenen també un tractament diferent al de la resta.

L'hotel Terraza, és un complex fet a trossos que va resolent, sobre la marxa, les necessitats d'allotjament. Al contrari de l'hotel Cliper que es va projectar pensant en l'ús hotelier d'entrada, amb una imatge contundent potenciada per la torre en cantonada que l'identifica clarament com a hotel.

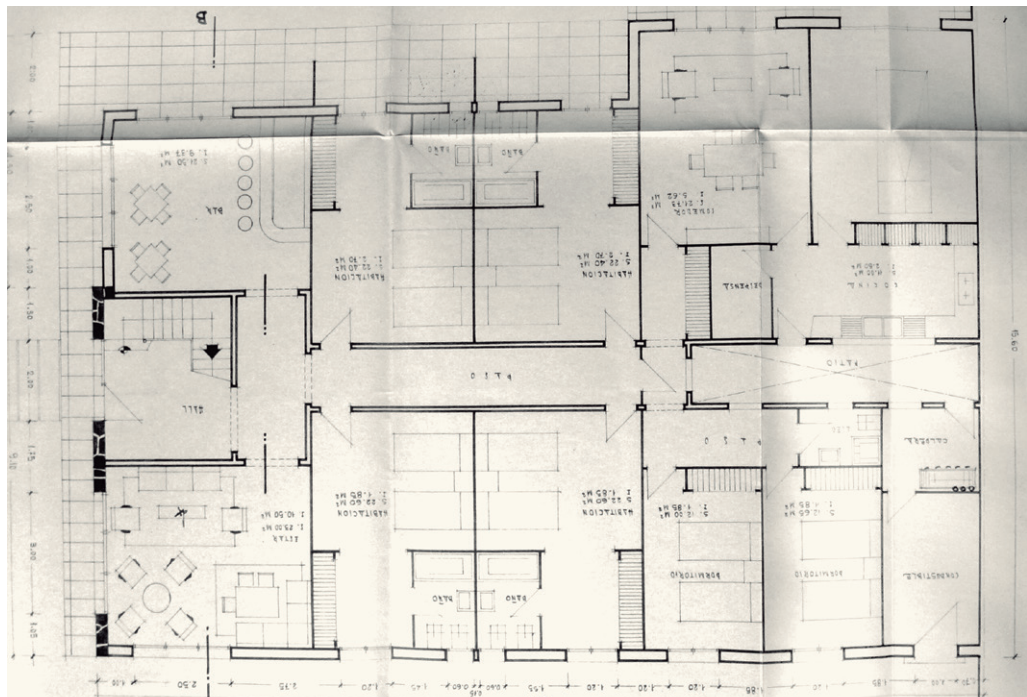
Hotel La Terraza, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró
 Façanes pavellons 3 i 4
 1966
 Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

Hotel La Terraza, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró
 Planta primera, pavelló 4
 1962
 Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

Hotel La Terraza, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró
 Façana principal i planta tipus
 1960 Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

EDIFICI D'HABITACIONS PER ALBERG 1960

JOSEP ESTEVE CORREDOR

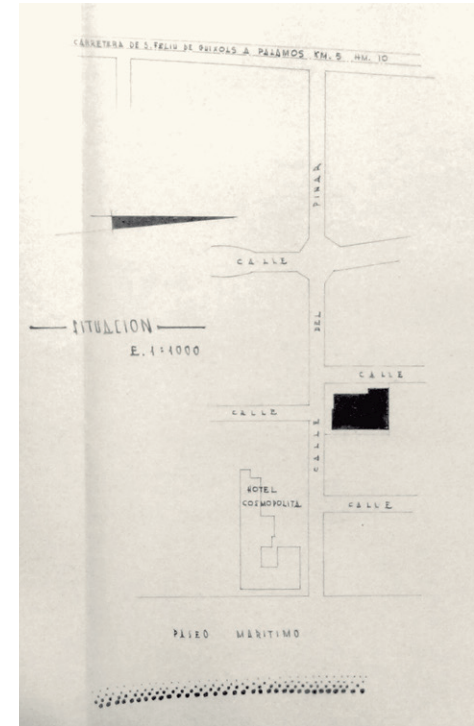
C. Pineda del Mar / C. Ciutat de Palol, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró

En un solar veí al de l'hotel Cosmopolita, es planteja l'ampliació d'un xalet per ús d'alberg on hi conviuran els dos programes. La "palazzina" té una única mitgera a nord i tres façanes. L'accés es farà des de la façana sud, on hi haurà un gran vestíbul amb una l'escal i sense recepció flanquejat per dos espais comuns, el bar i una sala. A la planta baixa hi ha quatre habitacions que tindran l'accés des d'un passadís central, dues orientades a l'est i dues a l'oest, amb el bany a façana formant un conjunt armari-espai -bany que protegeix de les vistes la zona reservada al llit.

L'habitatge de la propietària estarà connectat interiorment amb l'alberg per una porta situada al final del passadís central. L'habitatge adossat a la mitgera tindrà doble orientació amb un pati central de ventilació de proporcions allargades i conté una sala, la cuina i un garatge a oest i dues habitacions el bany i l'espai de la caldera a l'est.

L'alberg no tindrà vistes directes al mar però està molt aprop de la platja. Les façanes mostren clarament el què està passant a l'interior de la planta i es dibuixen com si el solar del costat, on hi ha la mitgera, no estés edificat. Els pins de Platja d'Aro acompanyen el dibuix de la façana i transmeten la sensació que la gran destrucció de la pineda encara no ha començat, però no és així, segurament es van salvar alguns pins aïllats.

La composició de les obertures és essencialment vertical en un edifici de murs de càrrega. La horitzontalitat dominant s'aconsegueix donant protagonisme als voladissos, balcons i baranes de barrots horitzontals que emmarquen el perímetre del volum rectangular que s'acaba rematant, a la façana sud, amb un mur de pedra del país que juntament amb el sòcol que envolta l'edifici farà de contrapunt del remolinat blanc amb què es resol la resta de la façana.

Edifici d'habitacions per alberg
Castell-Platja d'Aro-S'Agaró
Emplaçament
1960
Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

HOTEL ACAPULCO 1961-64

JOSEP ESTEVE CORREDOR

Passeig Marítim

Castell-Platja d'Aro-S'Agaró

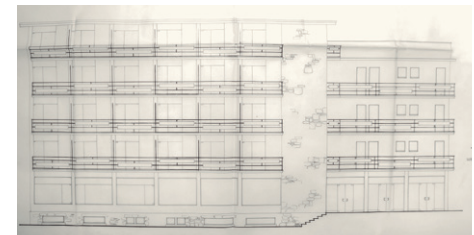
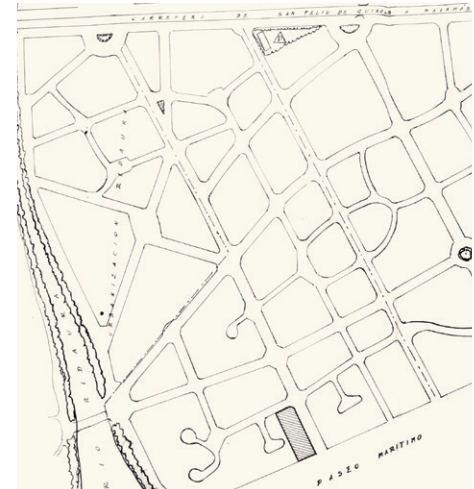
En una parcel·la estreta i llarga, situada a primera línia de mar, s'hi projecta una edificació aïllada orientada a est. La planta es compon de dos rectangles que llisquen entre si diferenciant en dues zones l'espai lliure, la del mar i la de terra, per on s'entrarà a l'hotel. Un lliscament que acompanyarà al moviment d'entrar i sortir de l'edifici.

A la planta baixa hi ha els espais comuns envoltats d'una gran terrassa elevada sobre el nivell de la platja amb bona orientació i vistes. També es combina amb part del programa d'habitacions, n'hi haurà tres a l'extrem nord-oest, una d'elles connectada interiorment amb el vestíbul d'accés i les altres dues amb entrada des de l'exterior per una passera. Com a la resta d'hotels estudiats, la planta semi-soterrani, s'aprofita per obtenir l'espai necessari pels serveis de l'hotel. La planta primera s'organitza a partir d'un passadís central que en els seus dos extrems es converteix en una passera exterior, un recurs que té una lògica compositiva més que funcional, demostrant la llibertat que tenien els arquitectes per proposar solucions diferents a les previstes. L'estructura serà de pilars a la planta baixa i mixta de pilars i murs de càrrega a les plantes tipus de les habitacions.

Les dimensions de l'edifici són ajustades i la recepció serà mínima. El primer element que fa reconeixible l'hotel serà la gran escala principal situada a l'extrem nord-oest, que s'envolta d'un mur de pedra amb dos gran forats que il·luminen de forma natural l'escala i l'office.

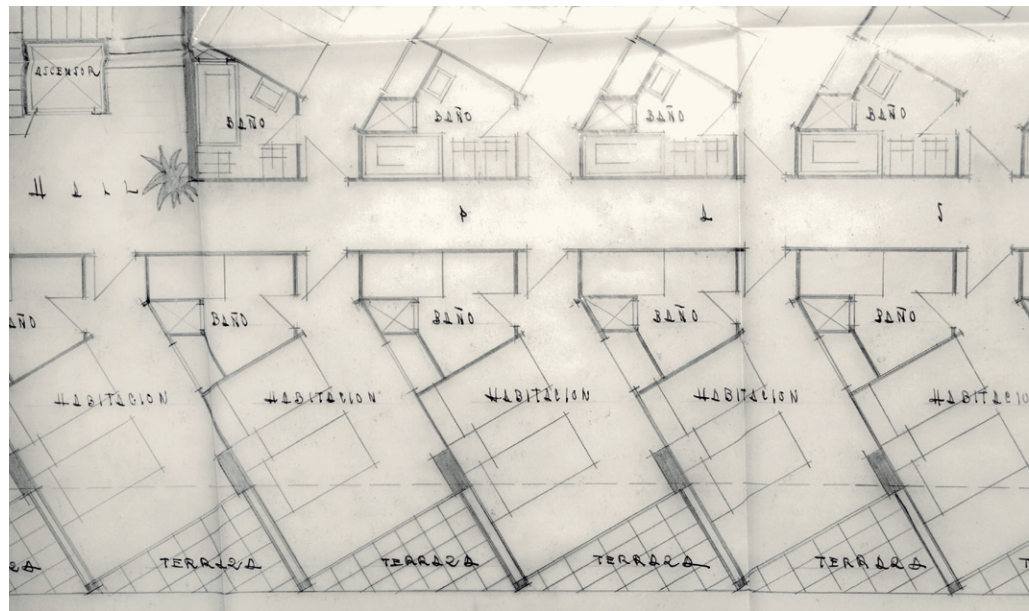
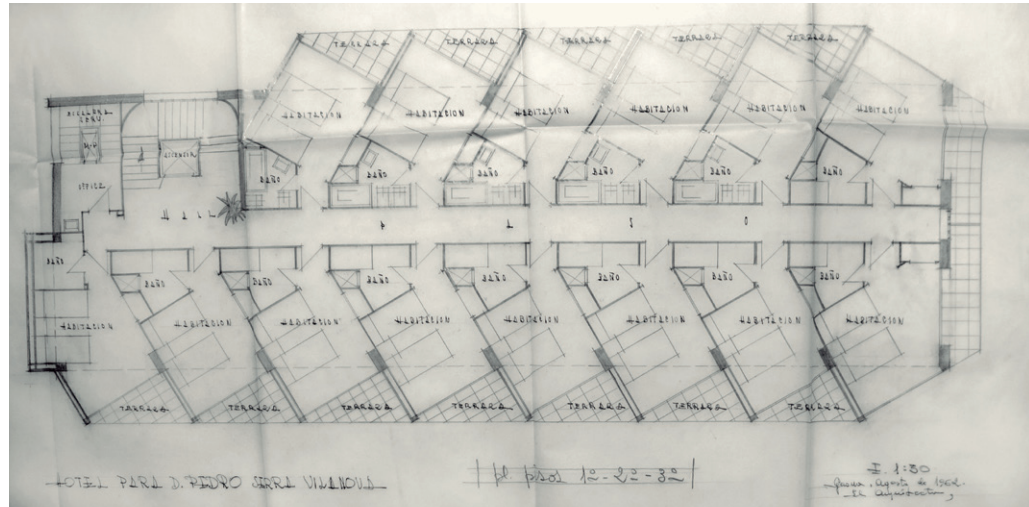
El tester est es resol afegint dues obertures més a les habitacions dels extrems juntament amb un balcó de manera que se'ls proporciona vistes al mar.

Es treballa amb una tipologia d'habitació que només es modifica en els testers amb les noves obertures i a la façana oest on hi ha la possibilitat de tenir-hi una suite aprofitant l'encaix que forma l'escala de servei.

Hotel Acapulco
Emplaçament i façana
1964
Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

Hotel Pere Serra, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró
 Planta tipus
 1961
 Josep Esteve Corredor
 Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

HOTEL PERE SERRA 1961

JOSEP ESTEVE CORREDOR

Passeig marítim, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró

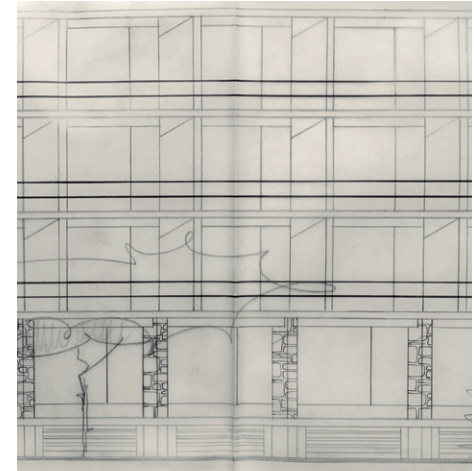
El projecte de l'hotel Pere Serra és molt similar al de l'hotel Acapulco ja que en els dos casos, tant la mida de les habitacions com la composició de la façana i volumetria, parteixen d'un mateix esquema adaptat a dos solars amb característiques similars, allargats i amb poca façana al mar.

A l'hotel Pere Serra, l'arquitecte assaja l'agrupació en espina de peix que permet orientar les habitacions cap a les vistes oferint unes terrasses privades per cada unitat, amb un gir a 45 graus.

El tester amb orientació nord no té vistes al mar i s'hi ubicarà l'escala que es resoldrà a vinell compositiu com un volum diferenciat respecte el pla de la façana que ens recorda al Clipper amb l'escala com a element definidor de l'ús del projecte.

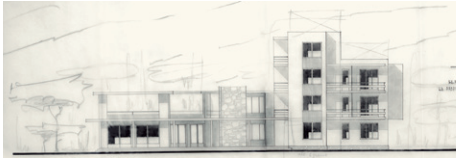
Els hotels d'Esteve Corredor, tot i les diferències que venen determinades per cada solar, tenen moltes coses en comú, són variacions d'un mateix projecte, que fan que es reconegui la mà de l'arquitecte a cada proposta, sobretot a través de les seves façanes.

L'arquitecte va portar a terme una investigació pròpia sobre les tipologies hoteleres que en l'hotel Cosmopolita va tenir un exemple construït, en un moment de canvi tant de llenguatge arquitectònic com de necessitats que es va donar a la Costa Brava dels anys seixanta.

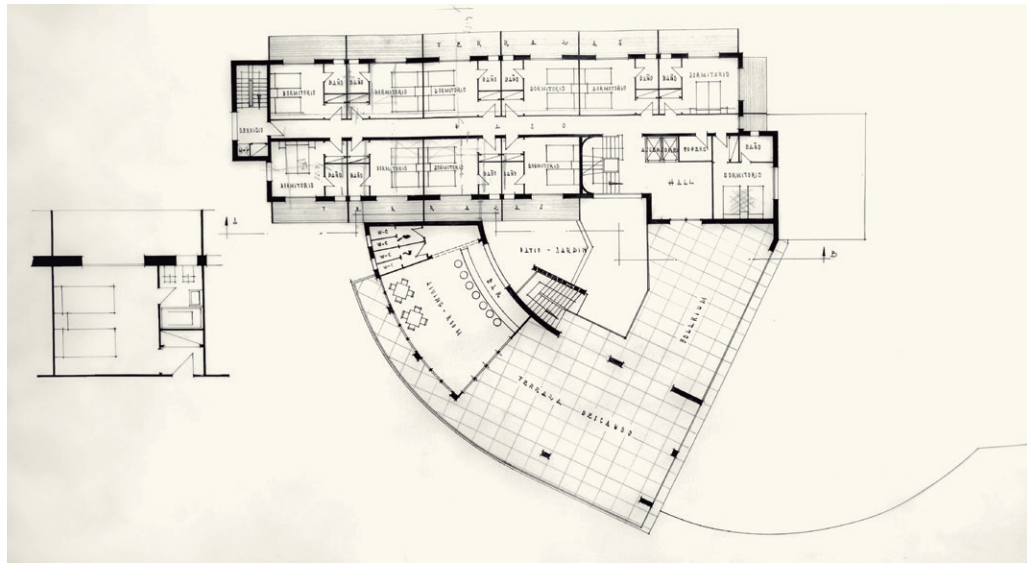

Hotel Pere Serra, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró
Detall façana principal
1961
Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

fachada oeste

Hotel Torre Valentina, Calonge
 Planta tipus i façanes
 1961
 Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

HOTEL TORRE VALENTINA 1961-62-63

JOSEP ESTEVE CORREDOR

Torre Valentina, Platja de Sant Antoni, Calonge

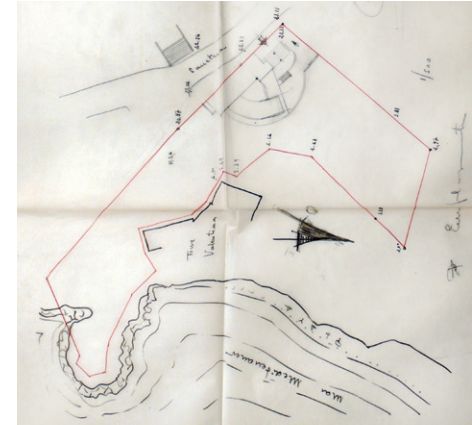
L'hotel adaptarà la seva forma a la geometria del solar, col·locant-se en vèrtex oest de la finca. Es tracta d'un terreny molt privilegiat, que envolta la Torre Valentina, a una cota més elevada, amb vistes directes sobre la platja de Sant Antoni de Calonge i bona orientació.

La planta de l'hotel, ja des de les primeres versions, es compon a partir de tres volums de diferent forma i alçada, dos cossos rectangulars i un tercer curbat que connectats pels extrems envolten un pati central triangular on s'hi ubica l'accés principal.

L'entrada, a la versió de 1961, es situa a la façana nord, on no hi ha un vestíbul definit com a tal. S'entra per un gran porxo il·luminat al fons a través del pati que permet l'accés al gran menjador obert cap al mar i a un cos d'habitacions amb un passadís central. Una convivència en un mateix nivell, d'espais comuns i privats, que trobem en diversos hotels de Josep Esteve.

El projecte evolucionarà i l'arquitecte plantejarà una segona proposta, on la planta baixa s'amplia cap al nord per tal d'ubicar-hi un nou porxo d'entrada connectat amb un vestíbul i espai de recepció, destinant una de les dues franjes d'habitacions a usos de servei, com la cuina i uns banys. L'anterior porxo d'entrada s'ocuparà per una sala comuna, anomenada sala social.

Aprofitant el pendent del terreny apareixerà una planta semisoterrada respecte la cota de l'accés, amb un programa mitxe d'habitacions sota el menjador, amb les millors vistes i orientació, i espais d'ús comú i de serveis. Les habitacions d'aquest nivell s'adaptaran a la geometria curvada de la planta definida pels usos comuns i tindran unes terrasses molt generoses que volaran cap al paisatge.

Hotel Torre Valentina, Calonge

Situació

1961

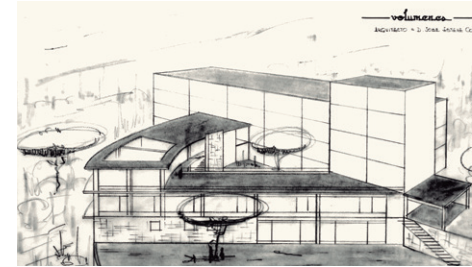
Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

Sota la sala social es disposa una discoteca i a la zona soterrada hi haurà les habitacions pel personal i magatzems. En aquest nivell també s'hi projecta una gran piscina a la que s'hi podrà arribar des del porxo d'entrada, amb una escala exterior, i des de la sala de festes que serà una sala polivalent durant el dia, potenciada pel petit bar a la que dóna servei.

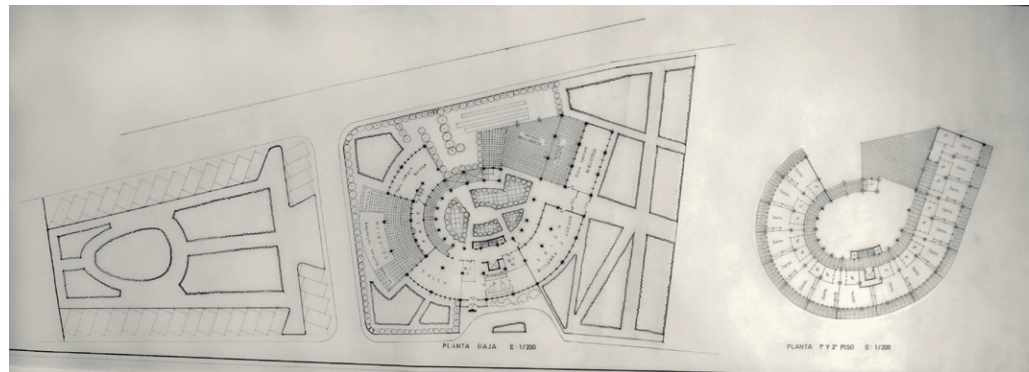
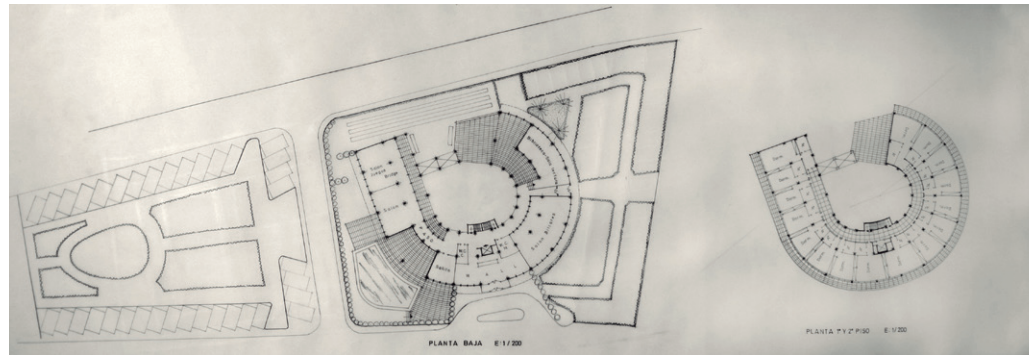
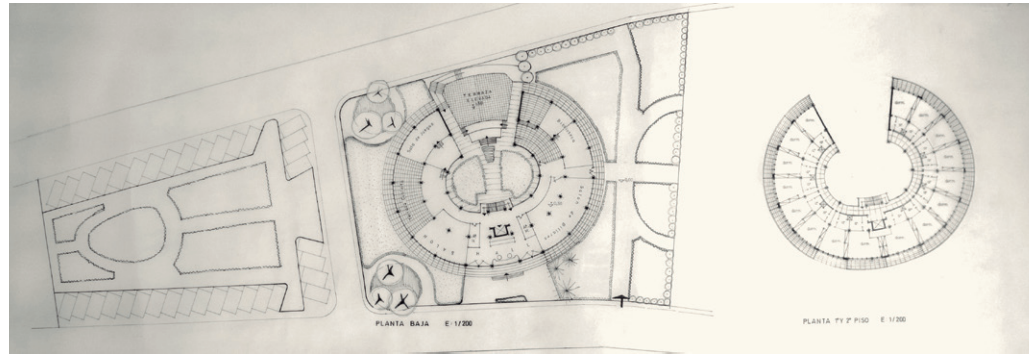
La perspectiva volumètrica de l'hotel, tot i ser molt esquemàtica, explica les intencions del projecte, on les zones comunes prenen un gran protagonisme, convertint-se en un gran balcó elevat amb vistes al mar situant-se en un volum diferenciat respecte el de les habitacions. La composició de la façana principal, la sud-est, és molt bonica i equilibrada, es comença a detectar la possibilitat de projectar d'una manera més lliure tot i les dificultats que presenta la forma del solar i el programa de l'hotel que s'ha d'encaixar en un superfície molt ajustada.

L'arquitecte juga amb el desnivell del solar per situar el jardí en una zona més deprimida, amb la piscina separada de l'accés, de manera que en un terreny ocupat pràcticament en la seva totalitat per l'hotel s'aconsegueix, a través d'aquest aterrossament, delimitar un espai protegit de les vistes des del propi edifici, des d'on poder prendre el sol amb una certa intimitat.

Hotel Torre Valentina, Calonge
Perspectiva general i secció transversal
1961
Josep Esteve Corredor

Fons J. Esteve Corredor, AHCOAC Girona

Tres propostes per a un hotel
 Projecte no datat
 Josep Claret
 Fons Josep Claret, AHCOAC Girona

*Harmonitzarem la casa amb l'ambient del país, i les horitzontals seran el mitjà de relació amb el mar i les platges, i un mur llis, blanc, mig cilíndric, serà el contacte amb la ondulació de les muntanyes.*³⁴⁶

1. TRES PROPOSTES PER A UN HOTEL

JOSEP CLARET RUBIRA

projecte

Els edificis hotelers de Josep Claret juguen amb la forma geomètrica de l'el·lipse, que li permet resoldre diversos programes hotelers, aportant moviment a les façanes d'uns edificis que busquen oferir el *màxim de comoditat amb el mínim de superfície*.³⁴⁷

A la documentació de Claret trobem un primer projecte: *tres propostes per un hotel*, on l'arquitecte assaja, a partir d'una geometria el·líptica, diferents formes de colonitzar un solar de petit format on ubicar-hi un hotel. El solar de forma trapezoïdal està compostat per dues peces separades per un carrer. Una d'elles, la petita, es reserva per ús d'aparcament que envoltarà un jardí central i l'altra contindrà l'hotel.

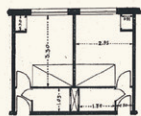
A la primera versió, la figura és gairebé complerta i simètrica, resolent el programa funcional de l'hotel. El gran hall es situa en l'eix de simetria de menor dimensió enfrontat visualment amb una gran terrassa que talla l'edifici en dues parts. El centre de l'el·lipse es buida per obtenir un gran pati central, un espai que l'estructura, al voltant del qual s'hi desenvoluparan els espais comuns a la planta baixa i les habitacions a les plantes pis. El tall produït per una gran terrassa, permet la visió llunyana del paisatge, emmarcada per l'edifici.

Les dues versions posteriors parteixen de la mateixa geometria però la combinen amb una forma rectangular de manera que un dels dos braços de l'el·lipse ara s'obren trencant la simetria.

³⁴⁶ CLARET, Josep, d'Arquitectura, Hèlix n.9, febrer 1930, p. 6-7, tesi doctoral Josep Claret: Arquitectura i Societat de Maria Mercè Pareta Marjanedas, UdG, 2009 p. 102

³⁴⁷ CHURRUCA y RODRIGUEZ Arias, arquitectos, *Apuntes para un estudio sobre hoteles*, AC Documentos de actividad contemporánea n.1, Barcelona 1931, p. 26-27

A P U N T E S

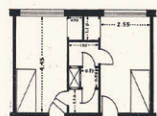

①

HABITACIONES

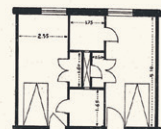
CHURRUCA Y RODRIGUEZ ARIAS

Disposición de habitación
goría y clase de Hotel.

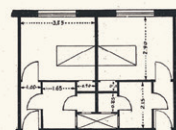
②

Una de las principales condiciones de importancia — para el éxito económico de un Hotel que es uno de los edificios de nuestra organización social — es la ponderación entre el mínimo de superficie de las habitaciones y el máximo de confort. La "célula" del Hotel es el dormitorio, en donde, exclusivamente, se realizan las actividades más importantes. En este primer estudio, a modo de ejemplo, se han considerado los dormitorios, baños, armarios y pasillos, prescindiendo de las zonas de recepción, como conductos y registros de las puertas dobles, etc., que en otras ocasiones se destinan a dormitorios, baño, armario reducido de entrada. Construcción muy económica. Superficie: 12,98 m.²

③

N.º 1. — Habitación para un matrimonio. Dormitorio, baño y armario reducido de entrada. Construcción muy económica. Superficie: 12,98 m.²

④

N.º 2. — Habitación individual para un matrimonio. Ducha común para dos dormitorios individuales. Construcción igualmente económica. Superficie: 14,61 m.²

N.º 3. — Habitación para matrimonio. Baño independiente reducido al mínimo. Espaciosos. Superficie: 17,59 m.². Ejemplo de un Hotel americano del tipo "Aufitting".

Apuntes para un estudio sobre hoteles
CHURRUCA y RODRIGUEZ ARIAS, arquitectos

AC Documentos de actividad contemporánea n.1,
Barcelona, 1931, p. 26-27

No s'augmenta el nombre d'habitacions en cap dels casos però la implantació de l'edifici en el solar millora. Ara no s'enfronten dos testers i l'hotel té un principi i un final, deixa de ser estàtic i s'obre cap al seu voltant.

Les habitacions situades al perímetre tindran una forma atrompetada, totes elles amb una superfície útil generosa. Apareixen dues habitacions més grans en el punt on hi ha l'ascensor que s'absorbeix dins la franja destinada als serveis. L'escala es situa, de manera estratègica, al centre de la planta per tal de reduir la distància respecte les habitacions més allunyades.

La forma d'agrupar les unitats, permet destinar el màxim de façana a les habitacions, situant el passadís d'accés al voltant del pati central, minimitzant la seva longitud i superfície. El patró de repetició és el de dues habitacions simètriques separades per uns armaris que compartiran les instal·lacions dels dos banys situats al costat de cada entrada.

L'estructura de l'edifici és molt clara. De forma radial es disposen les jàsseres suportades per tres pilars on es recolzaran els forjats, que a les zones de les terrasses, estaran en voladiu. Els pilars a la façana principal es distancien el màxim possible, coincidint amb les particions entre habitacions mentre que a la passera d'accés s'apropen creant un entramat de línies verticals que resolrà la façana només amb l'estructura.

Claret posarà en pràctica aquests tres casos d'estudi en diversos edificis hotelers de la Costa Brava, concretament a la zona de Castell-Platja d'Aro-S'Agaró i l'Estartit.

HOTEL A FENALS 1962

JOSEP CLARET RUBIRA

Projecte, Lloret de mar, Maria Mataró Vidal

Entre els jardins de Santa Clotilde i l'hotel Santa Marta, on actualment hi ha una gran pineda que arriba fins al mar, Josep Claret va rebre l'encàrrec de projectar un hotel i la urbanització d'un terreny situat a l'oest del casc urbà de Lloret de mar, tangent per la part superior a l'antiga carretera de Blanes i amb pendent cap al mar.

Amb una orientació sud, que coincideix amb les vistes cap al mar, l'arquitecte va projectar un edifici orientat est-oest de manera que la façana principal, paral·lela al mar i a la topografia, contingués el màxim d'habitacions ben orientades i amb vistes.

L'hotel es situa a la zona més alta de la parcel·la i alhora més propera al vial des d'on s'accedeix, de manera que entrant per la part posterior el volum de l'hotel preserva la intimitat dels hostes que disfruten dels espais comuns i del jardí amb vistes al mar.

El projecte parteix de desdoblar dos cossos corbats de diferents alçades, situant l'entrada principal de l'hotel en el punt on es separen. El cos més baix contindrà els espais d'ús comú, mentre que el volum en alçada contindrà les habitacions. Es conserven diverses versions del projecte realitzades durant el 1962 augmentant la superfície, la longitud i l'alçada de l'hotel, passant de tenir planta baixa i cinc pisos a deu plantes. L'estructura és de pilars de formigó que alliberen la façana vidriada de les habitacions, i desapareixen coincidint amb la separació entre les unitats.

El patró de les habitacions està format per dues unitats amb distribució típica de bany, i accés separant el dormitori del passadís central, amb armaris cap i cuats compartits amb l'habitació contigua, que donen la possibilitat de connectar dues peces amb una porta interior. Les unitats són simètriques compartint els patis de ventilació dels banys. Unes unitats que ens recorden a les habitacions tipus que es van publicar l'any 1931 al n.1 de la revista AC on es defineixen com: *La "célula" del hotel es el dormitorio; de ello debemos partir para la estructura definitiva del edificio.*³⁴⁸

³⁴⁸ CHURRUCA y RODRIGUEZ Arias, Op. cit., Barcelona 1931, p. 26-27

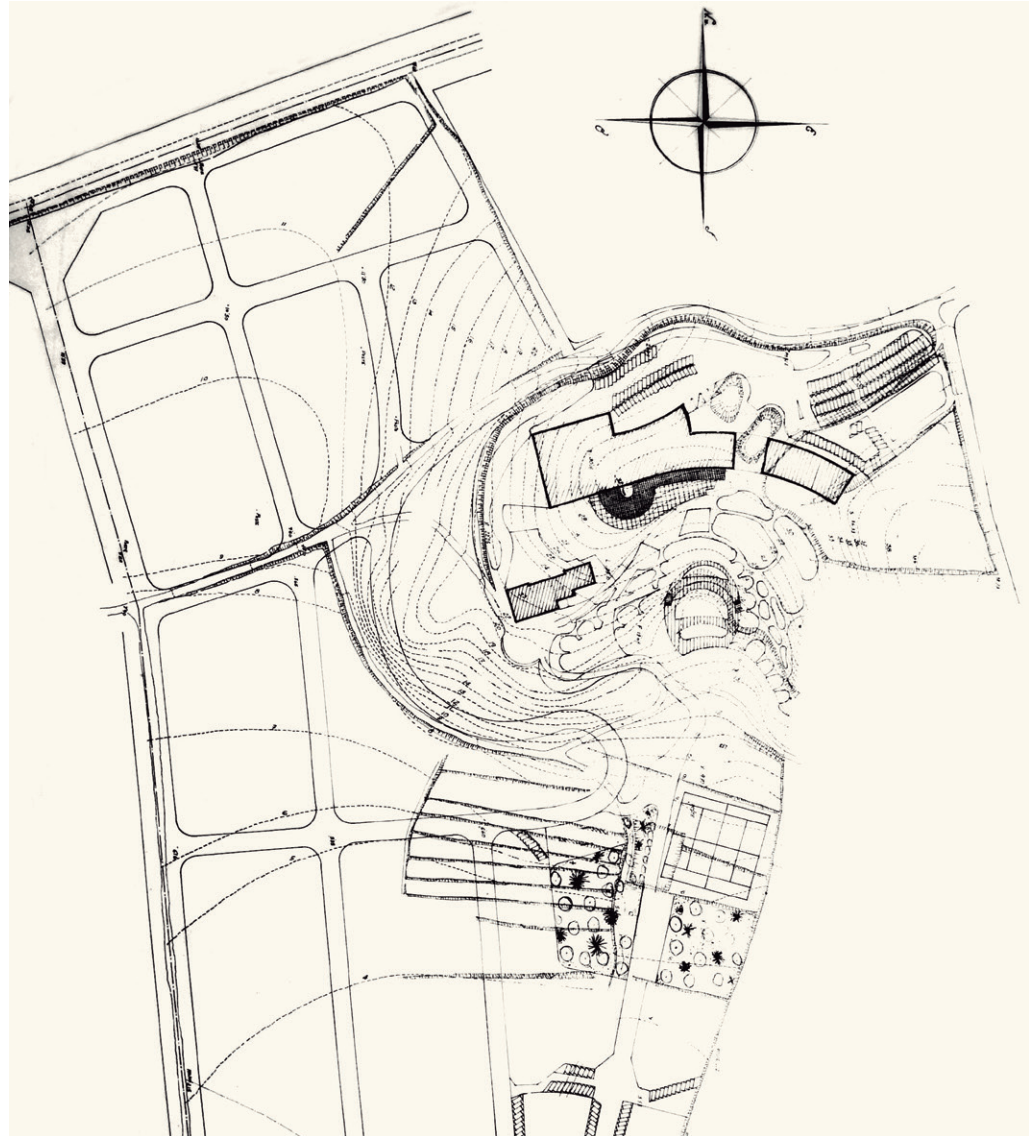

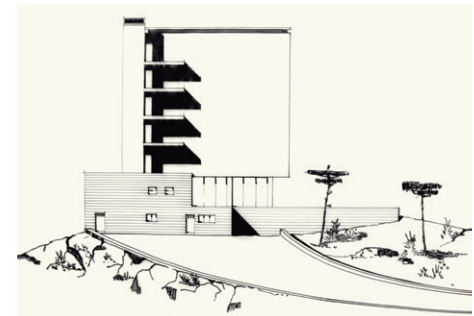
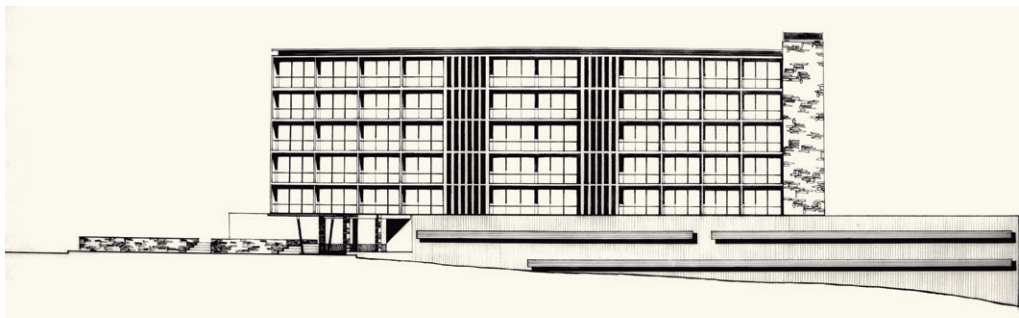
Hotel a Fenals, Lloret de Mar, projecte
Situació primera versió, 1962
Josep Claret

Fons Josep Claret, AHCOAC Girona

Hotel a Fenals, Lloret de Mar, projecte
Emplaçament,
Primera versió, 1962
Josep Claret

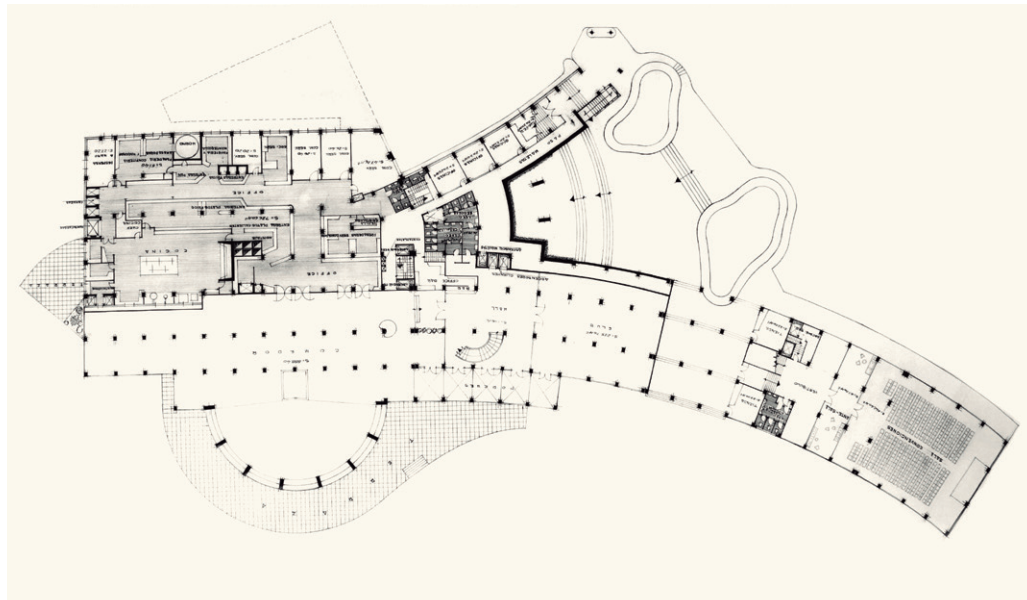
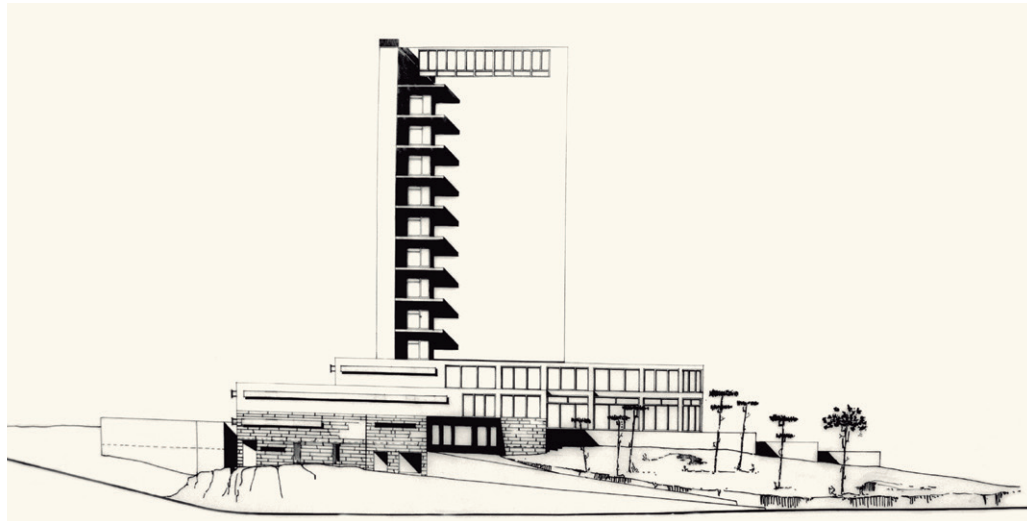
Fons Josep Claret, AHCOAC Girona

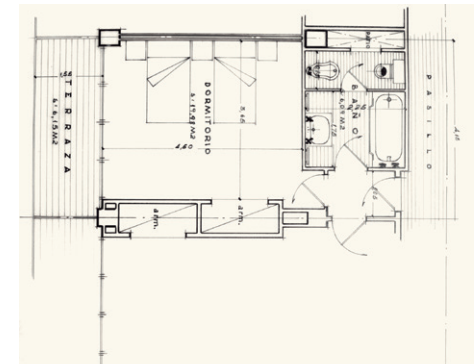
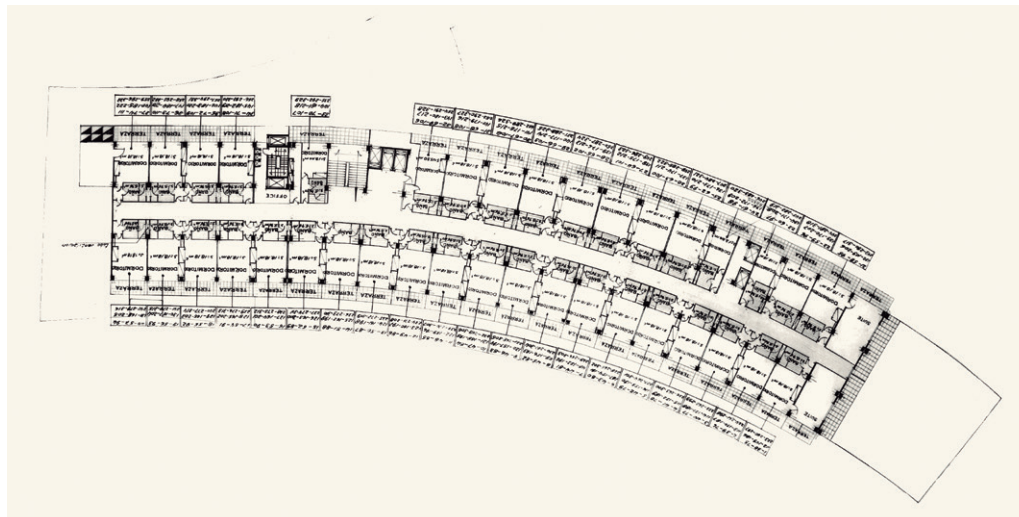
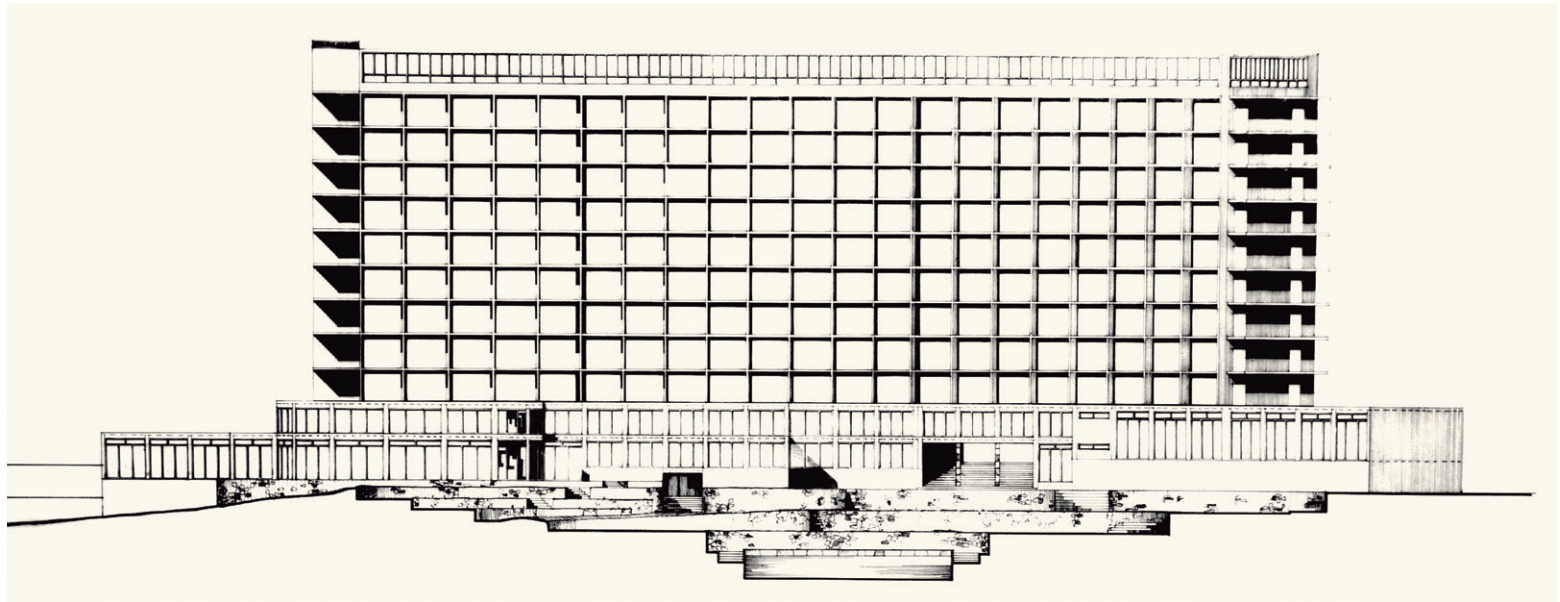
Hotel a Fenals, Lloret de Mar, projecte
Emplaçament i façanes sud i oest,
Segona versió, 1962
Josep Claret

Fons Josep Claret, AHCOAC Girona

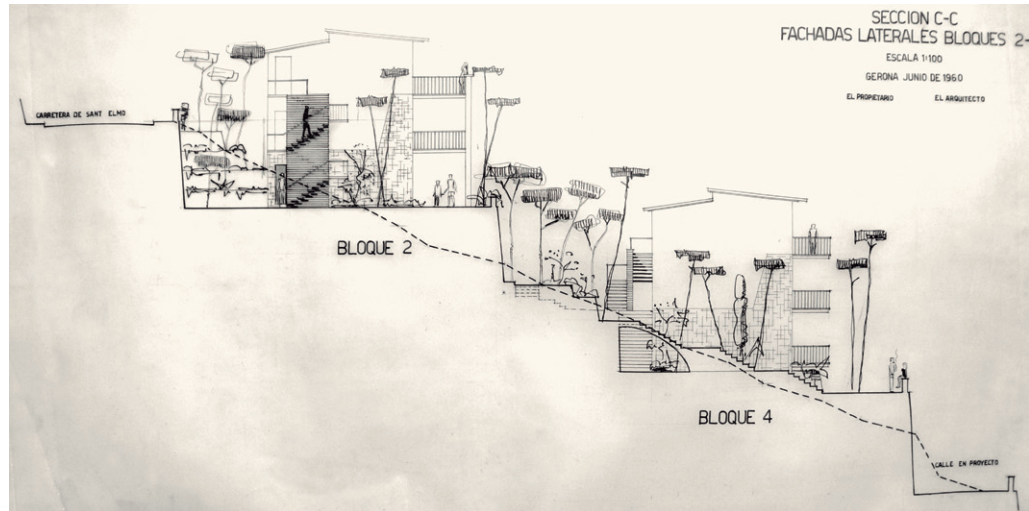
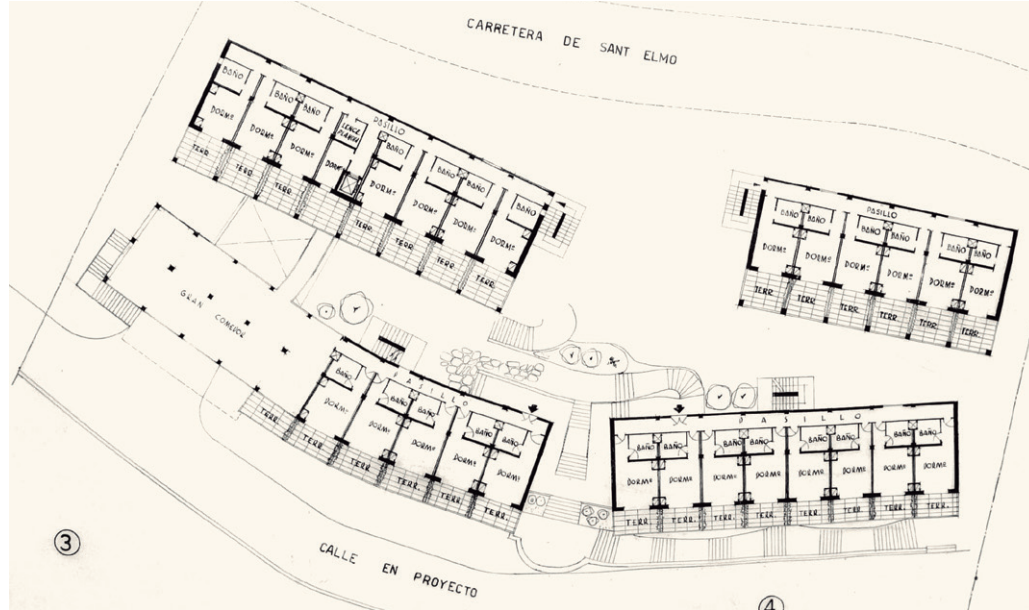
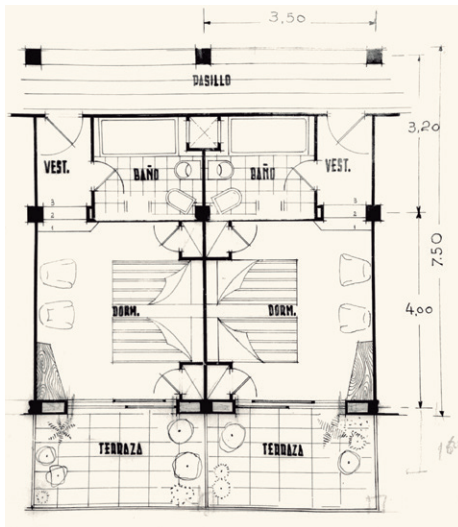
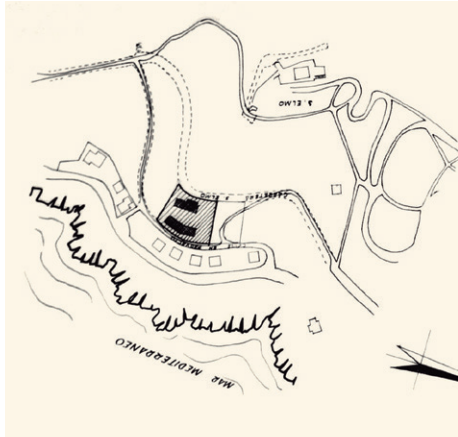
Hotel a Fenals, Lloret de Mar, projecte
Façana oest i planta baixa
Tercera versió, 1962
Josep Claret

Fons Josep Claret, AHCOAC Girona

Hotel a Fenals, Lloret de Mar, projecte
 Façana sud, planta tipus i detall unitat habitació
 Tercera versió, 1962
 Josep Claret

Fons Josep Claret, AHCOAC Girona

Hotel Montecarlo, Sant Feliu de Guíxols, projecte
 Emplaçament, patró habitació, planta i façana lateral
 1960-62
 Josep Claret

Fons Josep Claret, AHCOAC Girona

HOTEL MONTECARLO 1960-1962

JOSEP CLARET RUBIRA

Projecte, Avinguda Sant Elm, Sant Feliu de Guíxols

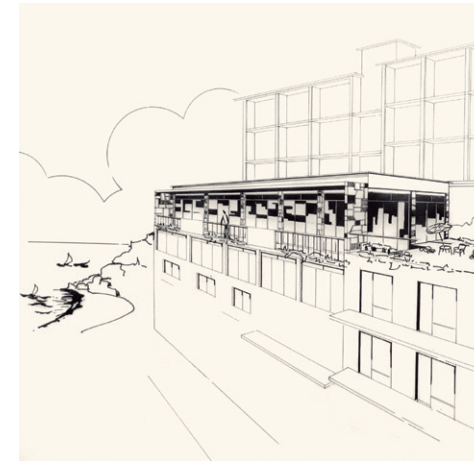
A Sant Feliu de Guíxols, Claret va projectar un hotel dispers, situat en un terreny en pendent amb accés des de l'avinguda Sant Elm. El solar es troba en un punt molt privilegiat, orientat a est i amb vistes al mar i es col·lonitza per quatre volums, aterrats de tres plantes. El conjunt, es recolza damunt d'una gran plataforma, un gran mur de contenció que li farà de sòcol.

Un dels volums, d'una manera molt subtil, es deforma per tal d'adaptar-se a la pendent de la topografia, i contindrà l'espai comú, el menjador i cinc habitacions. Els altres tres, contenen exclusivament, habitacions resoltes amb una tipologia que juga amb la secció. La passera, l'entrada i el bany, es troben a una cota inferior del dormitori de manera que per la part posterior l'edifici tindrà un metre menys d'alçada respecte la façana principal, adaptant-se a la topografia i resolent la falta d'intimitat que comporta la passera, elevat la cota de la zona principal de l'habitació, que amb una terrassa molt generosa s'obrirà cap al paisatge.

L'estructura és de pilars, com els dos casos anteriors, que coincideixen amb la separació entre habitacions, només es fan visibles a la passera, que en ser oberta permet la ventilació transversal de les habitacions, millorant la seva qualitat ambiental. Les terrasses enjardinades disposades entre els edificis s'enllacen amb escales que travessen el solar i connecten els dos carrers que el delimiten, creant una nova topografia que resol un desnivell molt acusat.

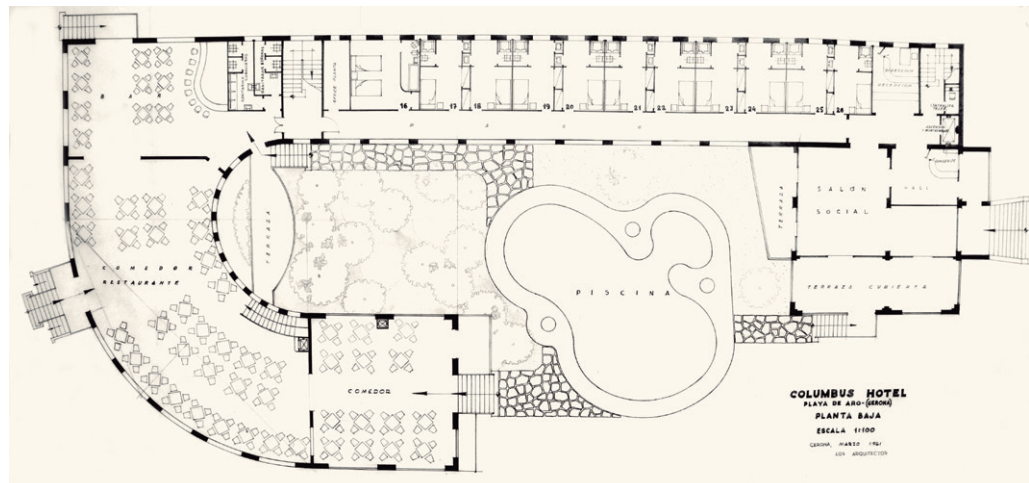
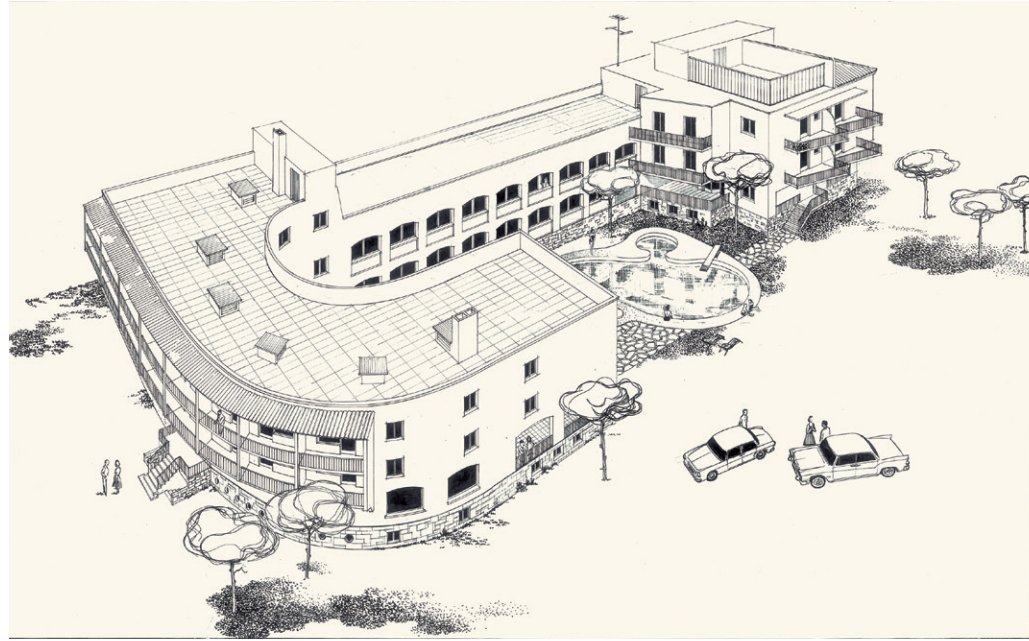
La perspectiva d'un edifici de gran format acompanya el projecte, es tractaria de la versió d'un gran hotel situat possiblement en el mateix solar. En aquest cas el mur de contenció contindria els espais comuns mentre que per la part posterior treu el cap un segon volum, el de les habitacions.

Cap dels dos projectes es va dur a terme, però les intencions i idees prèvies Claret les va aplicar en altres edificis hotelers.

Hotel Montecarlo, Sant Feliu de Guíxols, projecte
Perspectiva d'una de les versions
1960-62
Josep Claret

Fons Josep Claret, AHCOAC Girona

Hotel Columbus, Platja d'Aro
 Perspectiva i planta baixa, primera versió
 1958
 Josep Claret

Fons Josep Claret, AHCOAC Girona

HOTEL COLUMBUS 1958-1961

JOSEP CLARET RUBIRA

Passeig de Mar, Castell-Platja d'Aro

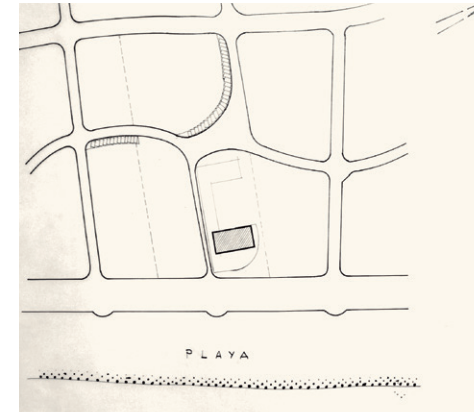
Josep Claret va posar en pràctica les formes corbes, que havia assajat a *tres propostes per a un hotel*, una geometria que li permetia, dotar de vistes i bona orientació al màxim d'habitacions en edificis situats en solars amb poca façana al mar, com és el cas de l'hotel Columbus, un dels primers hotels que es van construir a Platja d'Aro.

El solar de forma rectangular perpendicular al mar, es colonitza amb un edifici en forma de u, oberta cap al nord que envolta un pati central, al voltant del qual es disposaran el passadissos i que s'ocuparà per un jardí amb piscina, un paisatge domesticat i resguardat respecte la gran platja.

El projecte inicial de 1958, tenia tres plantes i s'adaptava a la volumetria dels edificis existents amb un mínim impacte sobre l'entorn. La cota de la planta baixa, elevada respecte el nivell del carrer, millora les visuals dels espais comuns que es troben en aquesta cota i alhora permet obtenir una planta semi soterrada per les habitacions i els espais del servei com la cuina, la bugaderia o els magatzems.

L'entrada principal de l'hotel es farà des del carrer posterior, per la façana oest, pujant per una gran escala que arriba a la recepció, amb vistes cap al pati central. Es reserva la zona més privilegiada, d'orientació i vistes pel gran menjador des del que es pot accedir també a la platja. En aquest nivell també hi haurà un grup d'habitacions d'ús individual amb façana a sud, connectades amb el vestíbul i el menjador.

Les habitacions que tindran el bany en façana, incorporen la pica a l'habitació, tancant només la peça de wc i dutxa que compartiran la finestra amb el bany contigu. L'habitació s'il·lumina i ventila a través de l'espai d'accés al bany i la poca amplada del dormitori es compensa amb una fondària generosa.

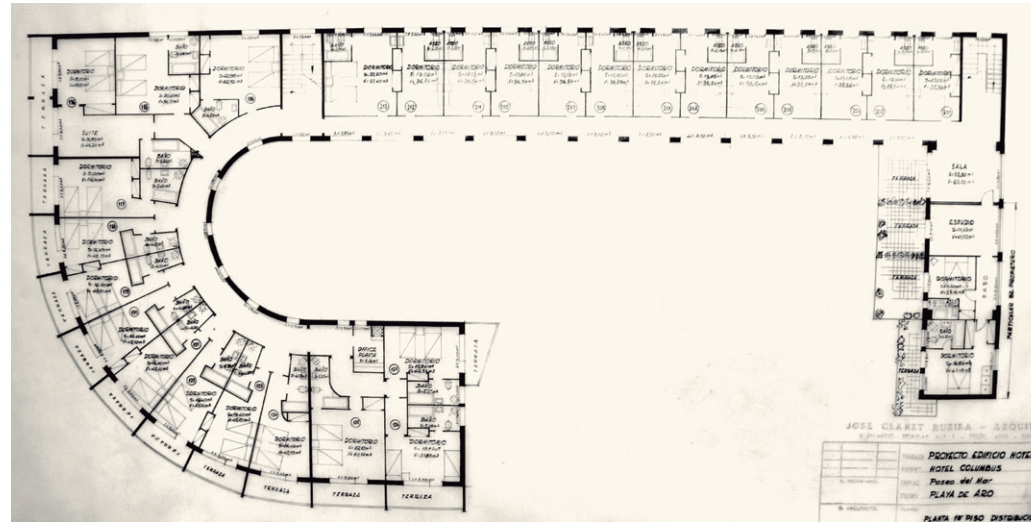

Hotel Columbus, Platja d'Aro
Emplaçament ampliació
1958-60
Josep Claret

Fons Josep Claret, AHCOAC Girona

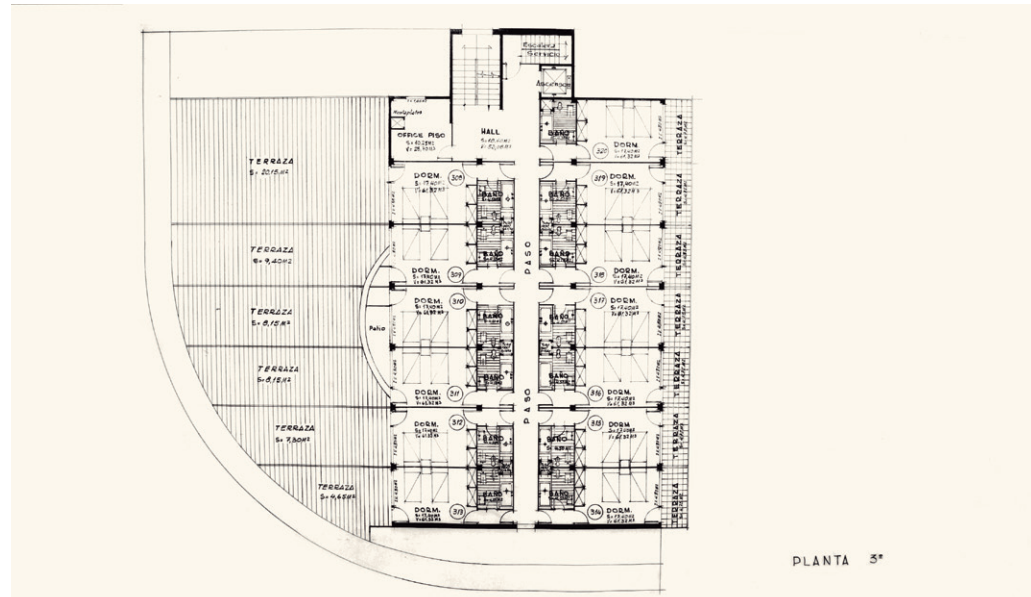
Hotel Columbus, Platja d'Aro
 Planta tipus
 1958
 Josep Claret

Fons Josep Claret, AHCOAC Girona

Hotel Columbus, Platja d'Aro
 Planta tipus ampliació
 1960
 Josep Claret

Fons Josep Claret, AHCOAC Girona

A la planta primera es manté l'esquema de la zona sud oest i a l'est es distribueixen un grup d'habitacions que tindran una forma atrompetada obrint-se al mar a través d'unes grans terrasses porxadades. En aquests cas la distribució de les habitacions serà diferent, el bany es situa al costat de l'entrada de manera que s'allibera totalment la façana, obtenint una composició en retícula a través d'un gran *brise-soleil* que protegirà els dormitoris de la radiació solar.

L'any 1960, Claret va projectar una ampliació en alçada de l'hotel passant a tenir 7 plantes. Juntament amb les alçades dels nous edificis veïns es va iniciar una transformació radical del paisatge, amb la construcció d'una gran barrera visual davant de mar, modificant la horitzontalitat que li conferia la pineda de Platja d'Aro.

Amb l'ampliació, l'hotel va poder disposar de tres tipus d'habitacions: les atrompetades dins el volum corbat, amb el bany a l'entrada i terrassa a la façana principal, les rectangulars amb el bany a façana sud i les del nou volum disposades a banda i banda d'un passadís central, amb el bany proper a l'entrada i terrassa a façana, amb orientacions i vistes oposades.

La forma de la planta recorda a un transatlàntic atracat a la sorra, un projecte que té moltes similituds amb l'hotel *Cosmopolita* d'Esteve Corredor situat a la mateixa platja, amb el que va formar parella i que veurem més endavant.

Les imatges de l'hotel tant de la planta baixa, el punt d'entrada, com des del mar s'esforcen per concentrar l'atenció en l'equipament que crea el seu propi paisatge desviant l'atenció dels edificis de gran alçada que l'envolten, mostrant la vegetació existent del jardí, i destacant la proximitat al mar.

Les fotografies aèrees realitzades pel SAGEM, ens mostren l'evolució de l'hotel juntament amb la del seu paisatge que, en tres anys, va canviar radicalment.

Hotel Columbus, Platja d'Aro
Fotografia aèrea
Anys seixanta

Fons Josep Claret, AHCOAC Girona

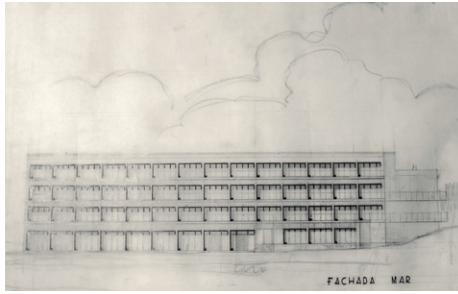
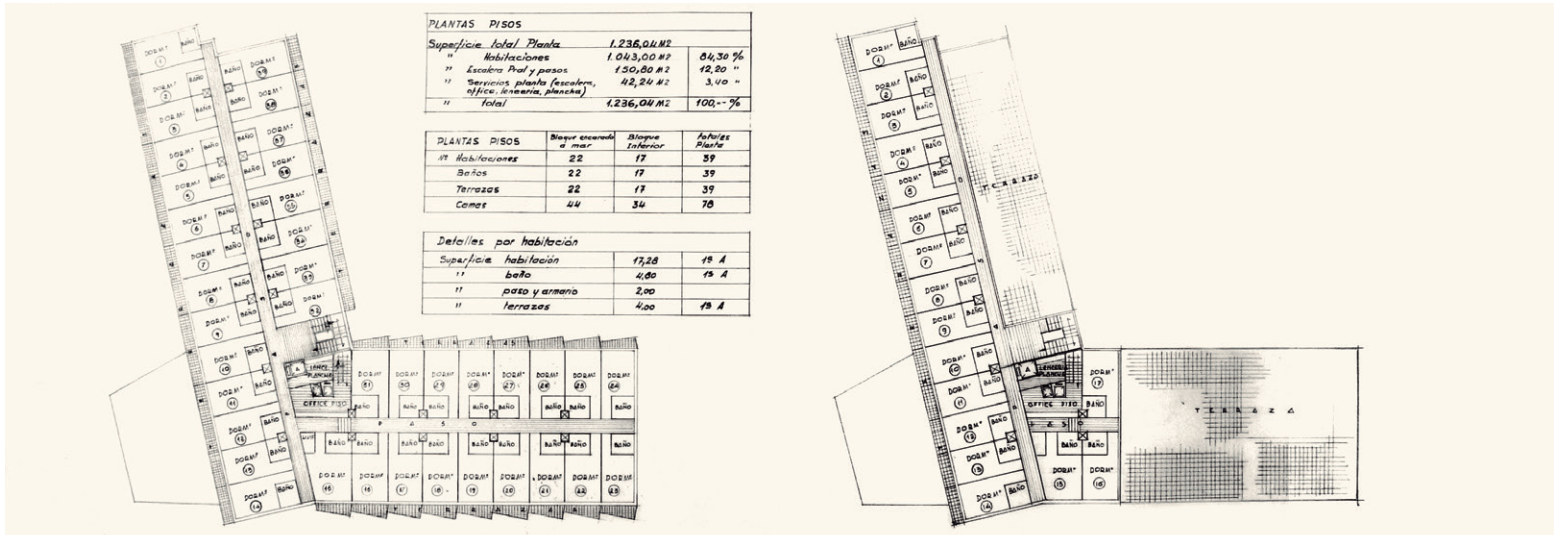
vista aèrea de Platja d'Aro, Hotel Columbus
1 de setembre de 1961

RODRIGUEZ, C.
SACE (Servicios Aéreos Comerciales Españoles)
<http://cartotecadigital.icc.cat>

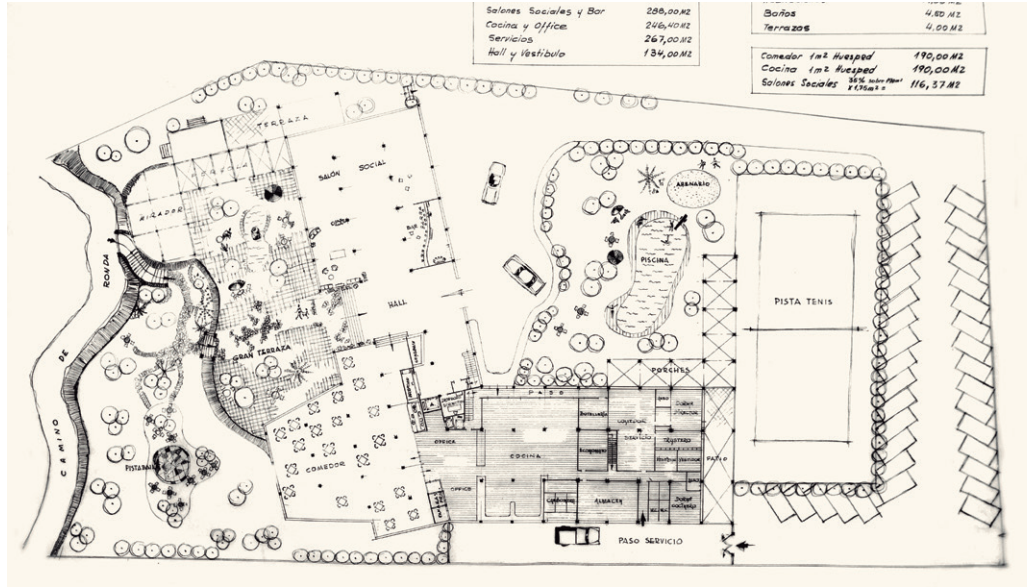
vista aèrea de Platja d'Aro, Hotel Columbus
2 de juny de 1964

RODRIGUEZ, C.
SACE (Servicios Aéreos Comerciales Españoles)
<http://cartotecadigital.icc.cat>

Hotel Lloverons, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró,
Emplaçament, plantes tipus i façana mar
1963
Josep Claret

Fons Josep Claret, AHCOAC Girona

HOTEL LLOVERONS 1963

JOSEP CLARET RUBIRA

Projecte, Ctra. St. Feliu de Guíxols a Palamós, Castell-Platja d'Aro-s'Agaró

Per la proximitat al camí de ronda indicat al plànol d'emplaçament, es dedueix que el solar de l'hotel es troba a primera línia de mar. Es tracta d'un edifici que estarà format per dos volums de diverses alçades, que s'adapten a la topografia existent d'una certa pendent. Dues ales, una paral·lela al mar i l'altra perpendicular formen entre si un angle obert on s'hi ubicarà de forma estratègica el nucli d'escales i ascensors.

La planta baixa s'organitza en dues zones, el cos paral·lel al mar, totalment transparent contindrà el vestíbul d'accés principal amb sortida directa al jardí, on en un dels seus extrems pren forma de proa. S'hi ubicarà el menjador amb vistes al paisatge, mentre que el cos perpendicular al mar, contindrà les dependències del servei, cuines, bugaderia i magatzems. Les plantes pis es reserven a les habitacions organitzades a banda i banda d'un passadís central, de manera similar a la torre de l'hotel Columbus, incorporant unes terrasses que a la façana perpendicular al mar, s'inclinen lleugerament per tal de donar vistes i alhora una certa privacitat entre les unitats. Les façanes dels dos cossos es resolen amb una retícula que els unifica i que es correspon amb l'estructura de l'edifici i amb la modulació de les habitacions. La composició de la façana és elegant i s'adapta a la topografia que juga un paper important en la forma final de l'edifici que ha de dialogar amb els desnivells del solar.

Hotel Lloverons, Castell-Platja d'Aro-S'Agaró,
Façana lateral
1963
Josep Claret

Fons Josep Claret, AHCOAC Girona

HOTEL MONTSERRAT 1963

JOSEP CLARET RUBIRA

Projecte, L' Estartit, Torroella de Montgrí

El darrer projecte que analitzarem serà el de l'*hotel Montserrat* a L'Estartit.

Un edifici de nova planta aïllat dins un solar situat primera línia de mar, amb un gran jardí amb orientació est que el separa de la platja.

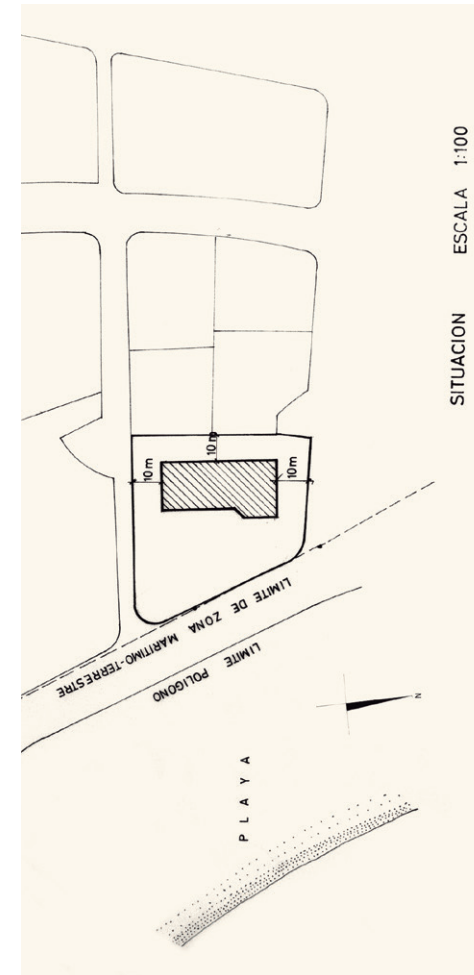
La forma de l'edifici és quasi rectangular, molt compacta. Un volum amb una petita deformació a l'extrem nord-est on s'hi ubicarà el menjador que s'obrirà cap a sud i cap a una gran terrassa paral·lela al mar.

La organització del programa és molt similar a la resta de projectes de Claret, que resol els hotels de manera impecabl. A la planta baixa hi ha l'accés principal ocupant la façana nord, els espais comuns es disposen a est, amb vistes al mar i a la façana posterior orientada a oest hi haurà els espais de servei, escales i cuina.

L'edifici s'estructura en tres crugies, excepte en la zona de l'entrada i escales que passarà a ser de 6 crugies molt més estretes que li resolen l'augment de fondària i els forats de les escales i ascensors. La distribució des diferents espais serà independent de l'estructura excepte en la zona del vestíbul. La planta a la zona sud es divideix en dues parts en el sentit longitudinal deixant vista la crugia central de pilars dins dels espais de menjador i cuina de l'hotel.

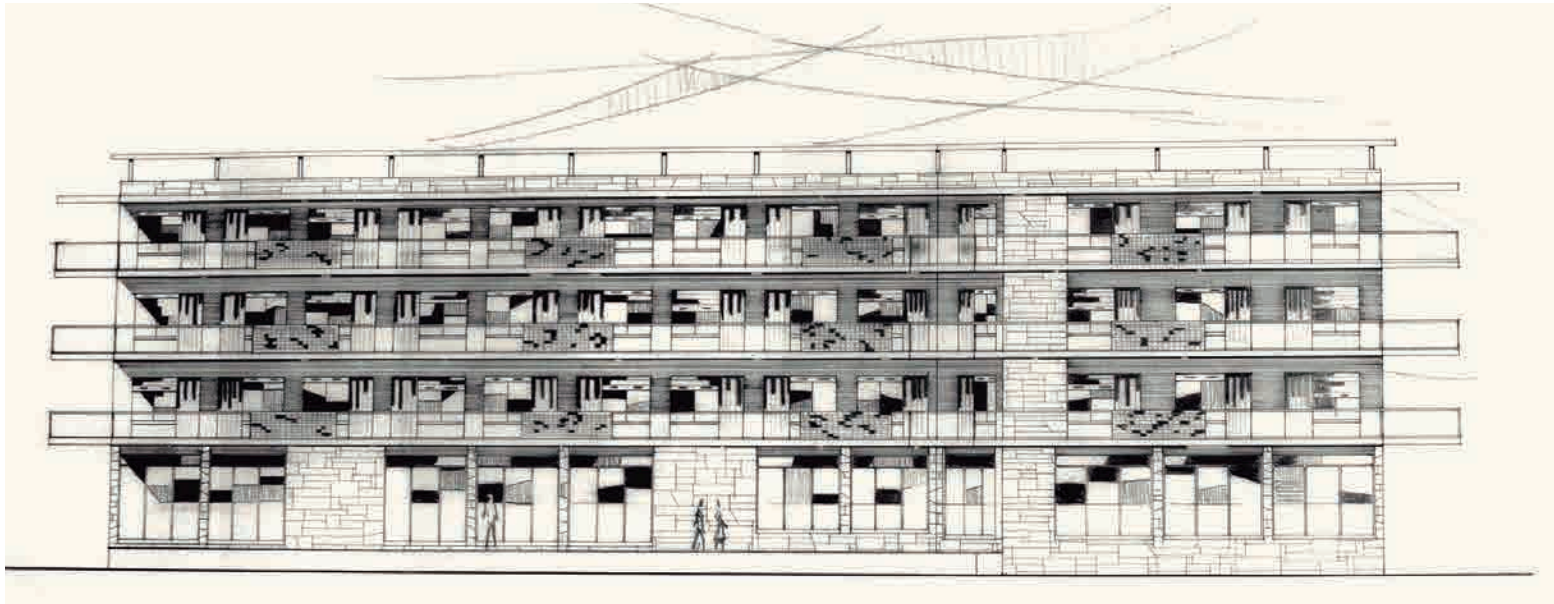
Els espais comuns s'adapten a les dimensions marcades de la repetició del mòdul habitació de les plantes tipus. La planta baixa juga amb els desnivells, s'eleva un metre respecte el carrer a la zona de l'accés, mentre que a l'interior es separà el bar respecte el menjador tornant a recuperar la cota del carrer que coincidirà amb la del jardí.

La compacitat de l'edifici s'aconsegueix mitjançant el passadís central que dóna accés a les habitacions distribuïdes amb façanes oposades est i oest, obtenint

Hotel Montserrat, L'Estartit, projecte
Emplaçament
1963
Josep Claret

Fons Josep Claret, AHCOAC Girona

Hotel Montserrat, L'Estartit, projecte
Façana principal i tester
1963
Josep Claret

Fons Josep Claret, AHCOAC Girona

habitacions diferents orientacions i vistes. El passadís es registra des del nucli d'escalas situat al terç nord de la planta, un passadís que s'il·luminarà de forma natural a l'extrem sud i que aprofitant la posició del nucli es trencarà per a donar accés a les habitacions de la zona nord.

Les habitacions tipus tindran una gran profunditat que s'accentuarà amb la dimensió de la terrassa coberta resolta com un gran balcó corregut que donarà una composició essencialment horitzontal al conjunt. Les habitacions es distribueixen amb els banys, l'armari i l'entrada com un element que es compartirà dos a dos, només en comptades ocasions el bany pot tenir ventilació i il·luminació natural. La majoria d'habitacions seràn dobles però es reserva una part de la façana nord per habitacions individuals i de servei, aquestes darreres estaran vinculades a l'escala i al muntacàrregues.

L'escala d'accés es situa sota el volum d'ombra definit per les terrasses de les habitacions superiors que fan de contrapunt amb el mur de pedra foradat només a nivell de la planta baixa on hi ha el saló social.

La façana principal es recobreix en la seva totalitat de pedra, un aplacat irregular que a la façana posterior es combinarà amb un pla remolinat i pintat que englobarà les diferents obertures, tant de les habitacions, diferenciades pels balcons, com pels espais de serveis amb finestres petites i de composició horitzontal. Els testers es compondran a partir de la combinació d'un mur cec i de grups de 2 i 4 habitacions orientades a sud o a nord, amb un balcó de forma triangular.

La façana de l'hotel Montserrat es compon amb trets clarament moderns com els balcons correguts i els joc de plans de diferents materials i es remata amb un element lleuger, un espai d'ombra on es pot estendre la roba, espai indispensable per l'assecat natural de llençols i tovalloles. La longitud de façana respecte l'antiga fonda Montserrat, que ja tenia una doble amplada respecte la de les cases contigües, té una relació mínima amb el poble que havia crescut formant carrers amb edificis entremitgeres.

Hotel Montserrat, L'Estartit
c. 1930

Col·lecció Roisin / IEFC

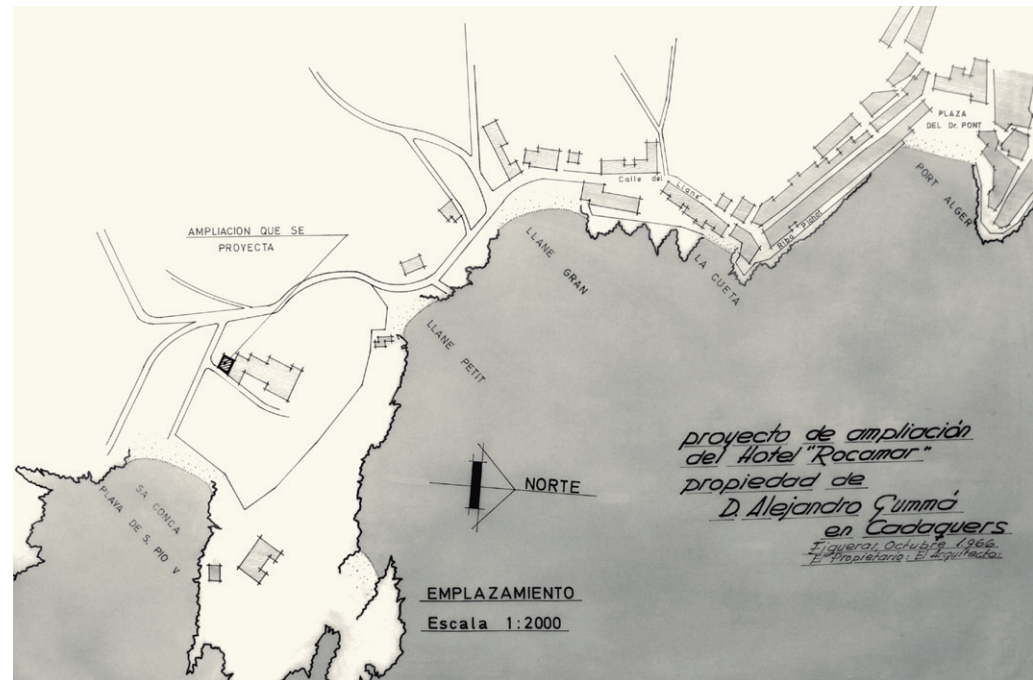
Vistes de l'hotel Rocamar amb Cadaqués de fons

Soberanas

Hotel Rocamar, Cadaqués
Emplaçament segona ampliació
1966
Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

HOTEL ROCAMAR 1939-1966

PELAYO MARTÍNEZ PARICIO

C.Doctor Bartomeus, s/n, Cadaqués

L'experiència en hotels de costa s'inicia amb la transformació d'un habitatge unifamiliar inicialment projectat per ell mateix a Cadaqués i que serà finalment l'hotel Rocamar.³⁷⁶

L'hotel Rocamar es troba a l'extrem sud de Cadaqués sobre un turó envoltat de jardins que arriben fins a la platja del Llané. Pelayo Martínez havia construït una casa senyorial i l'any 1939 va rebre l'encàrrec de reformar-la per adaptar-la al nou ús que entre 1955 i 1966, després de diverses ampliacions, es va convertir en el *primer hotel de primera A que s'obrí al sector nord,(...), el Rocamar de Cadaqués.*³⁷⁷

De vegades, és a partir de residències d'estiu que s'han creat hotels. Així, el primer hostel de la Gavina a S'Agaró, que va néixer arran de la unió de dues torres. A Cadaqués l'hotel Rocamar és el resultat de l'engrandiment i l'adaptació d'una residència particular preciosa.³⁷⁸ L'edifici amb una posició privilegiada tant d'orientació, a sud est, com de vistes sobre el mar i Cadaqués, s'eleva damunt d'un gran sòcol de pedra seca que incorpora una gran escala amb dos trams simètrics que et porta a la gran terrassa des de la que s'entra a l'hotel. Una plataforma guanyada a la topografia que és l'espai més significatiu del Rocamar, convertit en una gran sala d'estar a l'exterior.

El paisatge proper que envolta l'hotel es modifica mitjançant un seguit de terrasses que permeten la plantació d'arbres, creant un jardí que l'envoltarà. Des de la gran terrassa, a través del mur foradat que li fa de tanca en els dos extrems, oferirà als hostes, un paisatge emmarcat, la visió llunyana del poble de Cadaqués i del mar, a través d'unes finestres que ensenyen a mirar-lo i a valorar-lo. La terrassa tindrà el tractament d'un interior que es fondrà amb la resta d'espais comuns situats a la planta baixa del volum principal.

³⁷⁶ Pelayo Martínez, arquitecte, 1898-1978, *Tipificació de l'estiu*, Ajuntament de Figueres i Consorci Museu de l'Empordà, Figueres, 1998, p. 73

³⁷⁷ BARBAZA, Yvette, *El paisatge humà de la Costa Brava*, volum II, edicions 62, Barcelona, 1988, p. 319

³⁷⁸ BARBAZA, Yvette, *ib.*, Barcelona, 1988, p. 306

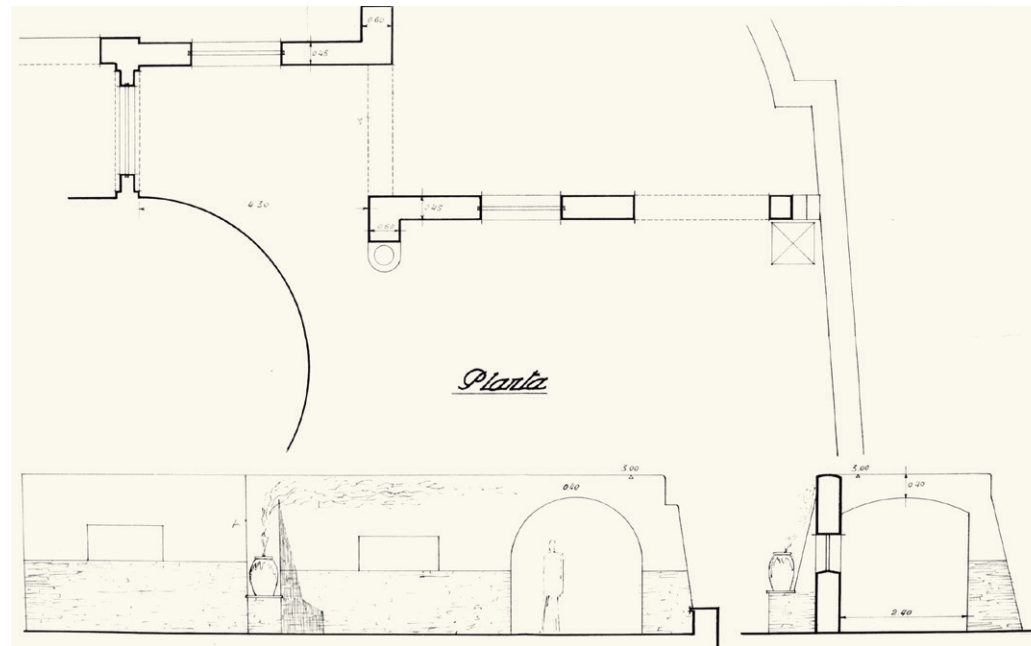

Vistes des de la terrassa de l'hotel Rocamar
Cadaqués, Costa Brava, 1915-1950
Adolf Zercowitz

zercowitz.es

Hotel Rocamar
Cadaqués, Costa Brava, 1915-1950
Adolf Zercowitz

zercowitz.es

Hotel Rocamar, Cadaqués
Projecte de mur de tanca de la terrassa
1966
Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

Encara havien de passar uns quants anys perquè la incipient pineda envoltés l'hotel amagant-lo darrera les copes dels pins. El projecte de Pelayo Martínez fotografiat per A. Zerkowitz mostren com tot i l'ampliació de la terrassa es van respectar els pins existents mirant de modificar el mínim el paisatge, integrant-los de manera que les ombres dels arbres combinades amb les dels para-sols, tinguessin un paper essencial en el confort de la gran esplanada. Un projecte respectuós tot i les dimensions, volum i cota elevada que el caracteritzen, dialogarà amb el paisatge i la vegetació que l'envolta.

Les peces que ocuparan la major superfície de l'hotel seran les habitacions que colonitzaran les plantes superiors del volum principal i la totalitat de les zones ampliades.

En el projecte de 1955, Martínez projecta una ampliació que contindrà set habitacions per planta, en tres plantes, proposant un volum amb una profunditat que permeti a través d'un passadís central obtenir habitacions diferents a les dues bandes. Optarà per potenciar les habitacions que miren al mar i a la bona orientació dotant-les de més superfície respecte les que donen a la façana posterior que seran més petites i també menys cares.

El patró tipus serà el de dues habitacions simètriques separades per una franja perpendicular a la façana que contindrà les dues entrades, uns armaris i els banys encaixats que donaran a la façana. El bany és molt estret i l'encaix que es proposa fa possible la distribució òptima dels sanitaris amb el mínim de superfície.

Hotel Rocamar
Cadaqués des de la terrassa
J. Ubach Puig

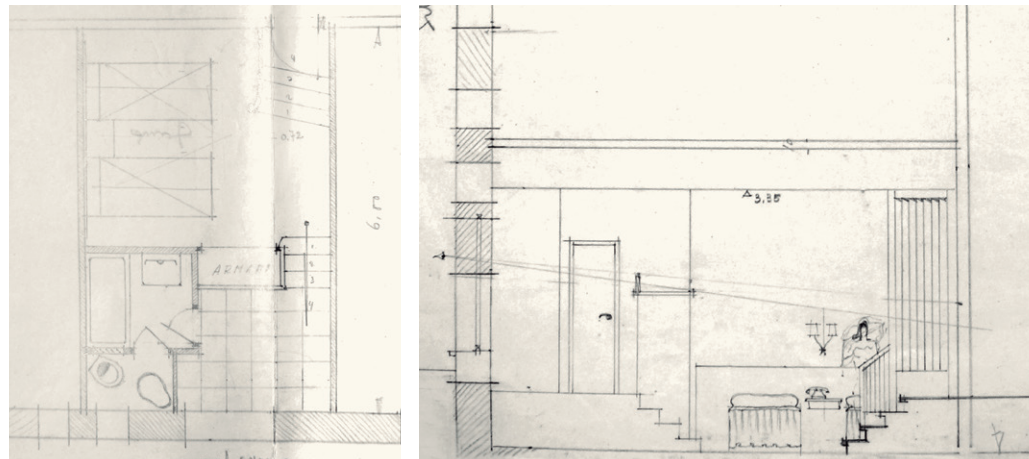
Interior habitació, vistes a Cadaqués
i diversos espais comuns
Cadaqués, Costa Brava, 1915-1950
Adolf Zercowitz

zercowitz.es

Hotel Rocamar, Cadaqués
Habitació a planta baixa planta i secció 1963
Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

La fotografia d'una de les habitacions de l'hotel ens mostra un espai presidit pels llits però el centre d'interès es desplaça cap a la gran obertura des d'on sortir a una terrassa coberta, on un mínim moblament la converteix en una sala d'estar a l'exterior un espai protegit del sol amb vistes cap al mar i a Cadaqués des d'on gaudir del paisatge.

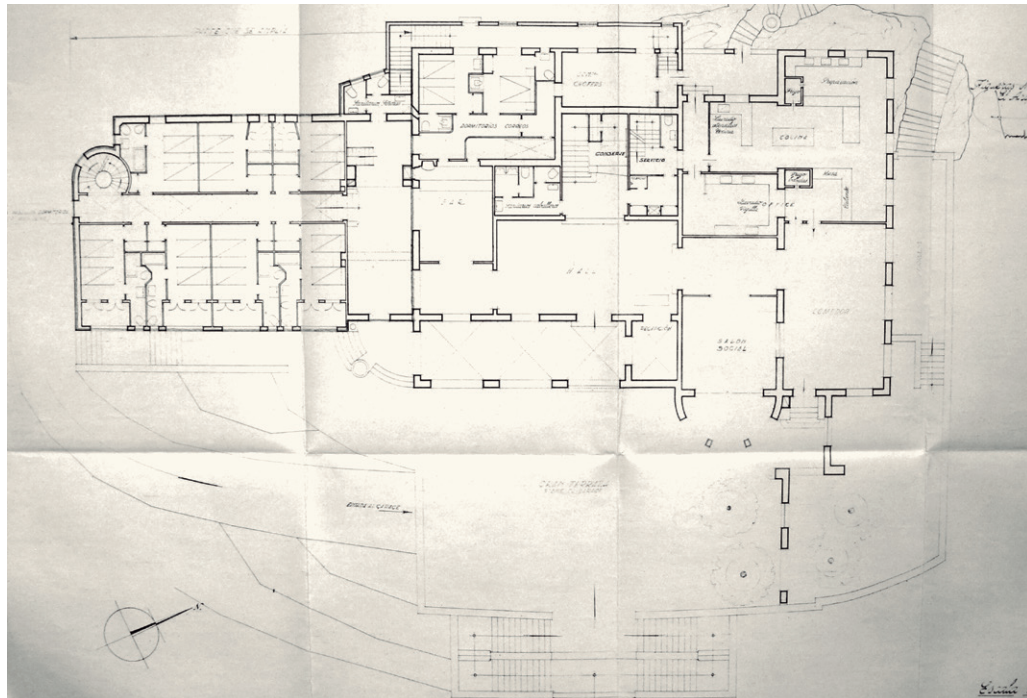
Entre la documentació del projecte apareix un estudi d'unes habitacions que incorporen un doble desnivell al seu interior. El llit quedava deprimat quatre graons respecte la zona de l'entrada i la del bany, situat en un replà-galeria donant a l'exterior. L'espai on dormir quedava amagat darrera el volum del bany i de l'armari que no arribava al sostre, resolent un possible problema d'intimitat a les habitacions situades a la planta baixa.

Tant la distribució com les dimensions de la casa existent projectada per Martínez van fer possible la seva reconversió en hotel, permetent respectar la distribució originària de la planta baixa amb la ubicació de la cuina, l'entrada i les peces d'estar principals i només modificar la distribució de la planta primera on ja hi havien estat previstes les habitacions de la família.

La imatge exterior és la d'una arquitectura tradicional catalana de voltes i coberta de teula a dues aigües pròpia de l'arquitectura que Pelayo Martínez va realitzar a diversos pobles de la Costa Brava com Roses o S'Agaró. Els dibuixos de Ramon Reig ens mostren l'hotel Rocamar com un conjunt de volums reculats producte de les diverses ampliacions, explicant la relació entre l'edifici i el paisatge.

De la façana principal es conserven diverses perspectives on es proposava la possibilitat d'ampliar-lo a nord-est modificant totalment la façana principal de l'hotel. Amb el temps l'estil arquitectònic de l'hotel es va anar transformant sensiblement, prenent un llenguatge modern en les diferents ampliacions que es van realitzar a partir dels anys seixanta.

Hotel Rocamar, Cadaqués
 Perspectiva, façana principal
 i planta baixa, primera ampliació
 1955
 Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

El complex hotelier també té una piscina, situada dins els jardins de l'hotel a una cota més baixa juntament amb una pista de ball, un projecte realitzat l'any 1958, que proposa un amfiteatre a l'aire lliure excavat a la roca on oferir espectacles per als clients de l'hotel. Un assaig pel que després es construiria en el complex de vacances del Club Mediterranée uns anys més tard.

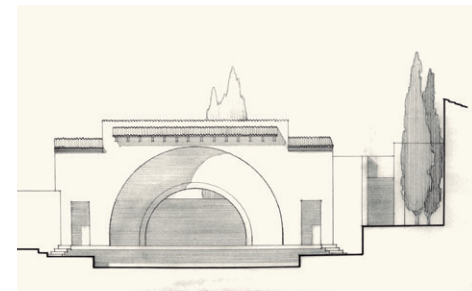
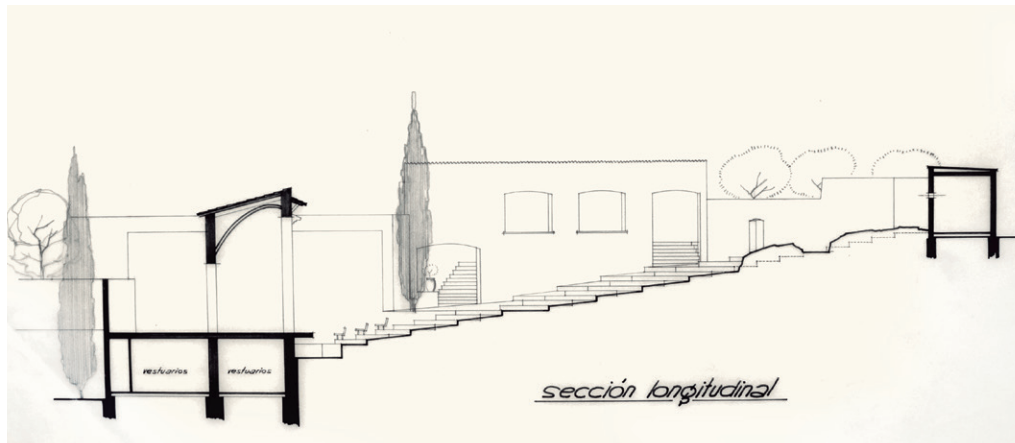
El fulletó de l'hotel Rocamar il·lustrat pel també arquitecte Ramon Reig, transmet a través del dibuix una promesa de “descans i confort” a Cadaqués, d’uns dies “feliços” de vacances prop del mar i de la muntanya, venent il·lusions lligades a l’estada d’un hotel a la Costa Brava.

El projecte de l'hotel Rocamar va continuar creixent obligat per la gran demanda i gràcies al crèdit hotelier que se li va concedir l'any 1961 per a ampliar 33 habitacions dobles i 4 individuals amb bany incorporat, portada a terme l'any 1966.

Pelai Martínez quan va rebre l'encàrrec del Club Med ja havia construït l'hotel Rocamar, i l'hotel Port Lligat situat al costat de la casa de Dalí, dos precedents que es reconeixen en les edificacions tant dels bungalows com dels espais comuns que més tard va edificar a la plana de Tudela.

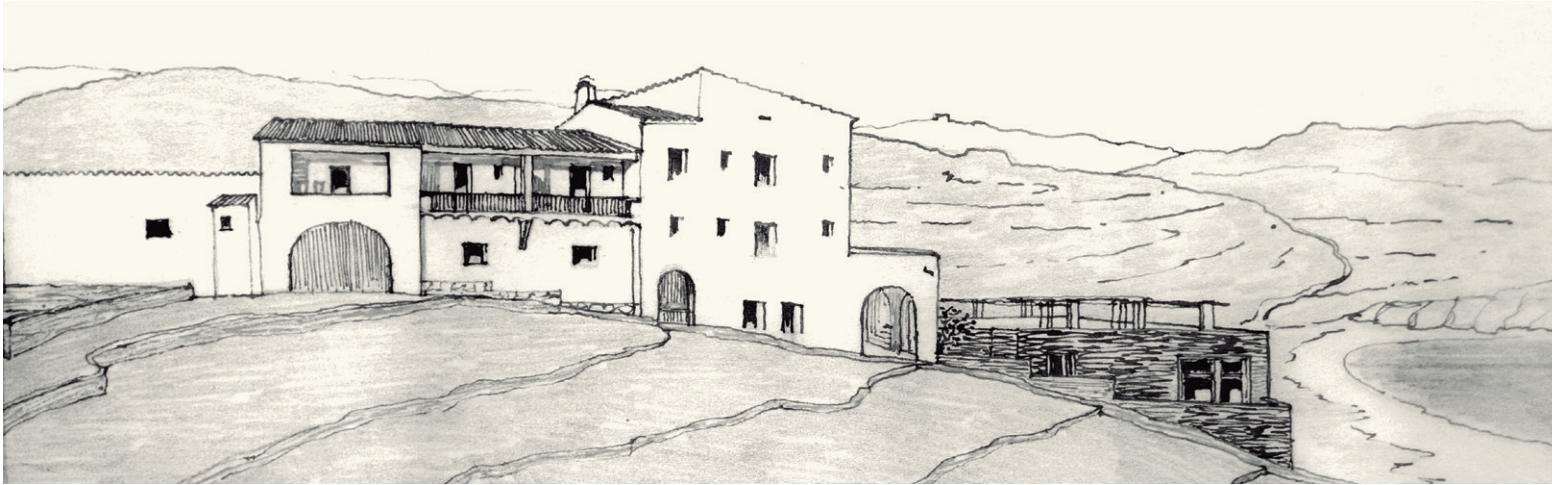

Fulletó propagandístic
Dibuixos de Ramón Reig

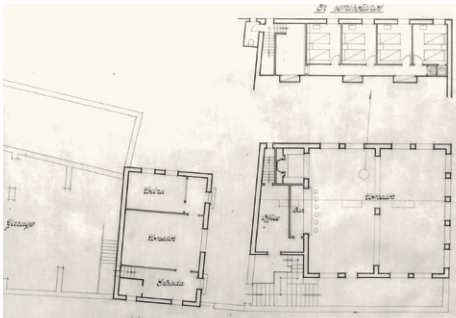
Hotel Rocamar, Cadaqués
Projecte pista de ball
1958
Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

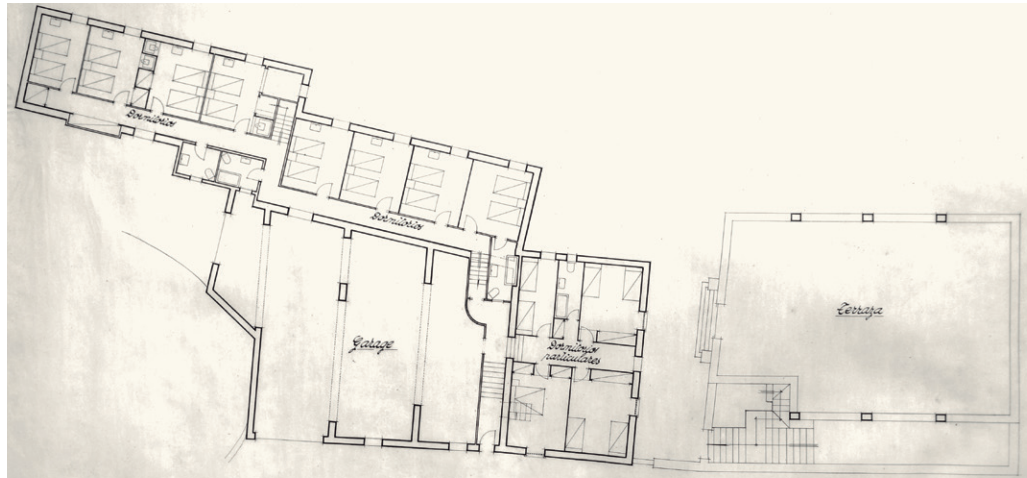
Hotel Port Lligat, Cadaqués
L'hotel en el paisatge
1955
Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

Hotel Port Lligat, Cadaqués
Plantes baixa, primera i segona
1955
Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

HOTEL PORT LLIGAT 1957-1963

PELAYO MARTÍNEZ PARICIO

Platja de Portlligat, 1, Cadaqués

L'hotel Port Lligat és també el resultat de la reconversió d'una masia situada a la platja de Port Lligat en una posició elevada respecte el mar, on l'arquitecte s'adaptarà a les dimensions de l'edifici existent per tal de situar el major nombre d'habitacions possible destinades al futur ús d'hotel.

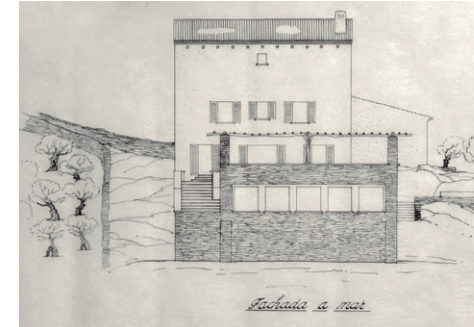
L'hotel a la versió de 1955 consta d'una planta semi-soterrada amb habitacions del personal que compartiran el bany, una planta baixa d'accés i espais comuns juntament amb la cuina i el menjador i una planta primera per habitacions.

Serà un projecte viu, com la majoria dels hotels, on s'hi afegiran nous volums per tal de donar resposta a la necessitat creixent d'allotjament, al 1962, en una segona fase augmentarà una planta d'habitacions, sobre els volums existents.

Les habitacions, d'una manera semblant a l'hotel Rocamar, tindran el bany a façana, ventilat i il·luminat donant directament a l'exterior. La majoria no tenen terrassa, excepte les dues de la façana sud-oest que miren al mar, on la composició de la façana es resol a través d'un gran porxo.

La façana sud-oest, esdevindrà la més representativa de l'hotel, resolta per mitjà d'un volum de pedra situat davant de l'edificació principal. A una cota més baixa, busca la integració en el paisatge i contindrà el menjador de l'hotel amb vistes directes a la platja de Port Lligat.

La majoria de les habitacions no tenen vistes directes al mar, però si al paisatge de vinyes i oliveres que l'envolta. Les futures ampliacions intentaran minimitzar la intervenció sobre el volum principal i sobre el paisatge tot i la seva dimensió.

Hotel Port Lligat, Cadaqués

Façana al mar

1955

Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

1955 projecte: habitació doble amb rentamans i bany comunitari

1962 ampliació: una planta d'habitacions i es connecta amb arcada els espais comuns

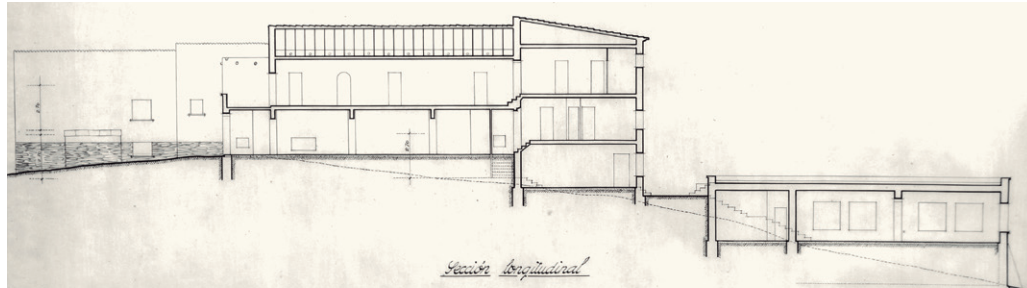
1964 segona ampliació: volum habitacions a façana posterior

1970 tercera ampliació: dormitoris,garatges i serveis, acabant-lo convertint en un complex

Platja de Portlligat
Hotel Port-Lligat a la dreta
1959

Estudi Vial

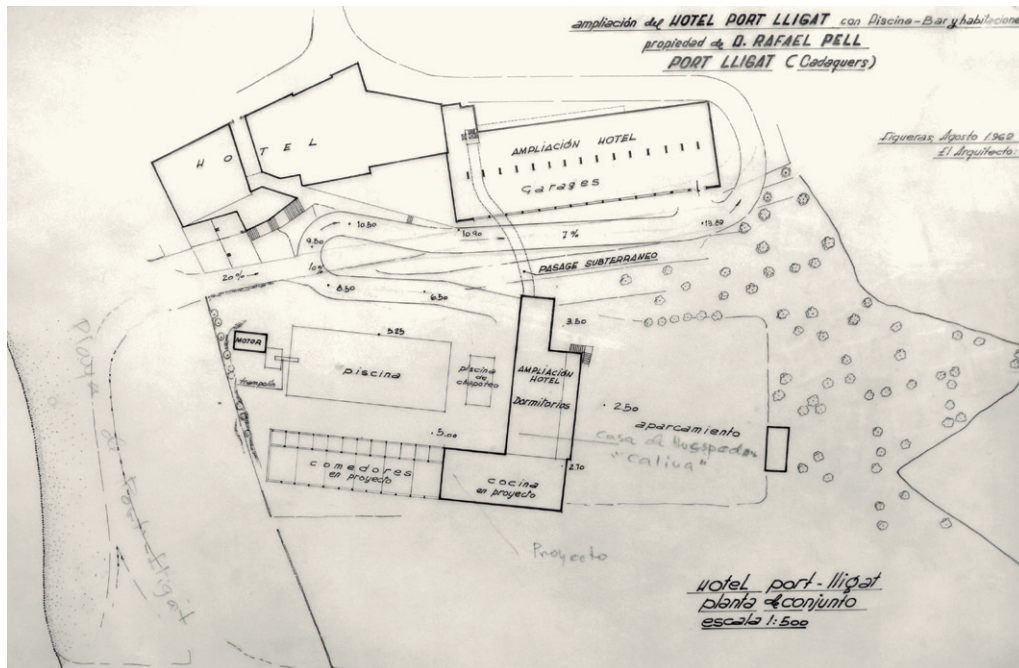

Hotel Port Lligat, Cadaqués
Perspectiva de conjunt, planta tercera
i secció longitudinal projecte inicial
1955

Pelayo Martínez

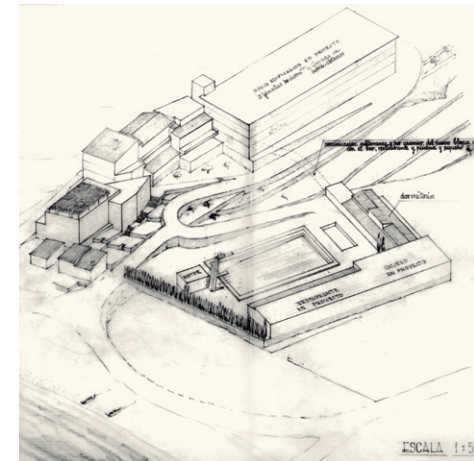
Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

L'any 1960, l'arquitecte va projectar de forma global el conjunt d'ampliacions que al llarg de la dècada s'anirien portant a terme. La perspectiva del conjunt mostra les tres parts de les que es componia el complex: l'edificació principal amb les primeres ampliacions, una segona edificació secundària de forma rectangular i gran volum, col·locada darrera l'edifici existent i un tercer grup d'edificis que ocuparien part de la plana de la platja de Portlligat, de poca alçada, mirant d'alterar el mínim possible la volumetria original de l'hotel.

Aprofitant la colonització d'aquesta zona deprimida, s'hi ubicarà part del programa d'ús comú, amb menjador, piscina i més habitacions, de manera que des del mar passessin el màxim desapercibuts. El creixement de l'edifici principal en sentit perpendicular al mar, fa que la façana no es vegi augmentada, tot i l'extensió de les ampliacions que fins als anys setanta es va dur a terme.

Hotel Port Lligat, Cadaqués
Planta i perspectiva de conjunt
amb totes les ampliacions
1960
Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

Platja d'es Pianc
Cadaqués, c. 1930

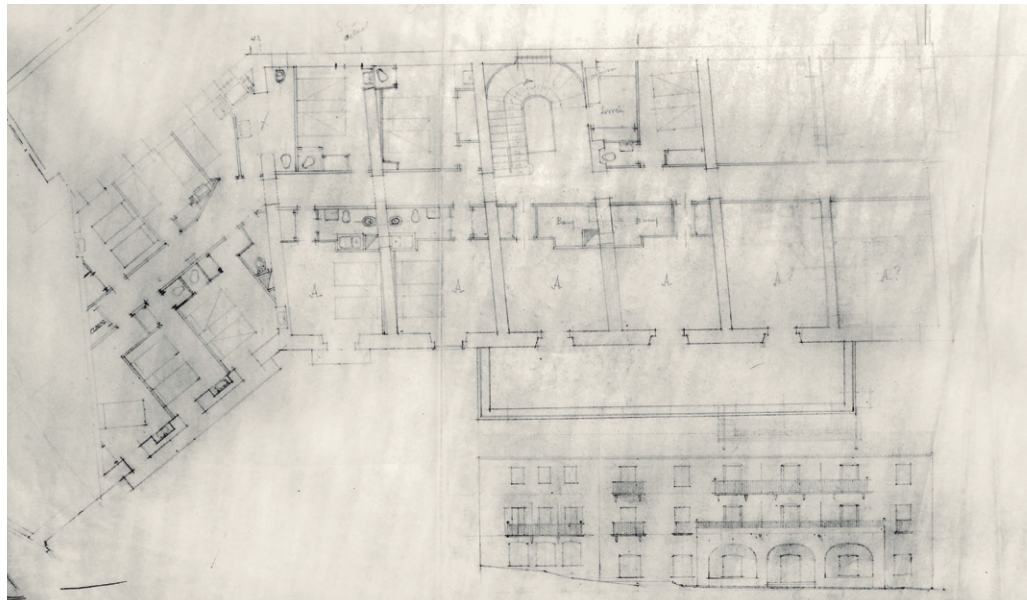
Col.lecció Roisin /IEFC

Hotel Playa-Sol, Cadaqués
Avantprojecte, planta tipus
1957

Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

HOTEL PLAYA- SOL 1957-1963

PELAYO MARTÍNEZ PARICIO

C. Miquel Roset "es Pianch", Cadaqués

Els hotels Rocamar i Port Lligat havien estat habitatges, casa senyorial i masia respectivament que van ser reformats com a hotel, unes condicions que van fer possible que d'una manera senzilla es pogués canviar l'ús sense massa transformacions estructurals ni formals.

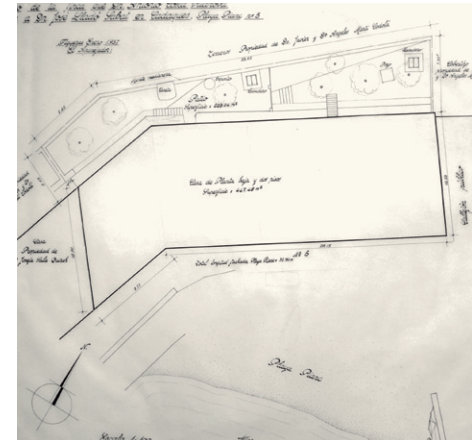
L'hotel Playa-Sol també va consistir en la reforma d'un edifici de cases de pescadors realitzada l'any 1957 per Pelayo Martínez. L'hotel tenia originàriament, una alçada de planta baixa i dues plantes pis i una forma rectangular que en un dels extrems es dobla per alinear-se al carrer.

L'edifici existent es dividia en quatre parts iguals corresponents a les quatre cases de pescadors delimitades per l'estructura de murs de càrrega perpendiculars a la façana. Les dimensions de les diferents crugies van permetre encaixar còmodament el programa hoteler, amb el vestíbul, l'escala i diversos espais comuns concentrats a la planta baixa, reservant les plantes superiors a les habitacions. L'espai per la cuina i zones de serveis acabaria ocupant una part del pati posterior.

Donada la geometria marcada pels murs existents, hi ha una clara distinció de qualitat tant espacial com de vistes de les habitacions que miren a la platja des Pianch respecte les de la façana posterior que, a més, tindran una superfície més petita.

La distribució de les habitacions s'encaixa dins la geometria estructural amb ofici. Tant les dobles com les individuals tenen el banys interior, al costat de l'entrada i paral·lel al passadís, alliberant el màxim la façana amb vistes al mar. Les habitacions disposen de terrassa, que variarà d'amplada en funció de la seva ubicació.

A la façana posterior, les habitacions individuals, tindran el bany a façana, situat perpendicularment al passadís i no tenen terrassa.

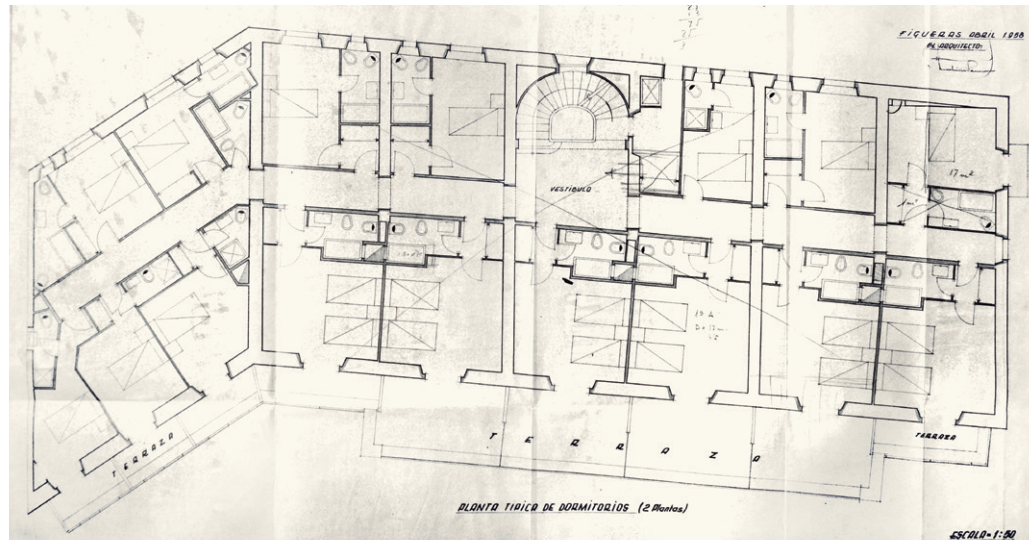
Hotel Playa-Sol, Cadaqués
Avantprojecte, emplaçament i façana principal
1957
Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

Hotel Playa-Sol, Cadaqués
 Avantprojecte façana i planta tipus
 1958
 Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

La darrera planta, enretirada respecte l'alineació, estava destinada a bugaderia i estenedor. Aquest nivell, amb el temps, s'ha anat ocupant amb habitacions, col·locant els espais de servei en un solar situat darrera l'edificació principal.

La composició original de la façana de grans portalades amb arcades, a la planta baixa, i obertures amb balcons i finestres ordenades segons eixos de composició vertical, es modificarà radicalment en canviar l'ús a hotel, tot i que alguns dels forats existents es respectaran.

La nova façana tindrà, com a protagonista, la gran galeria-porxo-entrada que es construirà adossada al volum existent, serà l'espai que li donarà el caràcter que encara té avui l'hotel, una gran sala d'estar davant de la platja amb vistes al poble de Cadaqués.

Una de les primeres versions de l'hotel no incorporava la galeria, només un petit espai porxat que marcava l'entrada. Aquest espai deuria ser un requeriment de la propietat que l'arquitecte va incorporar i que va compondre de diferents maneres i amb diferents materials, des del blanc passant per la pedra seca de Cadaqués.

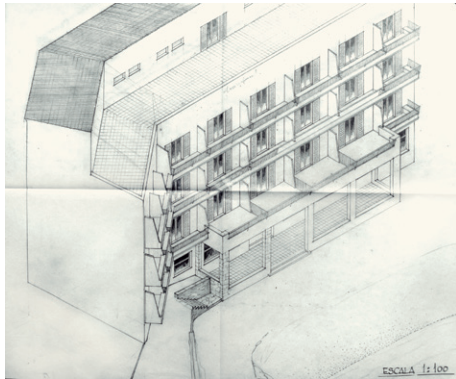
La galeria es va disposar centrada respecte el tram rectangular paral·lel a la platja utilitzant la coberta com a terrassa per les quatre habitacions de la planta primera, les més privilegiades. La porta de l'hotel es situava davant de la crugia on s'hi ubica l'escala principal d'accés a les habitacions.

L'aspecte de l'edifici és, dins de la seva senzillesa, modern, de línies sobries, dominant la composició horitzontal dels balcons i de la coberta de teula a dues aigües. Tomàs Mallol, va captar una imatge de l'hotel abans de l'ampliació d'un nivell més, quan les proporcions de l'edifici dialogaven millor amb el seu entorn.

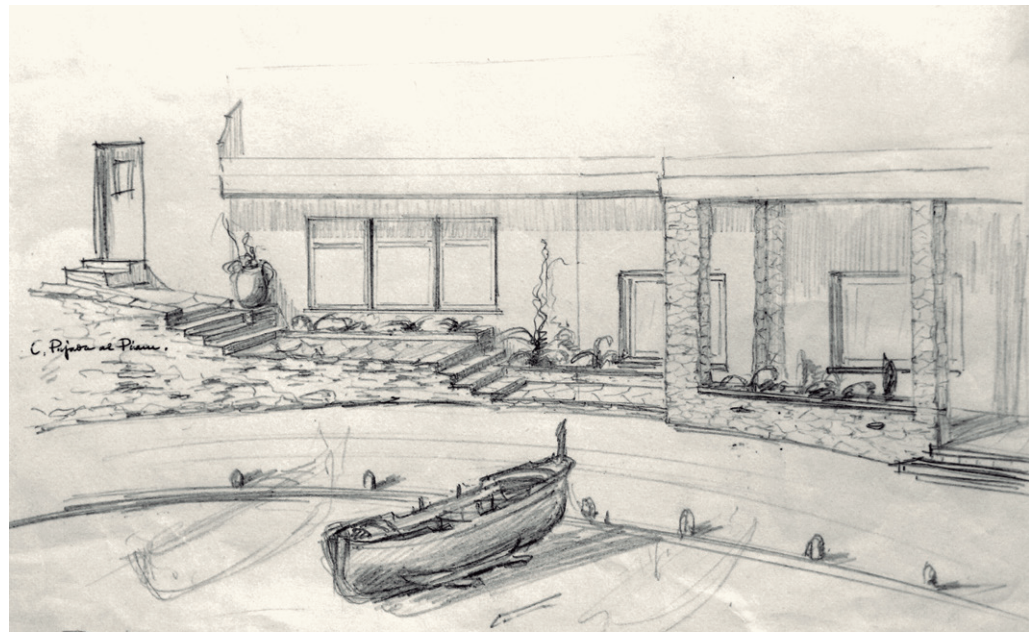
Hotel Playa-Sol, Cadaqués
Anys seixanta
Tomàs Mallol

Fons privat Tomàs Mallol

Hotel Playa-Sol, Cadaqués
 Perspectiva des de la platja d'es Pienc
 1960
 Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

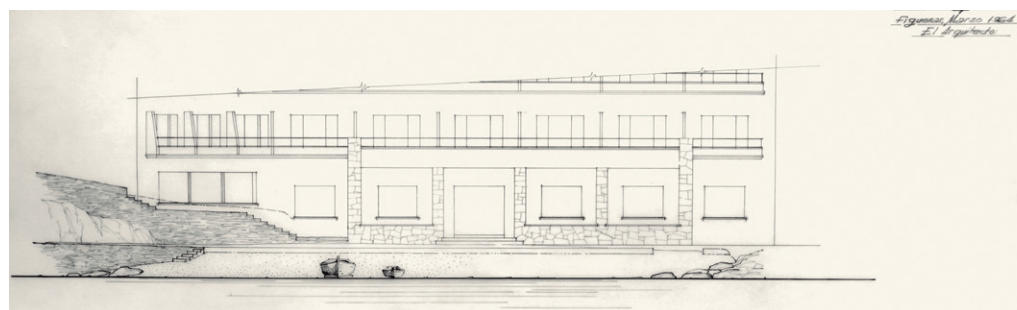
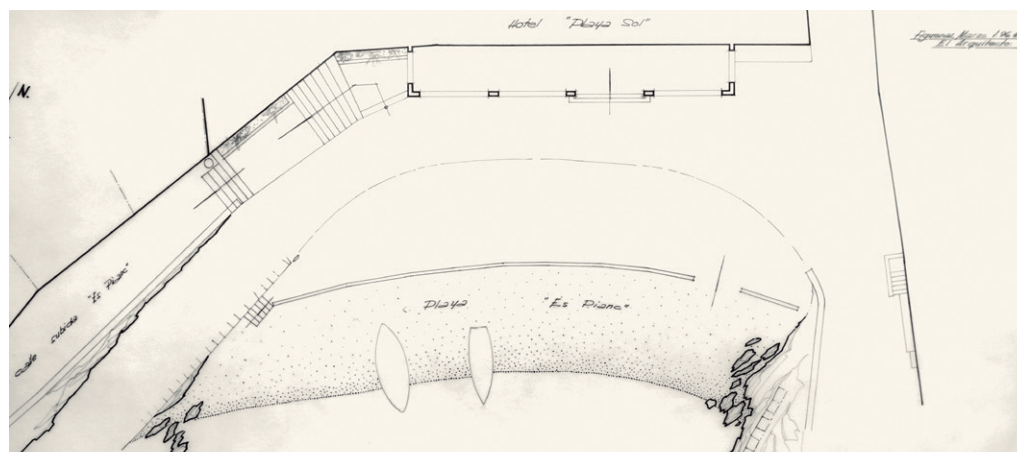
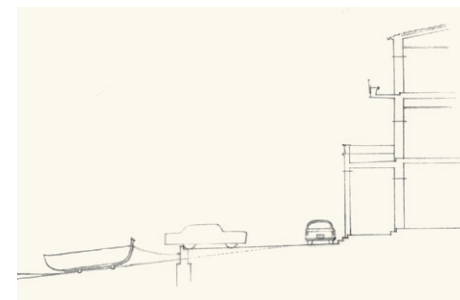

Hotel Playa-Sol, Cadaqués
 Façana i axonometria amb remunta d'una planta
 1960
 Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

Pelai Martínez alhora va projectar una nova ordenació per la platja des Pianch que resolvia el trobament entre la circulació rodada i la de l'accés al mar de les barques.

Els projectes hotelers de Pelai Martínez a Cadaqués han patit diverses reformes que han anar ampliant la seva superfície construïda però també les façanes producte de noves volumetries afegides per l'augment de la capacitat d'habitacions i per tant de la rendibilitat del negoci, que alhora modificava el paisatge. La seva experiència en el camp hotelier a Cadaqués podria ser el motiu perquè els promotors del futur Club Med del Cap de Creus li encarreguessin el projecte.

Hotel Playa-Sol, Cadaqués
Projecte canvi de rasant
del carrer de pujada a la platja d'es Piane
1960
Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

Es Pla de Tudela a Cap de Creus, Cadaqués 1962
Innauguració Club Med, 1962
Joan Vehí

Fons Joan Vehí

44

El Club Med del Cap de Creus

La pèrdua del valor d'un paisatge

Ja han passat cinc anys de l'actuació anomenada "de construcció" del complex de vacances que l'empresa francesa Club Mediterranée va inaugurar l'any 1962 al paratge del Pla de Tudela, a la vessant nord del Cap de Creus, dins el terme municipal de Cadaqués. L'excusa "ecologista" per la recuperació del paisatge, va fer que aquest poblat situat entre el Port de la Selva i Cadaqués, acabés pagant un preu excessiu, la seva desaparició. Tractat com un atemptat a la natura, es va esborrar de la Plana de Tudela, com si de quelcom contaminant es tractés. Un fet injust, que ha convertit un paisatge en un lloc.

El valor d'un paisatge apareixia quan l'arquitectura hi dialogava, fent-lo real, accessible, habitable. Colonitzant-lo i situant referents que determinaven unes visuals concretes, quan apareixia el concepte de mesura, distància, contrast... en definitiva, instruments que ens permetien una relació domesticada amb la natura, que és el que va aconseguir el complex turístic Club Med al Cap de Creus.

L'any 2009, després d'una feina titànica, el Club Med, va ser esborrat, deixant una mínima empremta, al mateix temps, va desaparèixer el valor paisatgístic que l'arquitectura li havia conferit. Paradoxalment un dels pocs exemples d'arquitectura sostenible i en comunió amb el medi ambient.

Els conceptes valor ecològic i valor paisatgístic, aquí, es van confondre, tractant-se com sinònims, van justificar la decisió del Ministerio de Fomento i de la Generalitat de Catalunya d'enderrocar el Club Med. El valor arquitectònic però, no es va tenir en consideració, un patrimoni que testimoniava el que va representar l'arribada del turisme a la Costa Brava nord i, sobretot, el respecte que es va tenir cap al territori quan es va projectar i executar el complex.

Cifras concretas sobre el turismo en Gerona.
La provincia más visitada de España

La Vanguardia, 21 de maig de 1962

La mayoría de los problemas ligados al medio ambiente,(...) podrían resolverse más fácilmente si no se mezclara todo y se hiciera un esfuerzo por distinguir cuidadosamente los valores ecológicos y los valores paisajísticos.³⁸⁰

El Club Med del Cap de Creus, posava en evidència la mala gestió que durant els darrers anys s'ha fet del territori, sobretot als municipis veïns com Llançà o Cadaqués, on han aparegut una gran quantitat d'urbanitzacions de cases aïllades, que han colonitzat la costa afectant de forma negativa al valor del paisatge.

El paisatge forma part de la identitat d'un territori, com va dir Ivette Barbaza, és com un llibre obert que es reescriu contínuament, un llibre que al capítol de la Plana de Tudela, se n'han esborrat les pàgines, així com part de la identitat del Cap de Creus. *La cuestión de tomar en cuenta el paisaje lleva a considerar la transformación del paisaje como una evolución, y no solo como algo que se conserva y protege. (...) podríamos entender los fenómenos que hacen evolucionar los paisajes y fundamentar, a partir de este conocimiento, otra manera de acondicionar los sitios, de administrarlos de proyectar el conjunto de fenómenos que conducen a fabricar la identidad de un territorio.*³⁸¹

El Turisme i el Cap de Creus

Josep Pla, ens parla de l'arribada del turisme a finals dels anys cinquanta. *Quan es projectà sobre el país el turisme estranger, fou fàcil d'observar que, després de tantes invasions i del pas de tants anants i vinents apareixia finalment una massa humana que arribava en so de pau, disposada a prendre el sol, a banyar-se en el mar i a menjar i beure. Aquesta arribada fou el principi de d'un fenomen econòmic d'un volum considerable, probablement el més gros de tots els que s'han produït en el procés històric del país.*

³⁸⁰ ROGER, Alain, *Breve tratado del paisaje*, edición de Javier Maderuelo, Paisaje y Teoría, Biblioteca Nueva, Madrid, 2007, p. 145

³⁸¹ ROGER, Alain, *Ib.*, 2007, p. 145

Fou en el curs de la segona post-guerra i en virtut d'una situació europea molt pròspera que coincidí amb el desastre de l'economia espanyola dirigida que es pogueren produir les condicions objectives de l'obertura turística. Però fou a partir del 1958,(...), que s'inicià la projecció turística europea.³⁸²

En aquest context, la Costa Brava va esdevenir el destí turístic per excel·lència a partir dels anys 50, on les seves limitacions tant de comunicacions com d'allotjament encara van el fer més atractiu pel visitant que tenia la sensació de descobrir un nou món.

La zona nord de la Costa Brava va tenir un desenvolupament més lent per la dificultat d'arribar-hi des de la costa francesa, *l'endarreriment de Roses que l'any 1959 només tenia 7 hotels i 238 habitacions, s'explica més aviat pel fet que el flux turístic orientat vers la Costa Brava arriba a Espanya des del Portús més que no pas des de Cervera.*³⁸³ Tot i així, al Cap de Creus, a principis dels anys seixanta, va aparèixer una nova tipologia arquitectònica destinada al turisme, que va esdevenir única la costa catalana: el poblat de Vacances del Club Mediterranée promogut per dos emprenedors francesos, Gérard Blitz i Gilbert Trigano.

*Foren particulars i els organismes locals (enmig d'un desori considerable) que s'emprengueren sense ordre ni concert l'acolliment de la invasió humana creixent que es produí. I, naturalment ocorregueren les coses de sempre: l'especulació sobre terrenys, el boom de la construcció, la transformació -almenys superficial de la mentalitat de la gent-. S'hauria pogut esperar que una geografia que produeix tantes divises suscités per part dels organismes superiors un interès projectat sobre tot allò que se sol anomenar la infraestructura turística. Però el cert és que quedà establerta oficialment una cosa anomenada la Costa Brava que semblà susceptible d'una gran concentració propagandística i els estrangers continuaven venint a pesar de les carreteres, de les incomoditats, del desordre i de l'arcaisme. Tot això fou compensat per les qualitats intrínseques de la naturalesa, per la plausibilitat del país i per l'hospitalitat de la gent.*³⁸⁴

³⁸² PLA, Josep, *El meu país, Reflexions sobre l'empordà*, JP 7, Destino, Barcelona, 1974, p. 219-221

³⁸³ BARBAZA, Yvette, *El Paisatge Humà de la Costa Brava, volum II*, edicions 62, Barcelona, 1988, p. 313

³⁸⁴ PLA, Josep, *Op. cit.*, 1974, p. 219-221

Gérard Blitz, Gilbert Trigano
Promotors del Club Med i anunci

clubmed-corporate.com

L'any 1948, a París, es va crear l'empresa Club Méditerranée, que consistia en oferir un nou concepte de vacances als seus socis, combinant allotjament amb activitats esportives a l'aire lliure en destins triats per les seves qualitats paisatgístiques excepcionals al voltant del mar Mediterrani. *Un nouveau style pour "développer le goût de la vie en plein air et la pratique de l'éducation physique et des sports".*³⁸⁵

Una fórmula "tout compris": 15 dies de vacances amb el viatge inclòs per 15.900 dels antics francs francesos. Inaugurant, el primer complex de vacances del Mediterrani en una petita platja deserta a Alcúdia, Palma de Mallorca al 1950.

El repte de trobar emplaçaments excepcionals al voltant del mar Mediterrani, espais verges, allunyats de la civilització on poder oferir unes vacances en comunió amb la natura, va portar als promotors a instal·lar-se a la Costa Brava, escollint la part més dura i alhora la més desconeguda, per a ubicar-hi el nou "village de vacances", al Cap de Creus. *Només s'ha construït un centre de vacances a la costa gironina fins ara: el Club Méditerrané, instal·lat a la part més extraordinària del cap de Creus*³⁸⁶.

L'elecció de l'emplaçament va tenir l'objectiu d'oferir als seus socis un entorn absolutament desconegut, un secret a descobrir, un paratge fascinant, que va ser precisament el que va fer que es mantingués obert durant els quaranta anys de la seva història. Iniciatives com les dels promotors del Club Med van alertar a l'estat francès que va veure com una part important dels turistes que viatjaven a la Costa Brava eren francesos, fet que va fer que es creés a la costa de Languedoc-Roussillon *les Unités touristiques de 120.000 habitants comme l'a conçu Candilis*³⁸⁷, per tal de retenir als turistes francesos al sud del seu país. Unes vertaderes ciutats de vacances on es va experimentar una nova manera de viure. *En raison de son caractère provisoire, pourrait être le banc d'essai de l'architecture d'avant-garde.*³⁸⁸

385 http://www.clubmed.fr/img/all/flash/history/FR/historique_FR.swf

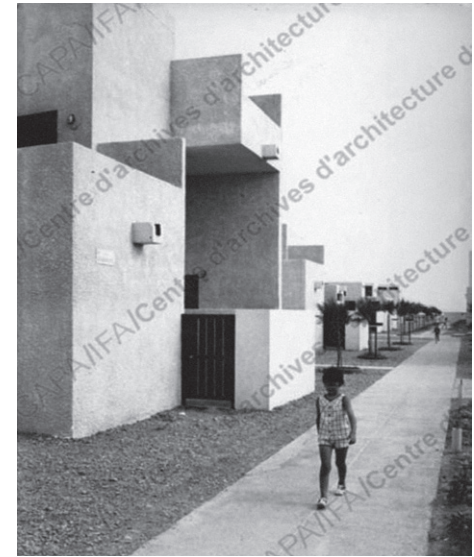
386 BARBAZA, Yvette, *Op.cit.*, Barcelona, 1988, p. 277

387 RANGON, Michel, *L'architecture des vacances*, Planète, n. 25, novembre-desembre, 1965, p. 190-191

388 RANGON, Michel, *ib.*, 1965, p. 190-191

Un nou concepte de les vacances que portava cap a una nova arquitectura i urbanisme, que es va debatre a Corfú, precisament en un dels complexos del Club Mediterranée on es van reunir Georges Candilis, arquitecte en cap de la operació urbanística del Languedoc-Roussillon, Andrée Gomis, arquitecte d'un complex de vacances a Guidel, Bretanya, Jacques Couelle, que havia construït diverses cases de vacances a Castellaras, Jean Weyler, arquitecte del Club Mediterranée i Michel Rangon, autor de l'article "L'architecture des vacances", publicat a la revista Planète, el 1965.³⁸⁹

Tots ells van estar d'acord que *l'architecture et l'urbanisme des vacances ne doivent pas ressembler à ceux de l'habitat résidentiel*.³⁹⁰ Com la nova arquitectura que a la Costa Brava va aparèixer damunt les roques del Cap de Creus.

³⁸⁹ RANGON, Michel, *Op. cit*, 1965, p. 190-191

³⁹⁰ RANGON, Michel, *Op. cit*, 1965, p. 190-191

Village de vacances CIL et CAF, Barcerès-Leucate,
Georges Candilis
Autor desconegut

Fons Candilis, Georges (1913-1995), CAPA/IFA,
Centre d'Archives d'Architecture

Costa Brava-Cap de Creus- Infern
c. 1930
Col·lecció Roisin, IEFC

El paisatge del Cap de Creus

Josep Pla, ja a la primera edició de la *Guía General y Verídica de Costa Brava*, va descriure la zona del Pla de Tudela, on havia d'instalar-se el nou Club Med com: *una costa encarada a norte, abierta, es de una desolación y dureza sin matices. No tiene vegetación alguna y de su curso se desprende un aire apocalíptico y dantesco.(...) Creo que el verdadero encanto de esta costa se encuentra en su lejanía y su soledad.*³⁹¹

*El mar de esta proa pirenaica del Cabo de Creus, es un mar sin domesticar, vasto, de un azul profundo, de juego duro, taciturno. La costa es áspera, convulsionada, de una magnificencia mineral que obsesiona. Lo que en tantos otros de sus puntos constituye su nota más saliente, aquí se trueca en un dramatismo natural un poco hosco, en una reserva orgullosa. La costa se entrega poco y se entrega sólo a los que gusten de la estupenda rudeza del hombre libre del mar. Mar y tierra poco domésticos, exigen pocas domesticidades.*³⁹²

El paisatge en aquesta part del Cap de Creus tenia com a protagonistes el mar i les roques, que per les seves formes, esdevenien punts de referència pels pescadors que necessitaven orientar-se en un litoral tranquil que de forma sobtada podia transformar-se pels temporals que obligaven a refugiar-se en petites construccions de pedra situades de manera estratègica en les cales més protegides. *Culip, ya navegado el Cabo de Creus, abre sus minerales fauces para acogernos en sus aguas tranquilas. Culip es uno de los mejores refugios de este litoral.*³⁹³

Pla, tot i la descripció exhaustiva que fa de la costa, a la primera edició de la Guia, passa de Culip a Portaló sense aturar-se en un lloc concret, remarcant la mala navegabilitat i l'emfarfagament d'un paisatge d'on no es distingeix res d'especial. (...) *De Culip a Portaló, la costa es muy mala, muy abierta, de una mineralogia espantosa. Su navegación es un poco monótona porque no hay nada que fatigue tanto como lo genial, incluso en estratigrafía.*

³⁹¹ PLA Josep, *Costa Brava, Guía General y Verídica*, Destino, Barcelona, 1941, p. 268

³⁹² PLA Josep, *Op. cit*, 1941, p. 268

³⁹³ PLA Josep, *Op. cit*, 1941, p. 268

*Al doblar la costa esta se encara francamente a norte y esta será ya la tónica de ella hasta Colliure.*³⁹⁴

No és fins l'any 1948, a la segona edició de la guia *Costa Brava* quan Pla incorpora la descripció de la Plana de Tudela, el lloc escollit per ubicar el centre de vacances, descrivint-lo com: *Pla de Tudela, que presenta un paisaje lunar de un dramatismo inenarrable. (...) Sobre este litoral, la tierra firme forma como una inmensa estantería llamada la Gran Sala, en la cual aparecen dos esculturas naturales que sobrecogen por su realismo y su grandiosidad. ¡Cuántas formas no han burilado el viento y la lluvia en el curso de miles de años en los acantilados de nuestra costa! (...) Sin embargo, todas ellas quedan obscurecidas por el prodigioso realismo -si uno sabe encontrar el sitio de donde verlas- el Camell y el Águila, que estan en la Gran Sala de Tudela. Son dos formas enormes, de una fuerza y un parecido sorprendentes, admirablemente colocadas, hasta el punto que se puede afirmar que jamás una escultura de este tipo tuvo un emplazamiento mejor, más fascinador y más salvaje.*³⁹⁵

La implantació del Club Med al Cap de Creus, va ser un repte, tant pels promotors com pels arquitectes que hi van intervenir, ja que semblava quasi bé impossible superar les dificultats tant de la geografia com de la orientació i climatologia d'aquesta vessant nord. Tot i així, l'empresa francesa va comprar 200 hectàrees de terreny situades a sis kilòmetres de Cadaqués que arribaven fins la línia de la costa de l'anomenada Mar d'Amunt, amb accés al mar des de Cala Culip, on es podia desembarcar per arribar al Club Med. Els promotors del complex de vacances van encarregar el projecte a l'arquitecte figuerenc, Pelai Martínez. L'elecció de Pelai Martínez va ser clau per al resultat final del projecte. L'arquitecte, era un gran coneixedor de la zona, des de petit. Als estius anava a Cadaqués i estimava la Plana de Tudela, i havia construït diversos hotels a Cadaqués, com el Rocamar o el Playa-Sol. L'arquitecte es va prendre l'encàrrec com una qüestió personal, realitzant una intervenció que va procurar ser el màxim respectuosa amb l'entorn. El projecte i la direcció de l'obra es van fer en col·laboració amb l'arquitecte del Club Mediterranée Jean Weyler.

³⁹⁴ PLA Josep, *Op. cit.*, 1941, p. 266

³⁹⁵ PLA Josep, *Guía de la Costa Brava*, Destino, Barcelona, 1948, p. 381

Costa Brava- Cadaqués- Cap de Creus - L'encalladora
c. 1930

Col·lecció Roisin, IEFC

Pelai Martínez al seu estudi a Figueres

Fons Catalina Martínez

Culleró, Cap de Creus
Ramón Dimas

PLA J., *Guía de la Costa Brava*, Destino,
Barcelona, 1973, p.476

Quan érem cadells, en temps de vacances havíem anat a acampar-hi en diferents ocasions; sortíem de Cadaqués on estiuèjàvem els germans Xirau i en Dalí recollint en Sutrà a Figueres hi anàvem per mar i ens hi passàvem alguns dies,(...), en més d'una ocasió ens hi havia atrapat una tempesta que ens obligava a refugiar-nos en una cova que hi ha sota l'Àguila, cova que vàrem batejar amb el nom de Calipso i que avui encara els del Club la conserven.

M'agradaria tenir la vostra ploma (adreçant-se a J.Pla) per a poder descriure l'espectacle ofert pel paisatge en una negra nit de llamps i tronada d'estiu, amb un bé de Déu de llamp que il·luminant les roques "el Camell" i "l'Àguila" donaven al paisatge un efecte dantesco i això anava acompanyat dels corresponents trons que dins de la cova retronien de tal manera que donava la impressió que les entranyes de la terra s'obrien sota els nostres peus; creieu-me, records que no es poden pas oblidar.³⁹⁶

Pelai Martínez va tenir molts dubtes quan va rebre l'encàrrec de projectar el Club Med. El paisatge, tal i com l'havia conegut, canviaria però en acceptar-ho va assegurar-se un control màxim sobre el projecte procurant que el paisatge no deixés de ser, en cap moment, el màxim protagonista. *Quan varen venir a encarregar-me aquest treball, m'hi vaig pensar molt abans d'acceptar-lo, doncs em dolia que aquell Pla de Tudela, tant extraordinàriament privilegiat i tant estimat per mi, fos profanat per males mans; jo hauria volgut que quedés per sempre tal com jo l'havia conegut, en estat primitiu i salvatge.³⁹⁷* Per carta, Pelai Martínez explica a Josep Pla una conversa mantinguda amb Dalí, donat que la zona nord de la Costa Brava havia estat declarada recentment Paisatge d'Excepcional Interés Nacional, *a partir de la declaració (...) per a la zona compresa entre Cap Norfeu i la frontera amb França, li pregunto (a Dalí) quin abast pot tenir aquesta resolució,(...). Em diu que això no vol pas dir que -com es fa a Port Lligat- no s'hi pugui construir, ja que està convençut que amb l'assenyada construcció i ordenació es pot crear una font importantíssima de riquesa. Aquesta manifestació em va animar a ensenyar-li el plan del Village de Vacances.³⁹⁸*

³⁹⁶ Carta a Josep Pla de Pelai Martínez a manera de currículum vitae, Fons Pelayo Martínez, AHCOAC Girona

³⁹⁷ Currículum Vitae n. 4 de Pelayo Martínez enviat per carta a Josep Pla el 20 d'octubre de 1976, fons Pelai Martínez, AHCOAC, Girona

³⁹⁸ Entrevista entre Pelai Martínez i Salvador Dalí, 26 de novembre de 1962, fons Pelai Martínez, AHCOAC demarcació de Girona

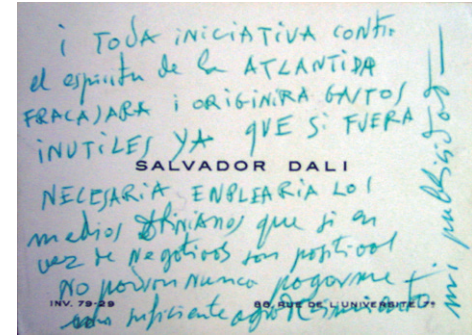
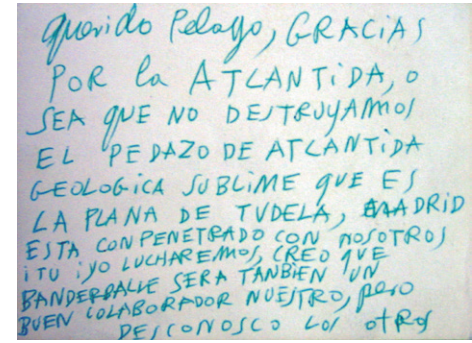
Dalí va intervenir als inicis del projecte donant la seva opinió crítica a Pelai Martínez mentre li mostrava els plànols. *Li semblà molt bé l'agrupació de les cèl.lules però referent a l'emplaçament del restaurant i annexes que cal que busquem un altre emplaçament. Parlàvem de la conveniència de prodigar la paret seca tant com sigui possible, diu que creu essencial que d'aquest Village mirat des del mar no s'ha de veure res de paret emblanquinada, en canvi des de terra no hi troba inconvenient.*³⁹⁹

L'aportació de Dalí, però, va anar més enllà. Va realitzar un dibuix del paisatge de la Plana de Tudela, una proposta arquitectònica de les edificacions que segons el criteri de Dalí s'havien de construir, i la relació que havien de tenir amb el paisatge.

*El croquis per al Club Mediterranée, és una aquarel·la de petites dimensions on hi ha representat l'àmbit de la Plana de Tudela, on s'estava projectant el complex de vacances. El pintor, des d'un punt de vista elevat, es situa en un punt estratègic des del que ens mostra la seva visió del paisatge, el mar al fons, delimitat a nord per les muntanyes que representen França i a primer pla, unes edificacions de pedra d'una única planta, que s'assemblen als refugis de pescadors. A la part central de la composició, apareixen dos monticles rocosos: el Camell i l'Àliga Sagrada. Les figures humanes que recorren el paisatge dibuixat li donen l'escala, convertint la perspectiva en un plànol on les edificacions, formen un límit, una muralla que des del mar donaran un fons i una forma al paisatge de la plana de Tudela. El dibuix s'acompanyava d'una targeta de visita de Dalí amb un text on el pintor deixava clara la seva postura respecte la intervenció arquitectònica a la Plana de Tudela: *Querido Pelayo, Gracias por la Atlántida, o sea que no destruyamos el pedazo de Atlántida geológica sublime que es la plana de Tudela, Madrid está compenetrado con nosotros y tu y yo lucharemos, creo que Banderballe será también un buen colaborador nuestro, pero desconozco los otros y toda iniciativa contra el espíritu de la Atlántida fracasará y originará gastos inútiles ya que si fuera necesaria emplearía los medios Dalinianos que si en vez de negativos son positivos no podrán nunca pagarme mi publicidad.*⁴⁰⁰*

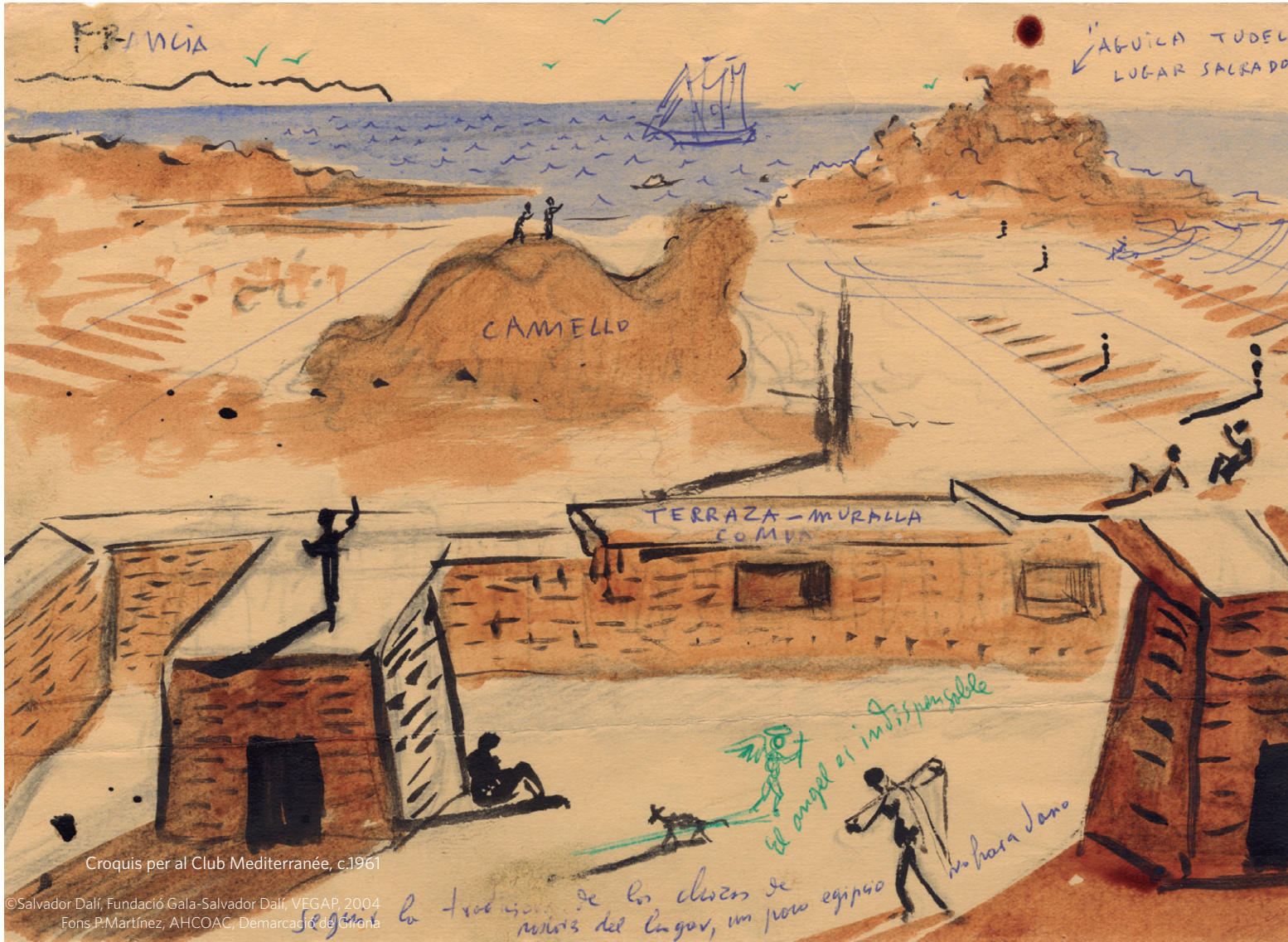
³⁹⁹ Entrevista entre Pelai Martínez i Salvador Dalí, 26 de novembre de 1962, Fons Pelayo Martínez, AHCOAC demacació de Girona

⁴⁰⁰ Un dibuix inèdit, trobat per l'autora dins la documentació del projecte Club Med, a l'AHCOAC a Girona, que ha estat titulat "croquis per al Club Mediterranée C. 1961".

Tarjeta de visita de Salvador Dalí amb text dirigit a Pelayo Martínez

©Salvador Dalí, Fundació Gala-Salvador Dalí, VEGAP, 2004
Fons P.Martínez, AHCOAC, Demarcació de Girona

El dibuix de Dalí, converteix un lloc en un paisatge, mitjançant la incorporació de l'arquitectura, l'essència del que finalment es va construir a la Plana de Tudela, ja que les edificacions van mantenir un diàleg amb les roques alhora que van "moblar" el paisatge domesticant-lo, habitant-lo.

El nou paisatge va sorgir de l'estudi del lloc i del coneixement però, sobretot, de l'interès comú entre els promotors, tècnics i contratista, que van aconseguir un resultat que no va atacar al paisatge sinó, al contrari, una simbiosi, com havien estat les construccions agrícoles que encara es conserven per tot el Cap de Creus, les parets de pedra seca que van modificar la topografia per tal de ser conreada i que ara formen part del paisatge.

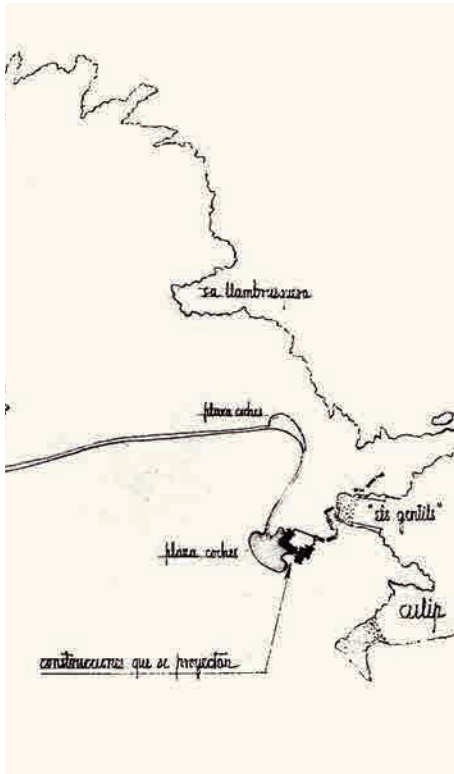
Em permeto de dir-vos que el Sr. Blitz i Trigano, directors generals, han fet una visita al Sr. Salvador Dalí, visita que ha estat molt cordial per explicar el que volem fer a Tudela. Li hem ensenyat algunes fotografies del que ja està construït i esperem que aquest serà l'inici d'una col.laboració profitosa pel gran valor que té aquesta regió que portem dins el cor.⁴⁰¹

401 Carta de Jean Weiler a Pelai Martínez, 28 d'abril de 1962, fons Pelai Martínez, AHCOAC, Girona

Projecte Club Mediterranée, Cap de Creus
Plànol de situació
1962
Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

La normativa i l'arquitectura al Club Med

Pelai Martínez, l'any 1961, paral·lelament al desenvolupament del projecte del complex de vacances, va redactar un Pla Urbanístic anomenat: Pla General d'Ordenació de la Finca "Les Ravassés"⁴⁰² per tal de regular les futures construccions dins els terrenys compresos entre les cales de Culip i de Galladera, on es va edificar el Club Med. Des de l'any 1958 el marc normatiu era el de les *Normes Generals i Urbanístiques de Protecció del Paisatge de la zona denominada Costa Brava*.

La normativa no definirà alçades ni d'edificabilitats sinó que, tot i la llibertat que se'n desprèn, es basa en la protecció del paisatge i en l'adaptació a la topografia i als materials de la zona, de manera que l'arquitectura ha de conviure harmònicament, tant des de terra, com des del mar, amb el paisatge. Unes premisses que portarien a la comprovació "in-situ" de la relació entre les futures edificacions i la topografia, per tal d'evitar decisions que afectessin de forma negativa al paisatge, proposant una nova manera d'entendre l'arquitectura destinada també a un públic diferent.

Projecte Club Mediterranée, Cap de Creus
Plànol de situació
1961
Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

⁴⁰² Memòria del Pla General de la Finca Les Ravassés, redactat per Pelai Martínez l'any 1961, fons Pelai Martínez, AHCOAC, Girona

L'article 11 de la citada normativa: *Noves Urbanitzacions de Nuclis residencials aïllats*,⁴⁰³ conté sis apartats, que fan referència a una època de l'any per ser habitat el territori, l'estiu, a la disposició de locals de diversió lluny de zones residencials, a la situació de les vies de comunicació respecte les edificacions per l'aprovisionament, a la previsió d'espais per aparcament i espais per a instal·lacions, i a la relació entre les edificacions, la topografia i la vegetació de manera que s'integressin en el paisatge.

Una normativa que l'arquitecte Pelai Martínez va complir de forma escrupolosa en el projecte d'ordenació del Club Mediterrané, redactant un pla especial per tal de regular de forma més concreta algunes zones. Les característiques d'aquesta zona del Cap de Creus van requerir d'aquesta figura de planejament, que justificava la implantació del nou nucli residencial on les edificacions havien de projectar-se segons una normativa pròpia.

El Pla General d'Ordenació s'estructura en una primera part d'anàlisi de la geologia, el clima, les característiques del paisatge i la topografia, que justifica la implantació i els materials emprats per la construcció del complex, en una segona part de descripció de la ordenació de l'arquitectura en relació amb el paisatge i la topografia, i en una tercera part que definirà les condicions estètiques de les edificacions

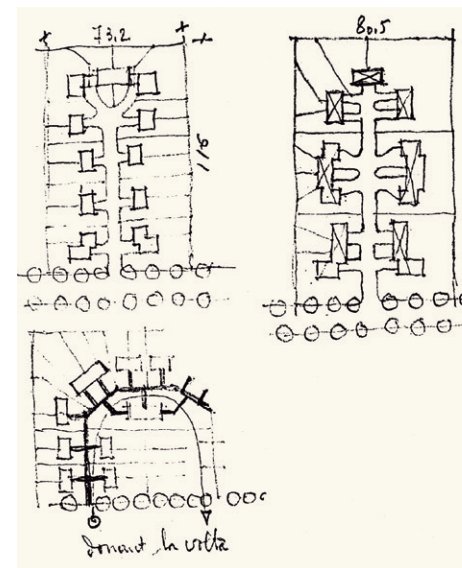
⁴⁰³ Art. 11 Tot projecte de nova urbanització de nuclis residencials es sotmetrà a l'aprovació de la Comissió, tenint en compte en la seva redacció el següent:

Que són agrupacions essencialment d'estiu. Si són de caràcter residencial obrer hauran d'estar d'acord amb la zona. Els locals de diversió, tant diürns com nocturns, es situaran en llocs separats de les residències per tal que no produeixin molèsties. Les distàncies estaran en funció del major o menor tancament del local i de la naturalesa de la diversió. Els edificis de garatges col·lectius, tallers de reparació i llocs d'aprovisionament, s'agruparan en l'entrada de la urbanització, o en espais independents, a prop de la via principal de penetració. S'establiran espais per a l'aparcament estable de cotxes en l'exterior de la urbanització, amb serveis de bars, berenadors, pistes de ball i llocs d'esbarjo, sense estar en contacte amb les residències, per tal que aquests serveis i llocs absorbeixin el moviment turístic ocasional del dies festius. Aquestes urbanitzacions hauran de tenir previstes, quan la seva importància ho requereixi, l'emplaçament dels serveis col·lectius necessaris.

En els casos d'urbanització en terrenys d'acusada pendent, l'edificació haurà de complir les següents condicions:

I) La distribució de les edificacions en el conjunt de la urbanització complirà amb la servitud "non altius tollendi", la qual exigirà unes altures màximes relacionades amb l'angle d'inclinació del terreny, i també es senyalaran unes distàncies mínimes d'una edificació a l'altre, a part de les consideracions a que obligui la disposició de la circulació rodada i de peatons que s'organitzi en la urbanització, tot això amb la finalitat que les vivendes noprivin o dificultin la vista del paisatge.

II) Al dur-se a terme les construccions, es conservaran o crearan zones verdes, per tal d'harmonitzar les masses arquitecturals amb el paisatge.

Pla General d'ordenació de la finca Les Rabasses, Propostes d'agrupació d'habitacles 1961 Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

*Els terrenys objecte del present pla.(...) han estat considerats per l'Interès turístic excepcional, per la seva situació estratègica,(...) com altament adequats per a la creació d'un nucli residencial.*⁴⁰⁴

⁴⁰⁴ Martínez, Pelai, memòria del Pla General d'Ordenació de la finca les Rabasses, 1961, Fons Pelai Martínez, AHCOAC demarcació de Girona

Característiques geològiques: predomini d'esquistos pissarroso i granets a diferents nivells i profusament penetrats per pegatites i pórfids alternant amb laves convulsionades i gneis que degut a la resistència desigual a la erosió, han donat lloc a les més extraordinàries formes que presenta el país (...).

Vents: la Tramuntana, (vent del nord) bufa amb força al voltant de 60 dies l'any, actuant mecànicament sobre les plantes...es fa precís actuar amb gran cautela en la selecció de l'arbrat que ha de poblar el sector.

Paisatge:el paratge escollit, caracteritzat per una natura salvatge, definida per un mar brau que obliga a les embarcacions de respectable calat a refugiar-se en els ports immediats, durant els temporals de tramuntana y llevant.

es precís haver tingut la oportunitat de viure una nit de temporal refugiat en el Pla de Tudela sentint-se obrir les entranyes de la terra per efecte de la tempesta,..., espectacle incomparable que se produeix en incidir la llum del llampec sobre les siluetes obsessionants de la roques denominades "l'Àliga" y "El Camell", d'un realisme fascinator.

Topografia: terreny molt accidentat amb abundants i excel.lents punts de vista sobre el mar,... els punts extrems de la costa que compren el pla, la cala Culip a la part situada més endavant.

Objecte i Criteri general: ... es projecta crear un Centre de Turisme i de Repòs, essencialment a l'estiu.

s'ha procurat adaptar tots els elements urbanístics a la topografia i al paisatge, tant pel que es refereix al sistema de comunicacions com a la zonificació i distribució dels grups a edificar,..., servida per una xarxa viària secundària que parteix de la principal.

l'arteria principal de circulació es ramifica en tres vies també principals; la de la dreta que porta al Pla de Tudela, amb un recorregut de màxim interès.i passada la petita cala denominada "Es Camallerís" s'entra a Culip que dona entrada per mar als terrenys objecte d'urbanització, cala grandiosa d'aigües profundes i obert a llevant per la seva entrada estreta; Pla gran coneixedor d'aquests paratges, ens la descriu magistralment com una immensa catedral geològica amb el cel de sostre i altes parets rocoses; de Culip es passa a Culleró, límit oriental del Pla de Tudela, que queda obert al nord i que presenta un paisatge lunar de dramatisme inenarrable, amb l'anomenada gran sala de Tudela i les seves dues escultures "El Camell i L'Àliga" que esglaien tant per la seva grandiositat com pel seu realisme.

Perfils: s'adapten, sempre que es possible al terreny natural, per a no alterar la topografia.

Condicions estètiques de les edificacions: la inspiració en l'arquitectura dels poble que es banyen en aigües del Mediterrani,..., amb una gran dignitat en l'ús dels materials, encara que siguin els més humils, que si son adequadament tractats poden aconseguir una gran categoria y la més gran honestat posant de manifest una estructura que sigui conseqüència de les condicions imposades pel programa.

Protecció del Paisatge: es procurarà que no quedi desvirtuat per edificacions poc adequades i no adaptades a la topografia del lloc, tant des del mar como en el recorregut de les vies d'accés. Es cuidarà la conservació de les roques d'interès rellevant.

Aspectes Generals de la urbanització residencial: foment de les característiques regionals. D'acord amb la topografia i el paisatge subdivisió del terreny d'acord amb el caràcter i el tipus de l'edificació futura.

Consideració de la orientació solar i de les exigències sanitàries, eficiència i economia tant en la disposició de vies de comunicació i mansanes com en la subdivisió en lots.

Tranquil·litat, quietud Intimitat, estètica i bellesa del conjunt.

El projecte

El conjunt tindrà, sens dubte, força caràcter i podrà atraure als turistes que s'estimen més la fressa de la tramuntana a la muntanya i al mar que la fressa de la multitud, i l'aspra solitud del Cap de Creus que les platges de sorra súper poblades. Si es du a terme aquest projecte, s'haurà de comptar amb les manifestacions més sorprenents i agosarades de la geografia del lleure.⁴⁰⁵

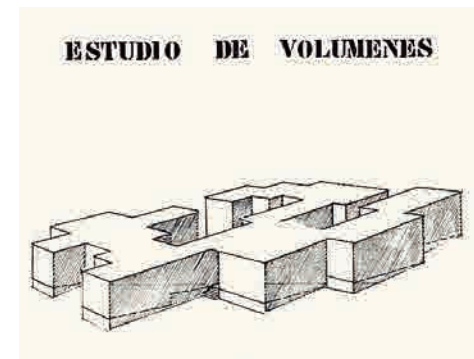
Les edificacions que es van construir a la plana de Tudela, van ser les justes i amb el mínim de recursos tant en quantitat d'espai com en qualitat de materials. L'austeritat en tots els sentits va ser la protagonista del complex, reservant el luxe a fer habitable la Plana de Tudela però, sobretot, a convertir-la en un paisatge. Tal i com diu Henri Cueco: *el paisaje no existe, tenemos que inventarlo*,⁴⁰⁶ i aquest va ser el repte de Martínez i Weyler que van saber jugar amb els ingredients que aportava la natura, amb els recursos mínims d'una arquitectura humil i van crear una situació poètica. (veure capítol 1)

La topografia i la climatologia van marcar les pautes d'implantació de les edificacions, reservant dues zones elevades per dos nuclis de petits bungalows que flanquejaven un espai central a una cota més deprimida, on s'hi van ubicar els espais comuns. Una disposició que responia al programa d'una petita ciutat de vacances on les zones de relació es situaven lluny dels espais de repòs mentre que les peces de més volum s'amagaven per tal de minimitzar la seva presència en el paisatge.

Les habitacions per dues persones s'agrupaven formant un patró de 15 unitats al voltant de patis irregulars, sense aigua ni llum, eren la mínima expressió d'un refugi, un espai rectangular de 3,2x2.60 metres amb una porta, una finestra, dos llits, un armari i una tauleta. *La cambra per a dues persones ha estat voluntàriament reduïda a les dimensions mínimes, sense aigua ni electricitat. Això és per raons econòmiques degut a un*

⁴⁰⁵ BARBAZA, Yvette, *Op. cit.*, Barcelona, 1988, p.336

⁴⁰⁶ CUECO, Henri, *Aproches du concept de paysage* Milieux, 7/8, 1982, reeditat a *La théorie du paysage en France*, 1974-1994, Seyssel, Champ Vallon, 1995, p.168-169. (ROGER, Alain, *Breve tratado de paisaje*, p.31)

Projecte Club Mediterranée, Cap de Creus
Croquis primera agrupació de bungalows
i estudi de volums
1961
Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

Projecte Club Mediterráneo, Cap de Creus
Vista general edificacions del complexe
1962
Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

terreny particularment escarpat i rocós. La cèl·lula d'allotjament al club es caracteritza per un moblament senzill, un bon aïllament climàtic i bona ventilació, sense voler semblar-se a una habitació d'hotel i més aviat a una tenda d'acampada. El seu hoste només ho fa servir per fer-hi la migdiada y per dormir a la nit. La resta del temps, ell participa de la vida col·lectiva, esports, platja, excursions, vetllades d'animació, menjars al restaurant i serveis col·lectius.⁴⁰⁷

Un espai monacal on el seu valor precisament era el de ser diferent dels altres ja que variant la posició de la porta i la finestra també variava l'espai interior i la relació que tenia amb la orientació, les vistes i la resta de cel·les. Cada habitacle era únic enmig del conjunt.

Els materials utilitzats per a la construcció de les edificacions eren uns sòcols de pedra de Cadaqués recolzats damunt les roques que eren literalment els fonaments, uns murs emblanquinats i una coberta inclinada de teula a una aigua seguint la pendent del terreny. *Les condicions climàtiques han obligat a modificar el tipus constructiu habitualment utilitzat pel Club Mediterranée que és principalment allotjaments de fusta recoberts amb palla. Hem adoptat un allotjament sòlid, retrobant el caràcter de la construcció local. El pendent dels teulats serà paral·lel al pendent del terreny adaptant-se al màxim a les variacions d'aquest mitjançant petits patis interiors protegits dels vents dominants, permetent la plantació d'arbres que aprofitaran els llocs arcerats.*⁴⁰⁸

Els grups d'habitacions s'intercalaven amb un recintes que contenien els serveis, dutxes, lavabos, els únics punts on hi arribaven l'aigua, la llum i el sanejament, reduint l'impacte de les rases de les instal·lacions sobre les roques al mínim.

Els habitants del complex circulaven a peu a través de camins de sorra que connectaven els diferents grups de bungalows. Els camins pavimentats només arribaven fins a la recepció i els cotxes tenien un espai d'aparcament situat a l'entrada del poblat en una posició que el feia invisible des del mar.

407 WEYLER, Jean, "Cadaqués les constructions", memòria del projecte del Club Med del Cap de Creus, 2 de gener de 1962, Fons Pelayo Martínez, AHCOAC demarcació de Girona

408 Weyler, Jean, "Cadaqués les constructions", *Op. cit.*, 1962

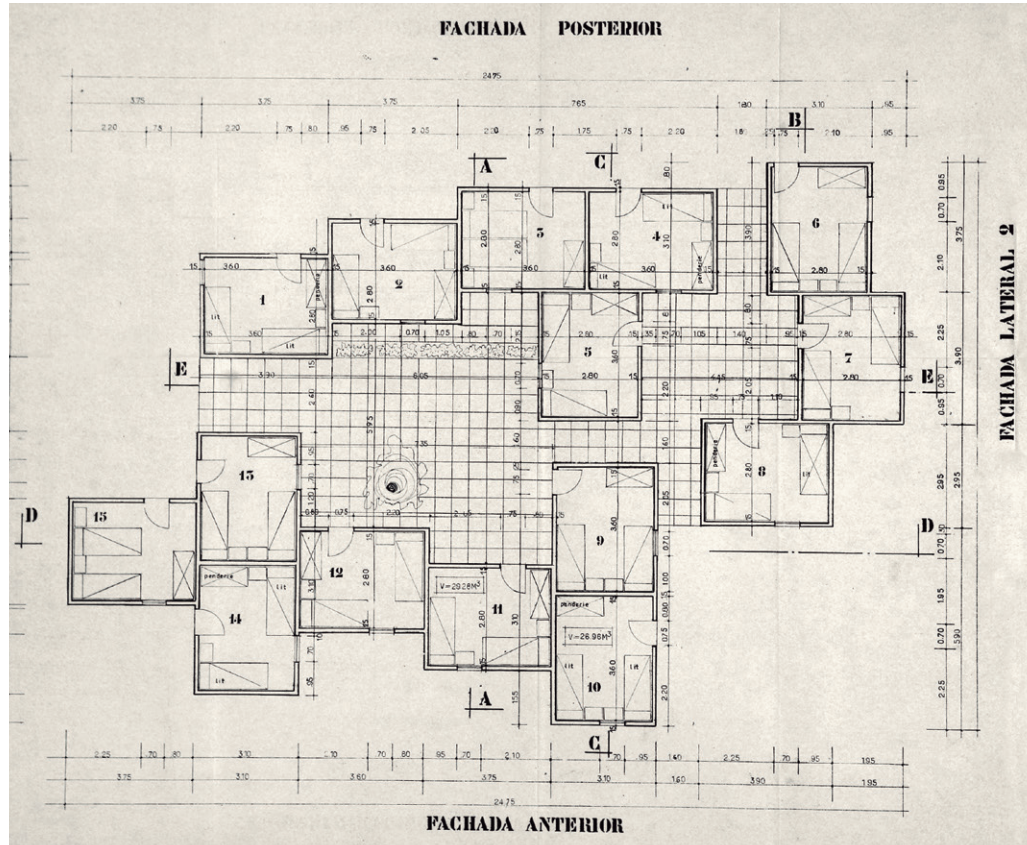
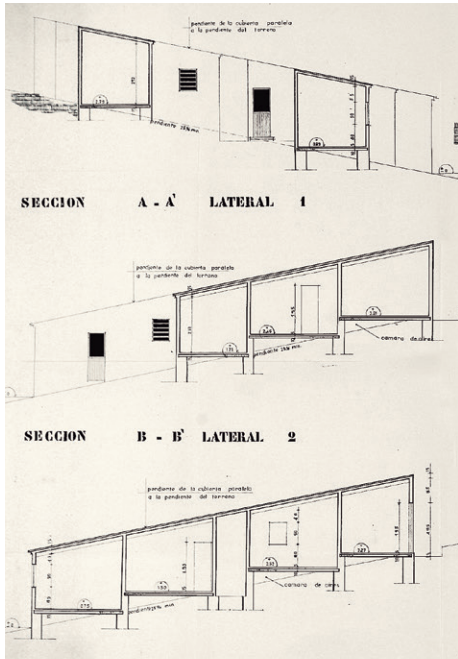

Casa de Salvador Dalí a Port Lligat, Cadaqués
Català-Roca

CAROL, M., PLAYÀ, J., CASTELLS, K.,
CATALÀ-ROCA, F., JORDI VIDAL, S.,
Retrobar la Costa Brava, Lunweg, Barcelona, 2008, p. 77

Casa de Salvador Dalí a Port Lligat, Cadaqués
Autor desconegut

Projecte Club Mediterranée, Cap de Creus
 Seccions i Planta patró unitats Club Med
 1962
 Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

Patró unitats Club Med
 2003

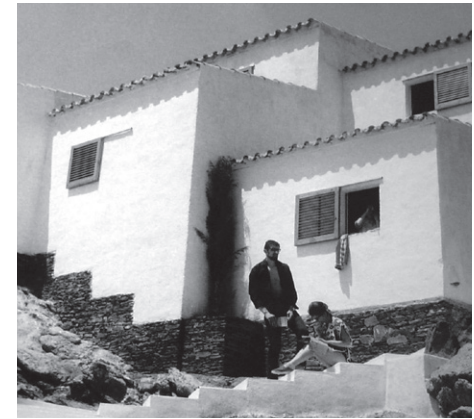
Formalment, el Club Med, va buscar semblar-se als pobles de pescadors de la Costa Brava, com diu Rosa Regàs, *de cases apinyades les unes contra les altres* i ho va aconseguir, sense caure en el pintoresquisme ja que aquí l'arquitectura moderna va anar de la mà de la tradició en l'ús dels materials, com els murs de pedra seca i les parets emblanquinades. La geometria va insertar-se en el paisatge d'una manera equilibrada i va saber emmirallar-se en l'arquitectura popular feta per addició de volums, com els que podem veure, encara avui a la casa de Salvador Dalí a Port Lligat.

Les variacions respecte l'esquema inicial d'implantació van ser mínimes, es van afegir camins de connexió entre els bungalows i els espais d'ús comú, i es van anar definint les volumetries dels edificis singulars, que van fer de contrapunt als dos grans grups de casetes que van quedar situades com una volada de gavians damunt les roques del Cap de Creus. *La dificultat ens la presentaven els edificis de gran massa com són els edificis col·lectius -Menjador-Cuina-Bar- els que calia disposar de la manera menys ostensible possible; per aconseguir-ho es va fer necessari moure una quantitat imponent de metres cúbics de llicorella; que terra n'hi ha poca i en el desfondat de l'excavació s'hi va disposar el teatre a l'aire lliure, la graonada tallada a la roca i amb un sublim teló de fons com és la roca anomenada l'Àguila, per la seva part oposada al mar, d'un efecte fantàstic.*⁴⁰⁹

La forma final del complex no es va decidir només a la taula de dibuix, els arquitectes van projectar un patró prou flexible per tal de poder-lo adaptar a la topografia i els plànols van ser una guia a seguir. El lloc i sobretot la intuïció dels constructors van fer possible el resultat irreplicable del conjunt que també comptava amb dos edificis de llenguatge modern, la recepció i la infermeria, el darrer situat en el punt més elevat del complex semblava surar en mig de les roques. *A més dels elements esmentats hi ha els serveis esmentats de recepció i l'administració, els d'atenció mèdica i els serveis sanitaris que són col·lectius i distribuïts en llocs estratègics de manera que resultin còmodes als qui passen la nit a les cel·les. Degut precisament al gran nombre d'hostes a allotjar la papereta era plena de dificultats que vàrem procurar superar de la millor manera.*⁴¹⁰

409 WEYLER, Jean, "Cadaqués les constructions", *Op. cit.*, 1962

410 WEYLER, Jean, *Ib.*, 1962

Turistes davant dels bungalows bipersonals
Club Mediterranée Cap de Creus, 1962

Fons Pelai Martínez, AHCOAC, Girona

Turistes
Català-Roca

CAROL, M., PLAYÀ, J., CASTELLS, K.,
CATALÀ-ROCA, F., JORDI VIDAL, S.,
Retrobar la Costa Brava, Lunweg, Barcelona, 2008, p. 52

Projecte Club Mediterranée, Cap de Creus
 Vista del Club Med des del restaurant
 1962
 Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

Projecte Club Mediterranée, Cap de Creus
 Plànol d'Emplaçament i croquis restaurant
 17 de febrer de 1962
 Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

Ja des de la seva inauguració l'any 1962, el poblat, per les seves característiques, va generar un gran interès tant dels turistes francesos que hi arribaven als estius com de la gent del territori, creant una certa expectació sobretot perquè era el gran desconegut.

Precisament per la seva originalitat, el Club Med del Cap de Creus va ser objecte d'estudi dins la tesi de la geògrafa Yvette Barbaza, que li va dedicar mentre l'estava redactant a principis dels anys 60, un apartat al recentment inaugurat Club Med. Barbaza en va descriure les qualitats arquitectòniques i la seva relació amb el paisatge però també va remarcar la valentia dels promotors que van escollir un emplaçament "sense les característiques d'un espai turístic".

(...) Llançat com a desafiament a la natura, a l'extrem de la punta del Cap de Creus. Sembla una mena de juguesca, dins un paisatge dantesc, sense aigua, sense arbres, sense un bri d'herba, fuetejat per la tramuntana. Sentim la temptació de pensar que l'elecció d'un lloc tan singular fou dictada per un gust per la paradoxa, per les coses insòlites, pel desig de captar, a qualsevol preu, el turista que ha avorrit el turisme convencional. Aquesta actitud coincideix a més amb l'esperit del Club Méditerranée, que s'esforça a oferir (...) el reclam de l'exòtic més que no pas el confort de les vacances burgeses.⁴¹¹

L'elecció del lloc on instal·lar-se, un espai hostil climatològicament però alhora màgic per les seves característiques geològiques, el van fer únic sobretot pel seu aïllament. La dificultat de l'emplaçament va ser el repte i l'interès de la proposta arquitectònica que havia de propiciar la vida a l'aire lliure en contacte amb la natura, el sol i el mar, una arquitectura en diàleg amb el paisatge.

L'empresa, per tal de fer-hi possible la vida, va haver de condicionar la Plana de Tudela, que va comportar obres d'adequació de les comunicacions, portar-hi electricitat, assegurar-ne l'aigua potable amb una presa i instal·lant una depuradora, la única de la Costa Brava nord, per tal de deixar la mínima petjada sobre el territori, quelcom molt avançat per l'època i amb una visió de respecte cap a la natura, amb una relació de simbiosi amb el *medi absolutament innovadora i poc freqüent*.

411 BARBAZA, Yvette, *Op.cit.*, Barcelona, 1988, p. 336

Infermeria del Club Méditerranée, Cap de Creus
1962
Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

Antonello da Messina
San Jerònim al seu estudi

c.1474-75

El complex no només va ser un nucli de vacances sinó que també va ser escenari de nombrosos actes culturals i espectacles, molts d'ells amb l'assistència i participació de Dalí.

La construcció i la petja en el territori

La descripció de la plana de Tudela que va fer Josep Pla a l'edició de 1948 de la Guia de la Costa Brava, era un dibuix fet amb paraules que expressaven de forma similar al croquis de Dalí el paisatge d'aquesta part del Cap de Creus. Pla la va comparar amb una catedral on la natura encara no havia estat domesticada per ser habitada.

*Culip es una inmensa catedral geològica, con el cielo por techo y altas paredes rocosas. La costa es áspera, convulsionada, de una magnificencia cósmica obsesionante. Lo que en tantos otros lugares de la Costa Brava constituye su nota más saliente -una invitación constante al placer, al hedonismo, a la facilidad y gracia- aquí se trueca en un dramatismo hosco e inmediato, en una indiferencia que se siente como una orgullosa reserva. Es un paraje que se entrega poco y desde luego sólo a seres que posean la estupenda rudeza del hombre libre del mar.*⁴¹²

El resultat de l'agosament de Gerard Blitz i Trigano, promotors del club Med, per enfrontar-se a la natura inhòspita del Cap de Creus i de l'estratègia d'implantació de les edificacions adoptada pels arquitectes dins aquesta "Catedral geològica" es podria comparar amb la situació que Antonello de Messina, en el quadre de San Jerònimo, ens proposa: el moblament d'un espai buit, en aquest cas d'una església, aconseguint transformar-la en un paisatge, convertint un lloc inhabitable en un espai habitable.

*Todo el espacio se organiza por entero alrededor de este mueble: (...) La arquitectura glacial de la iglesia (...) queda anulada: sus perspectivas y sus verticales ya no delimitan el único lugar de una fe sublime; sólo están presentes para dar al mueble su escala, permitirle su inscripción: en el centro de lo inhabitable, el mueble define un espacio domesticado que los gatos, los libros y los hombres habitan con serenidad.*⁴¹³

⁴¹² PLA, Josep, *Costa Brava*, Destino, Barcelona, 1973, p.472

⁴¹³ PEREC, George, *Especies de Espacios*, Montesinos, Barcelona, 1999, p.132

L'arquitectura del Club Med, sobretot pel seu caràcter temporal, es pot comparable amb un moblament, en aquests cas d'un espai exterior. De la mateixa manera que un moble es recolza temporalment en un espai, el Club Med es va recolzar damunt les roques, convertint el lloc en un escenari sense deixar una petjada física irreparable. *La arquitectura constituye el escenario, prepara el acontecimiento, lo acoge cuando se produce y lo evoca cuando ha concluido.*⁴¹⁴

El moblament de la natura, al Club Med es va fer de diverses maneres. Va esmunyir-se entre les roques a la línia de la costa en forma de passeres que feien possible l'arribada dels turistes al mar, va recolzar-se damunt d'una topografia oscil·lant emmarcant amb els seus límits geomètrics el paisatge però també va saber-se amagar darrera els turons mirant de reüll el mar, mentre que, des d'un punt elevat, semblava surar enmig de les roques fent de contrapunt en aquest diàleg amb el paisatge, juntament amb les dues grans roques que el presidien la Plana de Tudela, el Camell i l'Àliga.

414 MARTÍ, Carles, *La cimbra y el arco*, Colección La cimbra, F. Caja de Arquitectos, Barcelona, 2005, p.69

Salvador Dalí entre el públic
Actuació nocturna al Club Mediterrané
Narcís Sans

Fons Sans, CRDI, Ajuntament de Girona

Salvador Dalí
Performance inaugural del Club Med Cap de Creus

©Salvador Dalí, Fundació Gala-Salvador Dalí

Club Med, Cap de Creus
Ramón Dimas

PLA Josep, *Guía de la Costa Brava*, Destino,
Barcelona, 1973, p. 470

El camí de ronda de S'agaró, Costa Brava
Eugén Hass

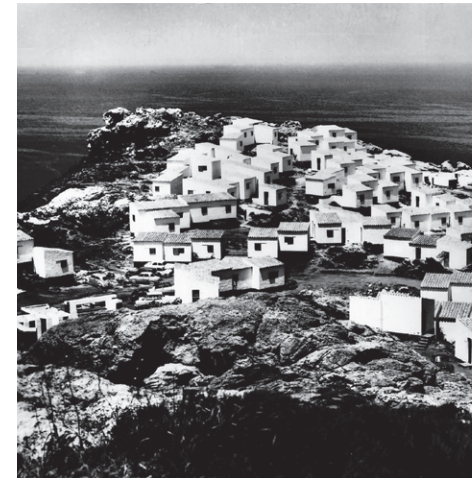
Cala Culip, Cap de Creus
febrer 2006
Jaume Orpinell i Rafa Zuza

Centre de documentació d'imatges, COAC

Projecte d'acondicionament
del "cap Francaló" i "cala Culip"

fons Bureau d'etudes du Club Med

Postal, Club Mediterranée Cap de Creus

Autor desconegut

El paisatge emmarcat des de l'interior d'un habitacle
Club Med, Cap de Creus
1962
Pelayo Martínez

Fons P. Martínez, AHCOAC Girona

Edifici de la recepció
Es Pla de Tudela a Cap de Creus, Cadaqués 1962
Joan Vehí

fons Joan Vehí

En los últimos años ha nacido aquí, encaramado a la pendiente de roca viva, sobre la cala, un gracioso pueblo de casitas blancas. Se trata de una empresa ambiciosa, concebida y realizada por el poderoso club francés "Mediterranée", creador de poblados vacacionales, para sus asociados, en distintos parajes del Mediterráneo.⁴¹⁵

Es fácil imaginar, por tanto, el cambio operado aquí en los últimos tiempos. Este pueblo privado y de nueva planta tiene capacidad para albergar ochocientas personas, todas ellas -es forzoso suponerlo- dispuestas a tomar el sol, bañarse, practicar esquí acuático o la exploración y pesca submarinas. Todo ha sido previsto, al parecer, por la organización, que pone al alcance de los socios los medios para satisfacer estas tan vigentes ilusiones veraniegas. La que fue desierta cala presenta pues ahora, en verano, una animación considerable. Los circunstanciales moradores, procedentes sin duda de ciudades industrializadas, vienen aquí, en contacto con el sol y el mar y la belleza adusta del paraje, en busca de la deseada cura de dépaysement.⁴¹⁶

El pas del temps, l'abandonament del paisatge

El Club Med, mentre va estar en funcionament, no va suposar una agressió directa al paisatge de la Costa Brava, per la seva configuració concentrada en el territori. En canvi, si que es va agredir al paisatge durant el procés d'abandó al que va estar sotmès. Mentre les administracions adquirien els terrenys del complex, el manteniment de les edificacions va desaparèixer i els agents atmosfèrics van començar a treballar desfent literalment les construccions, convertint-les en cadàvers abandonats enmig del Cap de Creus.

Els parcs naturals, en els darrers anys, han tingut un paper essencial en la protecció d'espais naturals de l'especulació urbanística a la Costa Brava, com per exemple els aiguamolls de l'Empordà, però el Club Med no hauria d'haver-se posat dins el mateix sac, no es va tractava de protegir el paisatge de l'especulació, com va passar a Empuriabrava.

⁴¹⁵ PLA, Josep, *Op. cit.*, Barcelona, 1973, p. 479

⁴¹⁶ BARBAZA, Yvette, *Op. cit.*, Barcelona, 1988, p. 336

Les edificacions emmarcant el paisatge
Club Mediterranée
febrer 2006
Jaume Orpinell i Rafa Zuza

Centre de documentació d'imatges, COAC

Les edificacions fonent-se en el paisatge
Club Mediterranée
febrer 2006
Jaume Orpinell i Rafa Zuza

Centre de documentació d'imatges, COAC

La prova és que no va créixer de manera desbocada. Es tractava d'unes instal·lacions hoteleres que van conèixer durant quaranta anys amb una gestió sostenible del territori, un exemple únic a tota la Costa. *Un oasi entre un desert de roques, un oasi creat per l'home.*⁴¹⁷

Tant de bo s'hagués entès el Club Med com un patrimoni arquitectònic que s'havia de cuidar, mantenir i posar en valor, sobretot per la seva singularitat. Va faltar una protecció de l'arquitectura, entesa com la protecció d'un "paisatge" que formava part de la identitat del Cap de Creus.

El paisatge al parc natural del Cap de Creus, concretament al Pla de Tudela, finalment, s'ha manipulat amb l'enderroc de les edificacions i ha acabat tenint una única lectura, la més directa, com si d'un parc temàtic es tractés, on la interpretació de les roques que han pres formes capritxoses esculpides per la tramuntana i l'aigua de mar activen la inventiva del visitant, que recorre per camins asfaltats un paisatge buit, inquietant, on les edificacions s'han substituït per "escultures" d'acer corten.

La història del Club Med del Cap de Creus, és una història que té un inici i un final, un cas únic per diferents motius. Ha estat en el punt de mira des del moment de la seva gestació i encara ara, un cop ha desaparegut, continua vigent el seu record perquè va formar part de la transformació del paisatge de la Costa Brava dels anys seixanta.

L'any 1966 Federico Correa denunciava una arquitectura turística que no havia sabut fondre's amb el seu entorn, *el turismo ha creado necesides nuevas y aumentado todas las escalas; por su carácter súbito y inesperado, lo ha hecho aprovechando las aglomeraciones, las estructuras de los pueblos ya existentes, pero sin fundirse orgánicamente con ellas.*⁴¹⁸

L'arquitectura i el paisatge, al Club Mediterráneo del Cap de Creus, sí que es van fondre.

⁴¹⁷ BARBAZA, Yvette, *Op. cit.*, 1988, p. 336

⁴¹⁸ *El Turismo en la Costa*, Cuadernos de Arquitectura, n. 64, Barcelona, 1966, editorial, p. 3-4